*   *   *

لارا اوتو کړې جامې په بکس کې کېښودې، ويې ويل:
ـسوزان، څه فکر کوې؟! د پوهنتون اووه ورځې رخصتي دې په دومره ستړي سفر ارزي؟!
ځوانې نجلۍ ريموټ ور واخيست، تلويزيون يې مړ کړ، ويې ويل:
ـتر دې ډېره رخصتي نه لرو، ښه ده، څو ورځې به د لندن له شور ماشوره ليرې يو.
لارا ناره کړه!
ـټامه!
غوږ يې ونيو، څه يې وانه ورېدل. لور ته يې وکتل، ويې يل:
ـورور دې چېرته دى؟!
سوزان کړکۍ ته ودرېده، له پورته يې لاندې وکتل، پلار يې د واګون موټر پر سر د لرګې وړه کيشتۍ تړله.
ويې ويل:
ـمخکې يې موټر پاکاوه.
لارا د بکس ځنځير کش کړ.
سوزان پر زېنو کښته شوه، د باندې ووته، لمر پوست لګېده، نري باد د ونې ببرې پاڼې خوځولې.

سوزان يودم چيغه کړه، منډه يې واخيسته، ليرې ودرېده. په خشکه يې وويل:

ـ پلاره ، تر اوسه لا يخني ده!

له عمره پوخ سړي د موټر مخکينۍ شيشې ته د اوبو پايپ نيولی و، خندل يې....

سوزان پر خپله غاړه لاس تېر کړ، ګوتې يې لندې شوې، ټتر ته يې وکتل، لوند و. د ونې له سيورې لمر ته شوه.

ويې ويل:

ـ پلاره! ټام دې نه ليد؟

سړي زېر زمينې ته اشاره وکړه.

سوزان ورغله. ژېړ ګروپ بل و، د زېر زمينې په بل سر کې ټکا ختېه. تر زړو کوچونو تېره شوه، پښه يې له بايسکل سره ولګېده، پر ولاړو کارتنونو يې لاس تکيه کړ، د وښو د رېبلو د ماشين له سره يې د مخ نقاب ور واخيست، نقاب اوږدې سرې داړې درلودې، سترګې يې تر غوږونو پرې وې.

نقاب يې خپل مخ ته ور واغوست. ارام ګامونه يې واخيستل، مخکې لاړه، ورور يې د لرګي په يوه لوی صندوق کې څه لټول.

سوزان ملا کړوپه کړه، وغرېده.

ټام ور ونه کتل.

د سوزان د تندي نرۍ ګونځې سره ورغلې:

ـ ونه ډار شوې؟!

ټام وويل:
ـد کرکټ په توپ پسې ګرځم. مياشت مخکې مې په همدې صندوق کې ليد.
سوزان وخندل:
ـپه دومره جنجال نه ارزي!
ـارزي، له کرکټه پرته مېله، نه مېله!
سوزان ډاروونکی نقاب ليرې کړ، پر يوه کارټن کېناسته.
ټام وويل:
ـايرلنډ مې نه خوښېږي، کاشکې مو يوه اوونۍ همدلته په لندن کې تېره کړې وای.
سوزان ودرېده، درب شو، سر ته يې لاس ونيو، له پورته د لرګي کوچينی صندوق راولوېد، پر ځمکه ولګېد، پورتنۍ تخته يې بېله شوه.
ټام چيغه کړه!
ـپام!
سوزان کېناسته، له ځمکې يې کوم شی راپورته کړ، ګروپ ته يې ونيو، ويې ويل:
ـمډال!
ټام په بېړه ور وکتل، مډال يې د خپلې خور له ګوتو وايست، ورو يې وويل:

ـ د ژېړو دی، ورته وګوره، څه پرې لیکل شوي! د انګلستان د ملکې مډال : ۱۹۳۵ م کال.

سوزان وويل:

ـ اوس ۲۰۱۲ کال دی، مانا یواتیا کاله یې وتلي دي!

ټام پړمخې پروت صندوق په بله خوا را واړاوه. یوه پنډه، زړه کتابچه ترې ولوېده. سوزان کتابچه ور واخیسته، ور پو یې کړل، ویې ټوخل. د کتابچې پر پوښ یې څنګله تېره کړه، شونډې یې وخوځېدې:

بغدادی پیر

ډېوېډ جونز.

سوزان د کتابچې ځای ځای پاڼې واړولې، یو ځای لیکلي و:

...یوې مرغۍ ته مې وکتل، د ستونې سپینې پستې بڼکې به یې وپړسېدې، اخیستې هوا به یې په خواږه غږ بدله شوه.

بوډا په بېړه وويل:

ـ خوښه دې شوه، ارزانه ده؟!

ومې ویل:

ـ نه....

یودم یې بې غاښونو خوله خلاصه شوه، په خوند یې وويل:

ـ ها! خو سم ووایه چې کوتر باز یې!

سوزان یوه بله پاڼه واړوله:

...امان الله خان وويل:

ـ ناوخته ده،وار له واره به د مطلب خبره راواخلم، الن مایک پېژنئ؟!

ټوخي واخیستم، له خولې مې چایو داره وکړه. پیاله مې پر مېز کېښوده. بخښنه مې وغوښته. ژر مې له جېبه سپین رومیال را وایست، د خپلې کورتۍ د ټټر پر لنده شوې برخه مې تېر کړ. سفیر ته مې وکتل، په لاس کې نیولې پیاله یې لړزېدله....

د کتابچې په بله پاڼه کې لیکلي ول:

...یودم مې ډېر خندی واورېد ، یوه کوچیاني غږ وویل:

-پیر صېب خو له خپلې ک ... خبر نه دی، پرتوګ یې په چپه خوا اغوستی، نو ورک سېرلی به څنګه په خپلو پښو راولي!....

سوزان بله پاڼه واړوله:

...زه به پر ځمکه ګرځېدم، خو خلکو به اسمان ته کتل. په هرې سپینې کوترې پسې به یې چیغې وهلې ((پیر ګل ته وګورئ، له ځانه یې کوتره جوړه کړې، پر خپلو مریدانو راګرځي...)). چا چې به ولیدم، پرځان یې د دوزخ اور حرام ګاڼه....

سوزان بېرته د کتابچې پاڼې سره وروستې.

* * *

موټر تېز و، ونې، کورونه، شنې کروندې په منډه شاته تلې....
سوزان وویل:
ـ پلاره! مېله نو داسې وي؟!
سړي وخندل، د موټر له اکسلیټره یې پښه پورته کړه.
سوزان د مخې سیټ ته غړی ور اوږده کړه، د سرعت ستن پنځوسو میلو ته راکښته شوه.
ویې ویل:
ـ اوس نو په رښتیا مېله شوه، له لارې هم باید خوند واخلو.
ټام چیغه کړه!
ـهلته وګورئ!
سوزان مخ ور واړاوه. لیرې په شنو غونډیو کې دوو سپینو آسانو منډې وهلې....
لارا وویل:
ـلارې ته ګوره!
سړي لاس ور وغځاوه، د ښځې پر ورانه یې پسته چونډۍ ور ولګوله.

د لارا مخ سور شو، په بېړه یې شاته وکتل، اولادونو یې ورمېږونه کاږه کړي ول، د موټر د شا له شیشې یې آسونو ته کتل... د ونو غوټه راغله، آسونه ورک شول.
سوزان مخ واړاوه، د موټر د عقب نما په آیینه کې یې د خپل پلار ورو سترګو ته وکتل، ورو یې وویل:
_پلاره! نیکه دې څنګه سړی و؟!
سړي وخندل:
_څنګه دې یودم زما نیکه ذهن ته درغی؟!
_هسې!
_زما نیکه ستا د مور د نیکه غوندې کشیش نه و چې ټول عمر په کلیسا کې تېر کړي.
د لارا ټنډه تروه شوه:
_ته باید زما نیکه ته احترام وکړې!
سړي وخندل:
_ما خو کومه بده خبره نه ده کړې!
غلی شو، په خوند یې وویل:
_اه! برېتانیې ته د ډېوېډ جونز خدمتونه نه شو هېرولئ! پوهېږئ! نیکه مې په برېتانوي هند کې ږېره سپینه کړه. پوره څلوېښت کاله یې ملکې ته خدمت وکړ!
سوزان وویل:
_مډال مې یې ولید.

سړي په بېړه ور وکتل.
سوزان وویل:
ـ نن سهار مې په زېر زمیني کې یو صندوق وموند....
سړی په خبره کې ور ولوېد:
ـ هلته یوه زړه کتابچه هم وه.
ـ هو! راسره را وامې خیسته.
سړي وخندل:
ـ ښه دې وکړل، خو پام ورسره کوه.
ټام وویل:
پلاره! تا لوستې ده؟!
ـ هو! خو کلونه مخکې، سم مې نه دی په یاد! تاسو یې ولولئ! پر خپل غور نیکه به افتخار وکړئ!

*   *   *

د کشتۍ پر غولي ګڼ موټر ولاړ ول. سمندري مرغانو خپل اوږده، سپین وزرونه باد ته ور کړي ول... هوار تلل.
سوزان د کشتۍ اوسپنیزې کټارې ته ودرېده، د سمندر اوبه ارامې وې، کله کله به د نجلۍ ژېړ، اوږده وېښته دهغې ښۍ سترګې ته راغلل، ګوتې به یې ترې لاندې کړې، تر غوږ به یې واړول.
کشتۍ ورو تله، شاته یې د سپینو ځګونو لیکه پاتې کېدله.... سوزان مخ واړاوه. پر مخامخ اوږده څوکۍ یوه جوړه ښکارېدله. ځوانې نجلۍ د هلک پر زنګون سر ایښی و، هلک د نجلۍ په ژېړو وېښتو کې ګوتې تېرولې.
د ټام غږ یې واورېد. دا یې د کشتۍ سالون ته د خوراک له پاره ور بلله. ورغله، د کاچوغو او پنجو ټکا خته...ګڼ کسان ناست ول، ډېرو یې تنګې سترګې او پیتې پوزې درلودې، د چین، جاپان او کوریا سیلانیان ول.
سوزان مېز ته نږدې څوکۍ وښویوله، کېناسته، سره کړې غوښه یې خوښه نه شوه، له ګارسونه یې د ترکاري سوپ را وغوښت. ډوډۍ یې وخوړه، کوټې ته لاړه. پر کټ پرېوته، د کمپیوټر له بکسه یې د خپل غور نیکه کتابچه را وایسته.

بغدادي پير
ډېوېډ جونز
د مطالعې ګروپ يې ولګاوه، ځای ځای پاڼې يې واړولې، مسلسل تاريخونه يې نه درلودل، کله کله به د يوه او بل يادانښت تر مينځ مياشتې او ان کلونه وتلي ول.
ببرته لومړۍ پاڼې ته راغله، د سوزان غور نيکه (ډېوېډ جونز) ليکلي ول:
برېتانياوي هند_ لاهور_ ۱۹۱۹ م کال _د فبروري اووه ويشتمه:
_نا ارامه يم، کيسه مالومه ده، غرمه مې هندي شراب وڅښل، ښه نه ول، پر زړه مې ترخې اوبه را اوښتې...نيم سات مې په تشناب کې تېر کړ، بې ګټې و، اخير مې د مېلمستون زړې خدمتګارې (راني) ته ور غږ کړل، له جارو سره راغله، ګېډې ته مې غبرګ لاسونه نيولي ول، له درده تاوېدم، ډاکټر مې راوغوښت، راني د باندې ووته، شېبه وروسته يې يو کوچينی خيرن بوتل راته ونيو. ويې ويل چې يوناني دوا ده، د نس تاو به دې ښه کړي.
يو خرپټ شنه رنګه پوډر مې له اوبو سره تېر کړل، د راني خبره سمه وه، سات وروسته مې د نس چونګاری ودرېد.
ماسپښين يو عسکر راغی، سلامي يې ووهله، يو کاغذ يې راته ونيو. حيران شوم، چانسلر لاهور ته راغلی و، عاجل يې غوښتی وم. په بېړه مې پر ځان اوبه تيرې کړې، ژمی دی، خو اوبه تودې لګېدې، دريشي

مې واغوسته، پر کوټ بند ایښې شپو خولۍ ته مې لاس ور وغځاوه، د باندې په څلورو آسانو پسې تړلې ګاډۍ ولاړه وه.
ور وختم، د لاهور بازار له ګڼې ګوڼې ډک وو، د هندي تېزو مصالو بوی ته. ګاډۍ یوې تنګې کوڅې ته ور ننوته، له آذانونو سره د پایزېبونو د شرنګا غږونه ګډ ول. ځوک جوماتونو ته تلل، ځوک درمسالونو ته روان ول، چا د رقاصو ننداره کوله....
ګاډۍ یوې پخوانۍ کلا ته ننوته. دا کلا په لاهور کې د انګرېزانو لوی مرکز و. اوږدې کوټې ته ورغلم، له پوځي منصبدارانو ډکه وه. د چانسلر ډېل، اوږده برېتونه ځړېدلي ول. خولۍ مې د سلام په دود له سره کښته کړه، پر اوږده مېز پورې جوخته څوکۍ مې راکش کړه، کېناستم. د ځنګ ملګري البرټ ته مې کتل، اوږې یې پورته واچولې، لاهور ته د چانسلر د ناڅاپي راتګ په علت نه پوهېده.
چانسلر په برېټانوي هند کې د سر سړی و، ما ډېرې ناستې ورسره کړې وې، خو تر دې دمه مې دومره نا آرامه نه و لیدلی.
مایې لاسونو ته وکتل، پنډې، سرې ګوتې یې لړزېدلې...چانسلر ودرېد، غاړه یې صافه کړه، ویې ویل:
_د افغانستان له حالاتو خبر یاست؟!
ټول غلي ول، البرټ ودرېد:
_هو صېب! پاچا حبیب الله خان یې د لغمان په کله ګوش سیمه کې وواژه.
غلی شو.

چانسلر وويل:
_همدومره؟!
_نه! څه موده مخکې يې زوی امان الله خان پاچاهي اعلان کړه.
_د امان الله خان په اړه څومره معلومات لرې؟!
البرټ بله خبره ونه کړه!
چانسلر د تنباکو له پاڼو جوړ، پنډ سګرټ ولګاوه، له خولې يې سپېره لوخړه راووته، يودم يې چيغه کړه!
_ايشورام چېرته دی؟!
دروازه خلاصه شوه، انګرېز پوځي سلامي ووهله، په زوټه يې وويل:
_صيب! ايشورام همدا اوس را ورسېد، خو نېغ تشناب ته لاړ.
البرټ ته مې وکتل، لانديني شونډه يې په غاښونو کې ټينګه نيولې وه، ګېډه يې پورته پورته غورځېده، په مخ کې يې راټولې شوې وينې وپوهولم چې خندا يې په ډېره سخته کابو کړې ده.
نورو ته مې وکتل، ټولو جدي څېرې نيولې وې.
ايشورام راغی، خو چانسلر د دمې جوړولو وخت ورنه کړ، له هغه يې وغوښتل چې خبرې وکړي.
ايشو رام مې پېژانده، هندو و، خو صافه پښتو يې ويله، ده په کابل کې د يوناني طب کاروبار کاوه، خو په اصل کې يې د برېتانوي هند تنخوا خوړله.
ايشورام وويل:

ـزما دوکان د کابل مراد خانې ته نږدې دی، څو ورځې مخکې پر سپين آس يو سپور ځوان راغی، ځوان ښايسته ښکارېده، غټې سترګې، سپين مخ او نري برېتونه يې لرل، ورنږدې شوم، امان الله خان له ګارډ او عسکرو پرته يوائې راوتلی و، له تېکي راوتلې توره يې لمر ځلوله... خلک خبر شول، دوکانونو ته قلفونه ور ولوېدل، ارته ميداني له سلګونو يا هم زرګونو کسانو ډکه شوه.

ځوان پاچا ناره کړه، اولس يې د خپلواکۍ اخيستلو ته را وباله، ده يو سر لوړی، آزاد او پرمختللی افغانستان غوښت...په خبرو کې يې زور و، خلک يې د انګرېزانو پر ضد پاڅون ته رابلل....

ايشورام شل دقيقې خبرې وکړې، کېناست.

چانسلر له جيبه يو کاغذ را وايست. امان الله خان برېتانوي حکومت ته ليکلي وو چې افغانستان بايد د يوه خپلواک هېواد په توګه په رسميت وپېژني.

وروسته يې د ناستو کسانو نظر وغوښت. ټول په يوه خوله ول، د امان الله خان ليک يې هسې باټې وګڼلې، ويې ويل چې يو کمزوری پاچا د برېتانيا د لويې امپراتورۍ پر وړاندې هېڅ هم نه دی، دا ماشوم بې ارزښته وګڼئ، همداسې يې پرېږدئ، د ليک ځواب مه ورکوئ، خو ايشورام قناعت نه کاوه، ويې ويل چې له امان الله خانه وېره په کار ده، ما تر دې پخوا په يوه افغان کې هم داسې د آزادۍ شور او له انګرېزانو دومره ډېره کرکه نه وه ليدلې.

سوزان کتابچه کېښوده، تشناب ته لاړه. مخ ته یې څو لپې اوبه ور واچولې، بېرته پرکټ اوږده وغځېده، پاڼه یې واړوله:
برېتانوي هند_ لاهور_ ۱۹۱۹ م کال_ د اګست لسمه:
_د شپې یوه بجه ده، ویښ یم، اعصابو مې کار پرېښی! یوه ځوان پاچا څنګه یوې لویې امپراتورۍ ته ماتې ورکړه! زړه ته مې نه لوېږي، خو واقعیت دی، موږ په څو جبهو کې مات شوو، تش لاس خلکو توپونو او طیارو ته غېږې ورکړې، ترپ، پر ځمکه یې را وویشتل. سخته ده! لویه برېتانیه یې وشرموله.
برېتانیاوي هند_ لاهور_ ۱۹۱۹ م کال_ د سپټمبر دوه ویشتمه!
_سهار په خړه تلیفون راغی، چانسلر ور وغوښتم. نیم ساعت وروسته یې راته وویل چې بار او بستره دې وتړه. له څو نورو کسانو سره به کابل ته ځې!
دې ناڅاپي سفر ته نه وم تیار، خو د چانسلر تریو تندي وپوهلم چې اضافه خبره مې په ګټه نه ده. چانسلر راته وویل چې په کابل کې زموږ د یو څو کسانو موجودیت ضرور دی.
سل زړونه مې سره وتړل، ناروغي مې بانه کړه، ور ته ومې ویل، چې که امکان ولري، بل څوک ولېږه، خو قناعت یې ونه کړ، دی پوهېده چې دې ماموریت ته تر ما بل غوره کس نه شي موندلای.
زه د برېتانوي هند په ټولو سیمو کې ګرځېدلی وم، د خپل پنځه دېرش کلن ژوند څوارلس کاله مې د برېتانوي هند په استخباراتو کې تېر کړي ول، له بنګاله را نیولې، د ایران تر سرحده بلد وم، شپږ کاله مې له

شاه حبیب الله خان سره په دربار کې د مشاور وظیفه درلوده، د افغانانو خوی، رواج، ښه او بده را مالومه وه، په پښتو مې صافې خبرې کولای شوای. له قوارې هم انګرېزانو ته نه پاتې کېدم. مور مې ایټالیاوۍ وه، د افغانانو غوندې رنګ یې درلود، تورې سترګې او تور وېښته مې له موره وړي ول.

کابل۔ ۱۹۱۹ م کال۔ د اکتوبر څلورمه:

۔پرون یې راته وویل چې له غازي امان الله خان سره به سبا په لسو بجو ګورئ، خو البرټ رایاده کړه چې افغانان وخت ته ارزښت نه ورکوي، د سهار ناشتا مو په کراره وخورئ! .

البرټ تک سور، چاغ سړی دی، سره ډبل برېتونه لري، په خوراک ډېر وخت تېروي، ستمی یې خېژي. له هرې ګولې خوند اخلي. خو زموږ د سفر بل ملګری څلور هډوکي خوار بوډا دی. که یې د بدن غوښه ترې وتراشې ، نو په تول څلور کېلو نه نه ترې جوړېږي، خو پزه یې تر اندازې زیاته اوږده ده، ډېر نه خاندي، خو کله چې وخاندي، پورتنۍ شونډه یې په پزه کې ورکه شي.

یوولس بجې ارګ ته ورسېدو، یو په ونه لوړ دریشي کړی ځوان راغی، موږ یې یوه لوی سالون ته رهنمایي کړو، بخښنه یې وغوښته، ویې ویل چې پاچا په لسو بجو ورغوښتي وئ، خو تاسو ناوخته راغلئ، پاچا له یوولسو تر دولسو بجو پورې له ځینو قومي مشرانو سره ګوري.

ځوان غلی شو، ویې ویل:

ـ پاچا د ماسپښین له لمانځه وروسته بله غونډه لري. خو زه به احوال درته راوړم، شاید د ډوډۍ پر وخت مو ور وغواړي.
ځوان له سالونه ووت.
البرټ وویل:
ـله ساده سړي سره نه یو مخامخ.
حیرانې سترګې مې ور واړولې.
البرټ وویل:
ـپه اسیایي هېوادونو کې مې ډېر پاچاهان لیدلي دي، خو دا سړی (امان الله خان) لومړنی پاچا دی چې وخت ته ارزښت ورکوي.
یوه خدمتګار له شیدو ډک ګېلاسونه او کولچې راته راوړې. له کړکۍ مې د باندې وکتل، د ارګ لوړ، ډبرین دېوالونه پاک ول، یوه بوډا له نري سړک څخه د ونو ژېړې پاڼې جارو کولې....
ارګ مې پخوا هم لیدلی و، خو دومره پاک نه ښکارېده.
د باندې ووتم. سوړ باد لګېده، په چمن کې د ګچو سپینې لیکې تېرې وې. پورته مې وکتل، د شیر دروازې د غره پر څوکو د واورې نری پېروی پروت و.
سګرېټ مې ولګاوه. د جارو غږ نږدې و. یوه شېبه ودرېدم، د مني لمر ته مې په سختۍ هډونه تاوده شول، نیم سوخته سګریټ مې په چمن کې واچاوه، تر ډېره مړ لوګی ترې خوت.
بوډا راغی، نیم سوخته سګرټ یې ور پورته کړ، په جارو شویو پاڼو کې یې واچاوه.

بوډا ته مې وويل:
ـ په چمن کې يې دا سپيني ليکې ولې جوړې کړې دي؟
بوډا را وکتل، څه يې ونه ويل، لاړ، د ګل تر بوټي لاندې لوېدلی کاغذ يې ور واخيست، بېرته راغی، کاغذ يې په لاسي کراچۍ کې واچاوه، ويې ويل:
ـ پاچا امر کړی چې د نيالګيو د ايښودلو له پاره کتار کندې وکينديځ.
ومې ويل:
ـ خو نيالګی د حوت په مياشت کې ايښودل کېږي!
بوډا وخندل:
ـ خو پاچا بل څه وايي. وايي چې يو خو به کار تيار وي، بل دا چې د ژمي واورې او يخونه به د کېندل شويو کندو خاوره نوره هم پسته کړي. پسته خاوره د نيالګيو ودې ته ښه ده.
ـ نو پاچا مو په باغوانۍ پوهېږي؟!
بوډا وخندل:
ـ پاچا په ډېرو شيانو پوهېږي، کم کتابونه خو نه لولي.
ومې ويل:
ـ ته له څه وخته راهيسې دلته په ارګ کې يې؟!
بوډا وويل:
ـ په ښار کې مې سوالګري کوله. پاچا موټر راته ودراوه، خواست يې نه و خوښ، ورته ومې ويل چې نو څه وکم! لس- يوولس عياله راپسې دي، ډوډۍ غواړي. بس! دلته يې راوستم.، کار مې اسانه دی، د

سړکونو په جارو کولو کې پیاوړی یم. د میاشتې په اخیر کې تنخوا راکوي، تر بسه هم پسې تېره ده.
بوډا کراچۍ تېله کړه، وچې پانې یې ورسره یو وړې.
بېرته سالون ته ورغلم. پنځه کمې دوولس بجې مې ځینې غږونه واورېدل، تر کړکۍ مې ور وکتل، له مخامخ ودانۍ ګڼ کسان را ووتل، تورې او سپینې پګړۍ یې تړلې وې. یو تک سپن مخ مې ولید، ودرېدم، امان الله خان مې په لومړي ځل لید، لیرې و، خو غټې سترګې او تور برېتونه یې واضح ښکارېدل.
پاچا له ټولو څخه په غېږ خدای په اماني واخیسته، څو کسان یې پر لاسونو ور ټیټ شول، خو پاچا خپل لاسونه شاته ونیول، د لاسونو ښکلول یې نه خوښېدل.
ډله له ارګه ووته. ځوان راغی، موږ یې له امان الله خان سره لیدو ته و وبللو. ځای ځای پر نري، تازه جارو شوي سړک شنه لانده نصوار پراته ول.
اورېد دهلېز ته ور ننوتو، له مخامخ کوټې یو غږ راغی:
ـدوی باید خپل شخصیت ته درناوی ولري، زه عادي انسان یم، ضرور نه ده چې زما لاسونه ښکل کړي.
رهنما ځوان دروازه وټکوله. کوټه وړه وه، امان الله خان او یوه بل په عمر پوخ سړي لاسونه راکړل. پر څوکیو کېناستو. البرټ د ناوخته را تلو په خاطر بخښنه وغوښته. پاچا په عمر پوخ سړی معرفي کړ، د پاچا خسر او د دفتر مشر محمود طرزي و.

البرټ د چانسلر لیک ورته ونیو، په لیک کې له شاه امان الله خانه غوښتل شوي و چې د مناسباتو د ساتلو له پاره د دوی څو کسانو ته په کابل کې د اوسېدو اجازه ورکړي. پاچا لیک ولوست. وروسته یې اوږدې خبرې وکړې، ده د برېتانیې په شمول له ټولو هېوادونو سره متقابلې دوستانه اړیکې غوښتې... بیا یې د برېتانیې ملکه په درونه نوم یاده کړه، ویې ویل چې دواړه خپلواک هېوادونه د اقتصاد او سوداګرۍ په برخه کې له یو بل سره ډېره همکاري کولای شي...خو شرط یې دا دی چې برېتانیه باید افغانستان د یوه خپلواک هېواد په توګه په رسمیت وپېژني.

پاچا نیم ساعت خبرې وکړې، په خبرو کې یې د خپلواک افغانستان نوم ډېر یاداوه، خو د (خپلواک) ټکي زما زړه خوړ.

دې سړي یواځې څو میاشتې مخکې د برېتانیې امپراتورۍ ته ماتې ورکړې وه، ډېر انګرېزان یې تر تېغ تېر کړي ول، خپلواکي یې اخیستې وه... خو اوس یې په خبرو کې کرکه نه لیدل کېده، خبرې یې تودې او له مینې ډکې وې. دی د خپل هېواد د اقتصاد په فکر کې و.

شل کمې یوه بجه ډوډۍ راغله، د وریژو په مینځ کې لږه غوښه ایښې وه، خو ما د ده د پلار دسترخوان هم لیدلی و ، پر مېز به د لوښو ځای نه کېده.

امان الله خان دوه ځله دېوالي ساعت ته وکتل، خو البرټ لا خبرې کولې...پر پښه مې یې د بوټ څوکه ور کېښوده، خوله یې بنده شوه.

د خدای په امانۍ پر وخت مو پاچا ته لاس ورکړ، لاس يې تود او له انرژۍ ډک راته واېسېد.
په وره کې مې نوک ونيو، شاته مې وکتل، امان الله خان په يوه پنډه کتابچه کې څه ليکل.
پېښور ته د بېرته تګ له پاره طياره دوې ورځې وروسته راتله. موږ يې بالاحصار ته بوتلو. يوه پاکه کوټه يې راکړه. له کړکۍ مې د باندې وکتل، تر بالاحصار لاندې ګڼ کورونه پراته ول، د پل خشتي د جومات ګمبدې لمر ته ژېړه لمبه کوله. ليرې د ارګ هسک دېوالونه ښکارېدل، ور ها خوا پراخه ساحه شنو لوخو نيولې وه.
بېرته پر کټ کېناستم.
جورج وويل:
_له دې سړي (پاچا) وېره په کار ده.
مخ مې ور واړاوه.
جورج وويل:
_له هوښيار دښمنه ووېرېږه! دا سړی په هند کې هم ستونزې راته جوړولای شي.
البرټ وخندل:
_دومره يې هم مه لويوه!
جورج وويل:
_د پاچا په سترګو کې مې يوه ځلا ولېده، له خپلواکۍ د خوند اخيستلو ځلا! ښه به دا وي چې د برېتانيې حکومت يې په رسميت

وپېژني، که نه نو فکر نه کوم چې په اوسني افغانستان دې قناعت وکړي، څه وخت وروسته به یې خبره تر اټکه وي.
ومې ویل!
_زړونه مو غټ ونیسئ! تر هغه وخته پورې به ونه رسېږي.
دواړو راته وکتل.
ومې ویل:
_د اوس له پاره تر دې ډېر څه مه رانه غواړئ!
البرټ وخندل:
_نو ته په خپلو ملګرو هم بې باوره یې؟!
جورج وویل:
_البرټه! خپل وخت مه ضایع کوه! ډېوېډ جونز د استخباراتو مامور دی، تر اوسه به یې له چانسلر او ملکې پرته، خپلې مور ته هم رښتیا خبره نه وي کړې.
سوزان بله پاڼه واړوله. ډېوېډ جونز دوه کاله وروسته تاریخ لیکلی و.
برېتانوي هند_ کلکته_ ۱۹۲۲ م کال_ د مارچ یوولسمه :
_نه وم، دوه کاله مې په لندن کې تېر کړل، تېره اونۍ کلکتې ته راغلم، د یادانښت کتابچه مې همدلته پرېښې وه.
ورک یې که! څه ولیکم، ماغزه مې ایشي، هغه وطن (افغانستان) مو په رسمیت وپېژاند چې داخلي او خارجي سیاست یې زموږ په واک کې و، خو چاره نه وه. حالات تر دې نور هم سختېدل، په قبایلي سیمو کې خلک را پاڅېدل، لوی تاوانونه یې را ورسول، ملکه مجبوره شوه چې

د هنري ډابس په مشرۍ کابل ته یو لوړ رتبه هیئت ور ولېږي. ډابس له شاه امان الله خان سره رسمي تړون لاسلیک کړ، دافغانستان خپلواکي او حاکمیت په رسمیت و پېژندل شو.
خو کاشکې یواځې افغانستان وای، په راجستان، کشمیر، کوټه... کې هم ځینې قبیلې را پورته شوې دي، دوی زړور نه ول،پوهېدل چې پر برېتانیې وار د زمري زړه غواړي، خو له امان الله خانه یې زده کړل، اوس امان الله خان ته په ټول هند کې د آزادۍ د سمبول په سترګه کتل کېږي، په جومات، مندر او کلیسا کې د افغانستان د ازادۍ خبرې تودې دي. دې سړي ډارن خلک زړور کړل، اوس د ډېرو زړونو ته لوېدلې چې له برېتانیې خپلواکي اخیستی شي.
اه! که دا سړی (امان الله خان) تر ستوني ونه نیسو، نو هند مو له لاسه وتلی بوله.
کابل_۱۹۲۳ کال_ د می اتمه.
_د تېرې یوې میاشتې یادا ښتونه!
په رڼو اوبو کې مې ګوتې ننه ایستې، اوړی او دومره سړې اوبه؟! له پورته پاخه توتان راغلل، لپه مې ډکه کړه، اوبه مې له توتانو سره تېرې کړې، سړې اوبه او خواږه توتان! تر دې دمه مې داسې خوند نه و څکلی.
سر مې هسک کړ، تر شنو ونو پورته د پغمان د غره څوکې لا سپینې وې.

هينګاری راغی، ور ومې کتل، موټر ته کتار خرې ولاړې وې. ورغلم، سړک تنګ و، موټر مې څو ځله شاته او مخته کړ، ایله د خرو د تېرېدولاره پیدا شوه. خو بیا هم د یوې خرې ربړي ځولۍ د موټر د څنګ شیشه کږه کړه.
بېرته د رنړو اوبو پر ژۍ کېناستم، څړپ شو، د خرې اوربوز په اوبو کې ننوت.
یو غږ مې واورېد:
_ټینک یو (مننه) .
شاته مې وکتل، یوه بوډا خره خره له پړي نیولې وه، راته موسک و.
بوډا وویل:
_پرنګی، پرنګی؟!!!!!
حیران شوم، د امان الله خان د پاچاهي په دې څلور کاله کې ډېر بدلون راغلی و، زما په څېر شپو خولۍ، نېکټايي او دریشي ډېرو دولتي مامورینو درلودې، څېره مې هم د دوی غوندې وه، نو دې کلیوال او ساده سړي له کومه وپېژندلم؟!
ومې ویل:
_څنګه وپوهېدې چې زه انګرېز یم؟!
دا ځل د بوډا سترګې رډې راوختې، په خوند یې وویل:
_ته خو سمه پښتو وايې!
غلی شو، موټر ته یې اشاره وکړه،ویې ویل:
_د موټر پر دروازه دې د پرنګیانو د شاهي حکومت نښه ده.

_اه! دهقان سړی او دومره مالومات.
ومې ویل:
_له کومه پوه شوې.
سړي وخندل:
_د پاچا سیوری دې خدای زموږ له سره نه لیرې کوي، ټولو کلیو ته یې مالمین را لېږلي، وړو، زړو ته درس وایي، ایله د لمانځه په مانا وپوهېدو، لیکل او لوستل مو زده کړل، ستاسو د بیرغ عکس او د حکومت نښه مې هم په یوه کتاب کې لیدلې وه.
سړي د خرې له ځولۍ لنده ټوټه لیرې کړه، ویې ویل:
_نازک بدنې منې دي، ښار ته یې د خرڅلاو له پاره وړم.
دوې منې یې راته ونیولې، د خرې پړی یې کش کړ، بېرته سړک ته وخوت.
یوه منه مې په اوبو کې ووهله، خرپ مې ترې وایست. موټر ته ور وختم، وېره نه وه، دې خلکو د پاچا په یوه امر تورې راپسې را واخیستې، خو په بل فرمان یې د خولې ګوله راسره جلا کوله! سوله وه، په سوله کې خلک زموږ په وینو پسې نه ګرځېدل.
مخکې لاړم، یو ځای پخه ودانۍ جوړېده. موټر مې همالته ودراوه. د لرګي وړه لوحه مې ولوسته، لیکلي و: ((طاق ظفر_ د استقلال څلی)).
ورغلم. ګڼو کاریګرو کار کاوه. یو دریشي کړی ځوان لاس راکړ، په بل لاس کې یې کاغذ و، له لیکو یې وپوهېدم چې د منار نخشه ده.

یوه ماشوم د لرګي څوکۍ راته راوړه، کېناستم، ځوان هم د موټر له نښې پوهېدلی و چې د برېتانيې په سفارت کې کار کوم. نور يې هم خبر کړل.
د یوه ماشوم تندی سره ورغی:
_اوف! پرنګی کافر.
خو یوه کاریګر سپک کړ، ویې ویل چې مېلمه دی.
د منار پوښتنه مې وکړه، دریشي کړي ځوان وویل، چې د پاچا په امر د آزادۍ څلی جوړوو.
دې ټکي یوه مانا لرله، له انګرېزانو آزادي، خو دا ځوان په نزاکت پوهېده، د انګرېز نوم یې زما د غرور د ماتېدو په خاطر وانه خیست.
ځوان ته مې وکتل:
_له پاچا ډېر خوشاله یاست!
ځوان وخندل:
_له داسې چا به ولې نه یو خوشاله چې ان زموږ د کور د مصارفو فکر هم ورسره دی.
په حیرانۍ مې ورته وکتل.
ځوان وویل:
_ګوره! په لاس کې نیولې پیاله دې یو ساده مثال دی! په موږ کې مېلمه سپېرې شونډې نه پرېږدي، یو چا به پور کاوه، خو مېلمه ته به یې شیدې، وچه یا تازه مېوه یا کتغ تیاراوه. افغانان نیستمن خلک دي، دې سړي فکر وکړ، تجاران یې تشویق کړل، په لومړي ځل یې دې وطن

ته چای را وورړ. هم ارزانه دي، هم دود بايده پر ځای کېږي او هم د صحت له پاره ګټه لري. پخوا به خلکو د سيندونو او ويالو اوبه څښلې، د ډېرو معدې به خرابې وې، خو اوس اوبه جوش کړه،لږ چای ور واچوه، هم خپله سترېيا پرې ليرې که، هم د مېلمه پرده وکه.

ډله ماشومان راغلل، له ټوټو جوړې ډکې کڅوړې پسې زنګېدلی. يو لس، يوولس کلن ماشوم نږدې راته کېناست، د کڅوړې پوښتنه مې ترې وکړه، لنډه يې راته وويل چې د مکتب کتابونه دي.

يو کتاب مې را واخيست، په لومړيو دوو مخونو کې يې حمد او نعت شريف ليکلي وو، درېيم او څلورم مخونه يې د آزادۍ په اړه ول... نورې پاڼې مې واړولې، ساده ژبه يې درلوده، څو مخه د وطندوستۍ خبرو ډک کړي ول، بيا د افغانستان د دوو- دريو ولاياتو په اړه لنډ مالومات وو. وروسته د يوالي او اتحاد په باره کې يوه کيسه راغلې وه، بيا د پاکو اوبو د اهميت په اړه يو ساده شعر و....

دا کتاب يو اځې يو کال مخکې چاپ شوی و.

کڅوړه مې وکته، دوهمه سيپاره، ديني ښوونه، حساب... د خطاطۍ د مشق لرګينه دړه. نی، رنګ...پکې پراته ول.

په زړه کې را تېره شوه:

ـ ډېوېه جونزه بچو! څومره چې وخت تېرېږي، په هماغه اندازه به د دې خلکو غلطېدل ګران کار وي.

ماښام سفارت ته راغلم. د سفير ټنډه تروه وه، ويې ويل چې په جلال آباد کې يې هغه په زرګونه اخبارونه سوځولي دي چې له برېتانوي هنده کابل ته راتلل.
علت مې وپوښت. سفير په تليفون کې له محمود طرزي سره غږېدلی و، هغه ورته ويلي و چې په دې اخبارونو کې ډېر داسې مضامين راغلي دي چې زموږ په خلکو کې مذهبي نفاق خپروي او د افغانستان ملي حاکميت او آزادۍ ته زيان لري.
سفير د محمود طرزي له خولې را ته وويل چې له دې وروسته به د ډيورنډ پر کرښه هغه اخبارونه او مجلې چاڼ کېږي چې له برېتانوي هنده دې وطن ته راځي.
کوټې ته لاړم. ستړی وم، خو ما بايد د ورځې را پور ليکلی وای. يواځې زه نه وم، په کابل ښار کې دوو سوو کسانو وظيفې درلودې چې د هرې طبقې نظريات مالوم او سفير خبر کړي. په دوی کې انګرېزان کم ول، زه او څلور نور هغه کسان چې ژبه يې زده وه او څېرې يې افغانانو ته پاتې کېدلې. نور هغه افغانان ، هندوان او سکان ول چې د مالوماتو په بدل کې يې له سفارته پيسې اخيستې.
ستړې ورځ، ارام خوب لري، تر سهاره ويده وم. جومه وه. ولمبېدم، افغاني جامې مې واغوستې، جګه شمله مې ودروله، د شور بازار تنګو کوڅو ته ورغلم. دوکانونه له مختلفو اجناسو ډک ول، د لوښو يوه لوی دوکان ته ودرېدم، د روسيې ساخت له پټنوسونو، چايجوشونو...

چاينکو ډک وو. يوه ښکلې میناتوري شوې پياله مې را واخيسته، روسۍ وه. دوکاندار ته مې وويل:
ـلاهوري کاسې مې په کار دي.
دوکاندار وويل:
ـ پخوا خو مو سترګې تړلې وې، فکر مو کاوه چې هر څه په لاهور او ډهلي کې دي، خو پاچا دې خدای تر ډېره راته ژوندی لري، په تجارت يې وپوهولو، له نورې دنيا سره يې بلد کړو، له سفيرانو سره يې کېنولو... زما په څېر ګڼ نور تجاران په کال کې دوه- درې ځله ايران، ترکيې او روسيې ته ځي، هلته خريداري کوي، تر لاهوره په کمه بيه، ښه جنس په لاس راځي.
پياله مې واخيسته، د غاليو خرڅولو کوڅې ته ور وګرځېدم، يو چاغ ترکمن په بيړه د لرګي چوکۍ راته سمه کړه. دوکان له رنګارنګ غاليو ډک و. سړي څو غالۍ سره واړولې، يودم يې ناره کړه!
ـاقچه يي، کندوزي، بشيري، مور، خرسک....کومه قالينه غواړئ؟
غلی وم.
سړي د قالينو د رنګ، جوړښت او کيفيت په اړه اوږدې خبرې وکړې....
ومې ويل:
ـپر هاغه نورو قالينو مو ولې سپينه ټوټه هواره کړې ده؟!
سړي وخندل، چوخۍ سترګې يې لا پسې تنګې شوې، په خوند يې وويل:
ـهغه به دې نه شي خوښې، خارج ته ځي.

حیران شوم.
سړي سپینه توته لیرې کړه. ویې ویل:
ـ موږ (افغانان) سرې غالۍ خوښوو، خو په دې غالیو کې نور رنګونه هم راغلي دي، ګلان او نخشه یې هم فرق کوي.
یوه وړه قالینچه مې راپورته کړه، د برېتانیې د ملکې عکس پکې اوبدل شوی و.
سړي وویل:
ـ کال مخکې یې د غالیو ټول سوداګر وزارت ته ور وغوښتل، درې ورځې یې درس راکړ، پوه یې کړو چې اروپایان څه رنګ او کوم چاپ قالینې خوښوي. یوه جوپه غالۍ مو اروپا ته ولېږلې، ښې پیسې یې راته جوړې کړې، له موږ سره د غالۍ اوبدونکو ګېډې هم مړې شوې. اوس مو په مزار، کندوز، اقچه، بغلان ...کې نوي فرمایشونه ور کړي دي.
ولاړ شوم، ومې ویل:
ـ وبخښه! زحمت دې وایست، خو څه مې وانه خیستل.
سړي وخندل:
ـ که کوم دوکاندار خندا او حوصله ونه لري، دوکانداري دې نه کوي.
ومې ویل:
ـ دا خو چینایي متل دی.
ـ هو! موږ کله کله وزارت ته ور غواړي، د تجارتي اجناسو د راکړې ورکړې او اخلاقو په باره کې راته غږېږي، دا خبره مې هم همالته زده

کړې ده. که خدای کول، نو راتلونکی پسرلی ځینې تجاران ترکیې ته لېږي. وایي چې په تجارت کې به نوي څه زده کړی.
له سرې مې خدای پاماني واخیسته، لنډ را تاو شوم، تنګه کوڅه له قفسونو ډکه وه، د مختلفو مرغانو آوازونه تېره لګېدل. یوه دوکان ته ودرېدم، غولی له سویانو او کوترو ډک و، پورته د لرګي ګڼ قفسونه را ځړېدل. یوې مرغۍ ته مې وکتل، د ستونې سپینې پستې بڼکې به یې وپړسېدې، اخیستې هوا به یې په خواږه غږ بدله شوه.
بوډا په بیړه وویل:
_خوښه دې شوه، ارزانه ده؟!
ومې ویل:
_نه.
یودم یې بې غاښونو خوله خلاصه شوه، په خوند یې وویل:
_ها! خو سم ووایه چې کوتر باز یې!
تر لاس یې ونیولم، تنګ دوکان ته ننوتم، کوترو ته یې اشاره وکړه ، ویې ویل:
_شیرازۍ، چپه پرې، ملاقي، بال سفېد، زردچه...کوم ډول کوترې غواړې؟!
زما ځواب ته ماتله نه شو، یوه سره کوتره یې ونیوله، ویې ویل:
_که د کوترو له ملاقه خوند اخلې، نو تر دې کوترې مه تېرېږه، په هوا کې په یوه سا اوه ځله را اوړي. هو! خو که د نورو د کوترو د نیولو

شوقي يې بيا هاغه توره کوتره واخله، يو خو له سېله نه جلا کېږي، بل په هر ځل الوتو خامخا يوه بله کوتره درته راولي.
يوې ورځې نجلۍ يو کوچينی پتنوس را ووړ . د بوډا تنده تروه شوه، په خشکه (غوسه) يې وويل:
ـ ولې مکتب ته نه يې تللې؟!
د نجلۍ خړې شونډې وخوځېدې:
ـ ناروغه يم، تبه مې ده.
بوډا پتنوس ور واخيست، نجلۍ بېرته له دوکانه ووته.
ومې ويل:
ـ څه دې ده؟!
بوډا د لرګي په دړه د سنيو دسترخوان هوار کړ، د کاسې له سره يې برغولۍ وښوياوه، په کورتو کې لنده شوې ډوډۍ وه. څنګ ته ايښې بدنۍ يې کږه کړه، پر خړه خاوره خړې اوبه تويې شوې. ماته يې وکتل، د تندې ګونځې يې لا سره ننوتې وې. ويې ويل:
ـ ډوډۍ خورې؟!
ـ نه.
ـ نو رڼا را پرېږده.
د دوکان له دروازې څنګ ته شوم.
بوډا د پاستې ژی ور پرې کړه، په ډکه خوله يې وويل:
ـ وبخښه، دې لمسۍ مې ماغزه را وخوړل، بانې کوي، پرون هم مکتب ته نه وه تللې.

ومې ويل:
ـخو نه دې ځي!
بوډا برګ راته وکتل:
ـتا لکه چې د پاچا فرمان نه دی اورېدلی! مکتب يې پر نجونو او هلکانو جبري کړی.
ومې ويل:
ـنو ته د پاچا له وېرې خپله لمسۍ مکتب ته لېږې.
بوډا خپلې خږې ګوتې وخټلې، ويې ويل:
ـد وېرې خبره نه ده، د پاچا نا فرماني ګناه لري.
ومې ويل:
ـخو دا نجوني لويېږي، حساب، هندسه او نور کوپري کتابونه به ووايي، ټکری به ليرې کړي، په مکتب کې به نوې نخرې زده کړي....
د بوډا ټنډه تروه شوه:
ـته څنګه افغان يې چې په خپل پاچا باور نه لرې! هغه چا چې موږ ته عزت را وباښه، له کوپره يې خلاص کړو، وطن يې آزاد کړ، د هغه په اړه څنګه داسې چټیات وايې ؟! وځه!
په بېړه له دوکانه ووتم، د بوډا له غوسې ډک غږ راپسې راغی:
ـد پرنګي جاسوسه!
د سفارت لاره مې ونيوله. د پل خشتې جومات ته ګڼ شمېر خلک ور روان ول. د ملا تېره غږ راته، د جومې د لمانځه په خطبه کې يې امان الله خان،د خدای د رحمت سيوری ګاڼه.

درې ورځې له سفارته ونه وتم، ما باید کلکتې ته میاشتنی راپور تیار کړی وای، سخته وه، د خپلو جاسوسانو په واسطه ځینې را ټول شوي مالومات مې په شفر کې لیکل.
ماخستن مې لیکلی را پور له سره کوت چې د شعبې دروازه له دېوال سره ولګېده، سفیر و، وارخطا ښکارېده، ویل یې چې ارګ ته یې ور غوښتي یو.
د سفیر وارخطایۍ ته حیران شوم، ارګ ته د سفیر تګ کومه نوې خبره نه وه. سفیرانو به په میاشت کې یو ځل له پاچا سره کتل او د متقابلو اړیکو د ټینګښت، تجارت، فرهنګ، اقتصاد.... په باره کې به یې خبرې ورسره کولې.
خو د سفیر بلې خبرې چرتي کړم. دا ملاقات د تشویش وړ راته ښکاره شو. پاچا همدا شپه او همدا ساعت ارګ ته ور غوښتي وو.
ځان مې تیار کړ، نیم ساعت وروسته، زه، سفیر او د سفارت یو بل هندو کارکوونکی په ارګ کې وو. موږ یې یوې وړې کوټې ته بوتلو، یوه ځوان چای او څو رنګه وچه مېوه راته راوړه، بېرته د باندې ووت.
سفیر وویل:
ـ که خبره خرابه وای، دومره یې نه نازولو.
سفیر ته مې وکتل، شنې سترګې یې ځلېدلې.
ومې ویل:
ـ دومره مه خوشاله کېږه! افغانان په خپل کور کې دښمن ته په درنه سترګه ګوري.

سفیر یودم ودرېد ، وره ته مې وکتل، پاچا و. پاچا ټولو ته لاس ورکړ، مخامخ راته کېناست.
امان الله خان مې له څو کلونو وروسته لید ، وزن یې یو څه ډېر شوی و ، خو نور هماغسې تک سپین او ښکلی ښکارېده، یوائې غټې سترګې یې له غوسې ډکې وې.
امان الله خان وویل:
_ناوخته دی،وار له واره به د مطلب خبره راواخلم، الن مایک پېژنئ؟!
ټوخي واخیستم، له خولې مې چایو داره وکړه. پیاله مې پر مېز کېښوده. بخښنه مې وغوښته. ژر مې له جېبه سپین رومال را وایست، د خپلې کورتۍ د ټټر پر لنده شوې برخه مې تېر کړ. سفیر ته مې وکتل، په لاس کې نیولې پیاله یې لړزېدله....
سفیر په وارخطایي وویل:
_نه!
_ابراهیم او عبدالله خان څنګه؟!
سفیر غولې ته کتل.
پاچا له خپل جېبه یو پاکټ را وایست، خلاص کاغذ یې د سفیر مخې ته پر مېز کېښود ، ویې ویل:
_له خپلې امضاه خو به نه یې پښیمانه؟!
د سفیر سترګې رډې راختلې وې.
پاچا وویل:

ـدا درې کسان مو له اسنادو سره ونیول، ستا د سفارت کار کونکي دي، په کتغن کې یې ځینې کسان د نظام پر ضد بغاوت ته هڅول، منفي تبلیغ یې کاوه، د عطاالله په نوم یوه خان ته یې دوه ویشت ټوپکه ورکړي ول....

پاچا ودرېد ، سفیر ته یې وکتل، ورو یې ویل:

ـدوه اویاساعته! یواځې دوه اویا ساعته وخت لرې چې له افغانستانه ووځې!

بېرته سفارت ته راغلو ، سفیر په غوسه و ، خو چاره یې نه لیده، درېیمه غرمه یې تلګراف راته وکړ، لیکلي یې و چې پېښور ته په خیر را ورسېدم.

یوه اونۍ وروسته د چانسلر لیک راغی، امان الله خان ته یې لیکلي و چې الن مایک انګرېز دی، دی باید د برېتانیې د قوانینو له مخې محاکمه شي.

په دوهمه ورځ سفارت ته له ارګه لیک راغی، مجبور وم چې د لیک محتوا چانسلر ته تلګراف کړم. امان الله خان چانسلر په دروند نوم یاد کړی و ، وروسته یې لیکلي و چې افغانستان یو خپلواک هېواد دی، خپل قوانین لري، ښاغلی الن مایک به د دې هېواد د قوانینو له مخې محاکمه شي... تاسو ته دپوره عدل او انصاف ډاډ درکوم.

یوه اوونۍ وروسته محکمه دابره شوه، الن مایک، ابراهیم او عبدالله خان یې په اعدام محکوم کړل. بل سهار د سفارت په انګړ کې یو تور موټر ودرېد ، څلورو افغان پو ځیانو یو تابوت را کښته کړ، ورغلم، د

سفارت يوه کارکوونکي د تابوت تخته ليرې کړه، الن مايک د عيسويانو له دود او مذهب سره سم په يوه نوې توره دريشي کې پروت و، نېکټايې ور تړل شوې وه، د کورتۍ د ټټر له جېبه يې سور ګلاب را وتلی و.

دې سړي ته مې څو وارې ويلي وو چې په دې خلکو کې ورو- ورو کار کوه، دومره تېز مه ځه، نه يې منله.

ګرمې وه، تابوت مو په هماغه ورځ پېښور ته ولېږه.

مياشت وروسته بل سفير راغی، څلور هډوکي وچ کلک بوډا و، د موږک غوندې وړې سترګې يې درلودې. په لومړۍ ورځ يې د ټولو شعبو کاغذونه ور وغوښتل، د خدمتګار له خولې خبر شوم چې په څلرويشتو ساعتونو کې يې يواځې درې ساعته خوب کړی.

سهار ته جلسه ونيول شوه، د احتياطي تدابيرو په اړه وغږېدو، موږ پوهېدو چې سفارت د پاچا د مخفي کسانو تر څارنې لاندې دی. نوي سفير امر وکړ چې سفارت ته تر يو څه وخته زموږ هيڅ افغان جاسوس نه شي راتلای.

مياشت ووته، د سفارت دروازې ته مخامخ په دواړو پښو ګوډ پروت سوالګر، سبزي پلورونکی او په خاورو کې ناست سيک تاويذ ليکونکی ورک شول.

د سفارت کارکوونکي خوشاله وو، ويل يې چې د پاچا شک وخوت، خپل جاسوسان يې ور ټول کړل، تر دې وروسته به سفارت تر څارنې لاندې نه وي، خو د سفير وړې سترګې ونه ځلېدې، ويې ويل چې د

امان الله خان په اړه یې ډېره مطالعه کړې ده، پام کوئ! پاچا ساده سړی نه دی!

د سفیر خبره سمه وه، یوه اوونۍ لا نه وه وتلې چې له ارګه رسمي مکتوب راغی، لیکلي یې و چې د سفارت کارکوونکي حق لري چې په آزاده توګه په ښار کې وګرځي، خو د نجونو د زده کړې په برخه کې د افغانانو د ذهنیت خرابول، زموږ په داخلي چارو کې ستاسو لاسوهنه ده....

سفیر په غوسه و. په هماغه ساعت جلسه ونیول شوه، د سفارت یوه صوفي کارکوونکي په ماته ګوډه ژبه وویل چې دوې ورځې مخکې یوه سماوار ته ورغلم، ساده کلیوال ول، زما هرې خبرې ته یې سرونه خوځول....وخت مې غنیمت وګاڼه، د نجونو مکتب مې را واخیست، په کوپر او فحشا مې ختم کړ....

سفیر مېز په سوک وواهه، په غوسه یې وویل چې د ده له اجازې پرته هېڅوک له سفارته نه شي وتلای!

خو د سفیر په دې امر کې زه نه راتلم، زما مستقیم امر چانسلر و، له کلکتې به راته ویل کېدل چې څه کوه او څه مه کوه!

وخت ووت، خو احتیاط به مو تر کومه کاوه؟! کلکتې کلنی راپور غوښت، دا راپور په انګلستان کې ملکې ته هم رسېده. چاره نه وه، موږ باید له ځینو ولایتونو خپل افغان جاسوسان راغوښتې وای. سفیر نه قانع کېده، ویل یې چې سفارت ته د جاسوسانو راتګ، د توپ خولې

ته د هغوی تړل دي....فکر مو وکړ، لاره مو وموندله، د عکسونو یوه لوی نندارتون له شکه ایستلو.

د افغانستان له خارجه وزارت سره وغږېدو، ویې منله، ویې ویل چې د نوري دنیا له پرمختګ سره د افغانانو بلدېدل زموږ په ګټه دي.

وخت ووت، له پېښوره په سلګونه نوي او زاړه عکسونه را ورسېدل، ټول عکسونه د اروپا له پرمختګه غږېدل.

د سفارت د انګړ دېوالونه مو له مختلفو عکسونو ډک کړل. ارګ او ځینو دولتي ادارو ته مو بلنلیکونه ور ولېږل، پر دوکانونو، نانوایانو، حمامونو... مو واړه، واړه کاغذونه ولګول، په دې کاغذونو کې لیکل شوي و لنډو جملو عام افغانان، د عکسونو درې ورځني نندارتون ته را بلل.

په لومړۍ ورځ ګڼه ګونه کمه وه، یواځې له ځینو وزارتونو یو شمېر دولتي مامورین راغلي ول، خو د دې خلکو په جلبولو کې مو ډېره ګټه لیده، له هر یوه سره به مو خندل...

پوښتنو یې سترې کړو، د سفارت کارکوونکو باید د عکسونو په اړه مالومات ورکړي وای. یواځې د زراعت له یوه مامور سره مې یو ساعت خبرې وکړې، ده به هر عکس ته درولم، د تراکټورونو، ترېشرونو، پر ونو ، بوټو د دوا پاشی د ماشینونو... زراعتي کود...په باره کې به یې پوښتنې کولې ((بیه یې څو ده، څه کار کوي! زموږ دهقان او زراعت ته به څومره ګټور وي؟! څنګه یې دې وطن ته راوړای شو؟!...)).

د تشناب په پلمه مې ځان ترې خلاص کړ، خو بل ځوان راته ودرېد، ده یوه عکس ته اشاره وکړه، ویې ویل چې ایا د چرګوړو د ایستلو داسې کوم ماشین به نه وي چې له برق پرته کار وکړي؟!

د سفارت نورو کارمندانو ته مې وکتل، تر هر یوه به ډله را ټوله وه، د سفارت کارکوونکو به د عکسونو له مخې په نړۍ کې د نوي صنعت په اړه خبرې کولې....

حیران شوم، دلته لا څو کاله مخکې دا خبرې نه وې، د پخواني پاچا مامورینو به یوائځې د ښه آس، ښه باغ، جنګي زرک، دوهم یا درېیم واده...په اړه خبرې کولې، خپل جېبونه به یې ډکول، خو اوس دې خلکوته نوي ځوان پاچا د وطن او پرمختګ مینه ور ښودلې وه.

په دوهمه ورځ د سفارت انګړ له عامو خلکو ډک شو، دوی یوائځې عکسونو ته کتل... یو هم نه ور وتو، نه ارزېدل، له دوی سره وخت تېرولو ګټه نه راته کوله.

له پلان سره سم زموږ جاسوسان په درېیمه ورځ راغلل، د خلکو په ګڼه ګوڼه کې چا شک نه اخیست، مخکې بلد ول، یو- یو د سفارت تر تعمیر لاندې زېر زمیني ته کښېنته شول.

اوږده مېز ته اتلس کسه کېناستو، څلور موږ او پاتې افغانان ول. سفیر په پښتو او دري نه پوهېده، ترجمان یې درلود، خو پاتې دوو انګرېزانو مفهوم ورنه اخیست. سفیر لنډې خبرې وکړې، له مېلمنو یې مننه وکړه چې خطر یې ومانه او سفارت ته راغلل. وروسته یې له راغلو کسانو ګزارش وغوښت.

لومړۍ یوه هراتي ملا غاړه صافه کړه، خبرې یې په بسم الله پیل کړې، ویې ویل چې افغانانو ته د ملا هره خبره د منلو وړ ده، (نه) نه پکې وایي، خو د امان الله خان په باره کې اور نه اخلي، هېڅ هم نه مني، وایي چې دیوه داسې غازي پر وړاندې به څنګه راپورته کېږي چې انګرېزان یې له وطنه وشړل....
بیا له کندهاره راغلي یوه له رنګه تور خان خبرې وکړې، ویې ویل چې له ډېرو خانانو او ملکانو سره یې ناستې درلودې، دا یې ورته ویلي چې تېر پاچا به خانانو او ملکانو ته تنخوا او ځینې نور امتیازات ورکول، خو امان الله خان هر څه بند کړل...خانانو ته یې په سپکه وکتل، یو څه ژوندي شئ...خو ګټه یې ونه کړه، یواځې دوه خانان یې یو څه بد بینه کړي دي، نورو ته تر خپلو شخصي ګټو د پاچا ګرانښت او وطن مهم دی.
وروسته له غزني راغلی یو په ونه لوړ افغان پوځي ودرېد، ویې ویل چې په یوه کال کې یې ان د یوه عسکر نظر هم بدل نه شو کړای، پوځ پاچا ته وفاداره دی، امان الله خان یې تنخوا ور ډېره کړه، په نس یې ماړه ساتي، هېڅ صاحب منصب حق نه لري چې پر خپلو عسکرو دکور بېګار وکړي....
قاضي پورته شو، په ادارو کې یې د رشوت د مخنیوي په اړه خبرې وکړې، ویې ویل چې مجازات ډېر شوي دي، په تېره یوه میاشت کې یې یواځې په بدخشان کې څلور رشوت خواره قاضیان بندیان کړل.... خلک خوشاله دي، د پاچا پر ضد یوه وړه خبره نه مني....

بیا یوه پکتیاوال یوه کیسه را واخیستله، ویې ویل چې پاچا خلکو ته د قناعت ورکولو اجبه ژبه لري. څه موده مخکې له امان الله خان سره یو ځای ته روان وو، مخکینی موټر خراب شو، نور موټرونه و درېدل. دښته وه، لمر تود لګېده. له نږدې کېږدیو سپین ږیري راغلل، کوچیان ول، پاچا ته یې کلکې غېږې ورکړې، امان الله خان همالته په خاورو کې ورسره کېناست. کوچیانو ته یې وویل چې د مالونو د دواوو په اړه یې له جرمنیانو سره خبرې کړې دي، په لنډ وخت کې به دې وطن ته را ورسېږي، د مېږو، غواوو او پسونو تلفات به کم شي....خو کوچیانو د پاچا له خبرو سره دلچسپي ونه ښوده...

یوه بوډا په خواره خوله وویل:

_صېب! اورېدلې مو دي چې کوچیانو ته مالمین را لېږئ! که دا نجوني له سبقه ماف کی نو دین او دنیا به دې سمه وي.

پاچا یوې کوچۍ نجلۍ ته اشاره وکړه، نهه، لس کلنه وه، ببر وېښته یې نبغ ولاړ ول، کله چې به پر ځمکه پرتو خوشایو ته ټیټه شوه، د اوږده خیرن کوچیاني کمیس لمن به یې پورته ودرېده، د پښو لوڅې پونډۍ به یې ښکاره شوې. پرتوګ یې نه و.

پاچا وویل:

_هاغه نجلۍ څوک ده؟

یوه ډنګر کوچي وویل:

_صېب! زما لورکۍ ده!

_څه کوي؟!

ـ پچې او خوشايي ټولوي.
ـ مانا ګټه درته کوي؟!
ـ هو صېب! که زموږ نجوني پچې جارو نه کړي، نو د بګدان سوړ بوله.
پاچا وويل:
ـ زه له شريعته وتلی کار نه کوم، همدې نجونو ته ټکری ور پر سروم، پرتوګ ور اغوندم، اودس او لمونځ ور زده کوم، نظافت ور ښيم، درس ورباندې وايم، په ژوند يې پوهوم... اوس يې هم ګټې ته ناست ياست، خو غواړم چې ابرومندانه ګټه درته راوړي. په مکتب کې څه بدي ده؟! هه! اوس به ټوله ورځ د بوه د بګدان پچې او خوشايي درته را ټول کړي، خو که دا نجلۍ درس ووايي، ډاکتره يا معلمه شي، وطن به جوړ کړي، د خوشايو پر ځای به تنخوا درته راوړي....
د پکتياوال کيسه لا نه وه خلاصه چې د سفارت يو کارمند راغی، په وارخطايي يې وويل چې له انګړه ټولو خلکو منډه واخيسته.
زه او سفير د باندې ووتو، ميدان تش و، يواځې عکسونه باد رپول. عمومي دروازې ته ورغلو، ډله خلک پر يو چا راټول ول. د سفارت د ساتونکې پر څوکۍ ودرېدم. پاچا هسکه شمله درولې وه، په سپينه کندهارۍ غاړه او توره سدرۍ کې ښکلی ښکارېده.
سفير ته مې ځای ورکړ، غړۍ يې اوږده کړه، ويې ويل:
ـ دا سړی لېونی دی.
د خبرې په هدف يې پوه شوم، ومې ويل:
ـ نه، لېونی نه دی، پر خپلو خلکو باور لري.

د سفیر شونډې وخوځېدې:
_ان د برېتانیې غوندې په امن ملک کې لا زموږ ملکه هم له ګارډ او امنیتي چارو پرته د باندې نه شي را وتی، خو
په خبره کې یې ور ولوېدم:
_خو دلته، همدا ملت، د خپل پاچا ساتونکی دی.
سفیر په حیرانۍ پاچا ته کتل...
ومې ویل:
_دا یې لومړی ځل نه دی، پاچا کله کله ښار ته راوځي، جوماتونو ته ورځي، له خلکو سره ګوري، په عادي سماوارونو کې چای څښي....
یوه شېبه ودرېدو، بېرته زېر زمیني ته کښته شوو. د پاتې جاسوسانو په خبرو کې هم امېد نه و.
مازدیګر مې د طلوع افغان له اخباره مهم ټکي را وایستل، سفیر ته مې ور وړل. ده د امان الله خان د نظامنامې انګرېزې ژباړه لوسته. دې نظامنامې دوه اویا مادې درلودې، دا مادې د جلال آباد د لویې جرګې ټولو اته سوه دوه اویا برخه والو منلې وې.
سفیر اشاره راته وکړه، کښناستم، عینکې یې لیرې کړې، ویې ویل:
_امان الله خان د افغانستان په ځو زره کلن تاریخ کې په لومړي ځل اساسي قانون (نظام نامه) جوړ کړ، ما د ډېرو اروپایي هېوادونو اساسي قوانین لوستي دي، خو دې سړي چې خپلو خلکو ته ځومره انساني او بشري حق ور کړی دی، په ډېرو قوانینو کې مې نه دي لیدلي.

سفیر غلی شو، عینکې یې ښېرته پر سترګو کړې، نظامنامې ته یې وکتل، ویې ویل:
ـپه دې نظامنامه کې راغلي چې ټول افغانان برابر حقوق لري، مریتوب منع دی، مطبوعات آزاد دي، هر چا ته باید د کار او کسب د زده کړې زمینه برابره شي، بېګار ختم دی....
ما نظام نامه لوستې وه، د سفیر خبرې اورېدې، تکراري او ستړې کوونکې وې، خو د نزاکت له مخې مې څه نه ویل.
سفیر اورېدې خبرې وکړې، بیا یې ماته وکتل، ویې ویل:
ـدا سړی له خپلو خلکو سره څومره په اخلاص چلېږي، ته راته ووایه! کوم پاچا به په خپله، له کوم زوره پرته خپل واک محدود کړي؟! خو امان الله خان دا کار وکړ، ډېر واک یې خپلې کابینې او نورو مامورینو ته ورکړ....
نیم ساعت وروسته خپلې کوټې ته لاړم، د پاچا وروستي فرمانونه مې را واخیستل، تر دې دمه به هندوانو پر خپلو پګړیو ژېړه پټه تړله چې په اسانۍ وپېژندل شي، خو د پاچا په فرمان کې دا کار اقلیتونو ته سپکاوی یاد شوی و، ویلي یې و چې هندوان او سیکان هم افغانان دي او له دې وروسته له هغو ټولو حقوقو برخمن دي چې نور افغانان یې لري.
په دې فرمان کې دا هم راغلي وو چې له دې وروسته د هندوانو او سیکانو اولادونه په عمومي مکتبونو کې درس ویلی شي....
په دوهم فرمان کې ټولو اقلیتونو ته د مذهبي ازادۍ د ورکړې یادونه

شوې وه، لیکلي و چې هر څوک خپل مذهبي مراسم په ازاده توګه تر سره کولای شي....
نور فرمانونه مې ولوستل، د فردي ازادي، تعلیم، نظم، پرمختګ او نورو اصلاحاتو په اړه ول....دا وطن یې له خوارۍ ورځې ایست.
اوږد وغزېدم، ډېر فکر مې وواهه، د پاچا او د دې وطن د تخریب لاره مې ونه مونده.
سوزان تر دې ځایه د خپل غور نیکه یادښتونه ولوستل، ګړۍ ته یې وکتل، د شپې لس بجې وې، خو ورور، پلار او مور یې لا د کشتۍ په لوی سالون کې موزیک ته ناست ول، د ګروپ سویچ ته یې لاس ور وغځاوه، تیاره شوه، سترګې یې پټې کړې.

*   *   *

سوزان خپل ورور ته وکتل، ټام د وحشي هوسۍ بچي ته نږدې ولاړ و. ورغله، د هوسۍ بچی وترهېد، منډه یې واخیسته، د ټام تندی تریو شو. په خشکه یې وویل:

ـ ودې وېراوه.

سوزان وویل:

ـ وبخښه، خو هوسۍ بېسکیټ نه پېژني.

ټام په ورغوي کې نیولی بیسکیټ بېرته په پاکټ کې واچاوه.

سوزان خپل پلار ته وکتل، په یوه نیکر کې پروت و، ځانته یې لمر ورکاوه.

سوزان بېرته خیمې ته ننوته، د خپلې مور له سره یې بړستن لیرې کړه، ویې ویل:

ـ خوب خو په کور کې هم کېده.

لارا کېناسته، سترګې یې وموښلې.

سوزان د خپل غور نیکه کتابچه ور واخیسته، د باندې ووته. د اوبو پر ژۍ پر یوه هواره ډبره کېناسته، پورته یې وکتل، په غرونو کې سپېره ځای نه ښکارېده، ټول له ونو ډک ول. اوبو ته یې وکتل، په وړه کیشتۍ کې سپور بوډا له چنګکه ماهی خلاصاوه.

سوزان کتابچه ور واخیسته، باد نرم و، لمر پوست لګېده. سوزان په کتابچه کې په نښه شوې پاڼه پرانیسته. ډېویډ جونز لیکلي و:

ـ ۱۹۲۴ م کال، د اپرېل دوهمه ـ برېتانوي هند ـ پېښور.

تېرې څو میاشتې مې په مدراس، لاهور او پېښور کې تېرې کړې، سترې ورځې وې، حالات له کنټروله وتلي ښکارېدل، د برېتانوي هند په ډېرو برخو کې د انګرېزانو پر ضد خلک را پورته شول، دوی له امان الله خانه د آزادۍ الهام اخیستی و، زرګونه هندوان، سیکان او مسلمانان مو ووژل، خو نه کرارېدل. حملې یې لا تودې وې. اړ شوو، له چانسلر سره مو په ورځو ورځو خبرې وکړې، هره ممکنه لاره مو وسنجوله، خو د افغانستان د خپلواکۍ او چټک پرمختګ څېره مو نه شوای تته کولای.

اخیر له برېتانیې څو کسه راغلل، ویل یې چې په برېتانوي هند کې د ځینو مسلمانانو ژوند نور هم پسې تریخ کړئ. دا خبره حیرانوکې وه، خو د راغلیو کسانو خبرو له خطر سره سره قناعت راکړ.

د دې نخشې عملي کولو احتیاط غوښت، موږ باید حالات دومره هم نه وای خراب کړي چې برېتانوي هند ته یې تر ګټې تاوان ډېر وای.

له پلان سره سم مو په ځینو مسلمان مېشتو سیمو کې کلیساوې جوړې کړې، په ځایي اوسېدونکو بده ولګېده، ویل یې چې دلته خو عیسویان نه اوسي...نو.... مظاهرې را ووتې، جوړو شویو کلیساووته یې اور ور واچاوه.

دا خبرې مو د برېتانياوي هند په اخبارونو کې لا وپړسولې. د هجرت له پاره تبليغ ته زمينه برابره شوه. زموږ صوفيانو جاسوسانو په هر جومات کې تقريرونه شروع کړل، ويل به يې انګرېز عيسويت خپروي، ښه لاره يې هجرت ده...خو د جهاد نوم به يې نه اخيست.

په دې مو بسنه ونه کړه، په هندوانو او سيکانو کې مو خاص کسان وګومارل، دوی پر هغو مسلمانانو ژوند تريخ کړ چې په سيمه کې اقليت ول.

هجرت! خو کوم ځای ته هجرت؟! مالومه وه، خلک د ايران په شيعه حکومت بې باوره ول. لنډ او د ډاډ وړ ځای افغانستان و.

تبليغ دومره تود و چې هره ورځ به په زرګونه کسان د ډيورنډ تر کرښې اوښتل. په دې کې زموږ خپل خلک هم وو، دوی ته وظيفه ور سپارل شوې وه چې تر خپله وسه افغانستان ته د نويو ورغليو مهاجرينو اوځايي اوسيدونکو تر منځ اختلافات را وپاروي.

په دوو مياشتو کې زرګونه کورنۍ افغانستان ته لاړې، د مهاجرينو ډېر فشار پر کابل او نورو لويو ښارونو راته، دې کسانو خواړه، جامې او سرپناه غوښته... زموږ د پلان له مخې بايد دا مهاجرين بېرته برېتانياوي هند ته راغلي وای، دلته يې په افغانستان کې د سخت ژوند او له زرګونو ورغليو مسلمانو مهاجرو کورنيو سره د حکومت د نه همکاري کيسې کړې وای، په برېتانوي هند کې يې د امان الله خان پر ځلانده تصوير خاورې ور پاشلې وای...او د آزادی احساس مړ شوای وای، خونتيجه يې زموږ د تمې خلاف وخته، د امان الله خان د فرمان

له مخې نويو ورغليو مهاجرينو ته د کورونو د جوړولو له پاره ځمکې ورکړل شوې او ځايي اوسېدونکو خپله ګوله ورسره شريکه کړه.
برېتانياوي هند ته بېرته يواځې هغه کورنۍ راغلې چې د ستوري لېږل شوې وې. دا کورنۍ مو د ټول هند په مسلمان مېشتو سيمو کې ووېشلې، دوی به د امان الله خان پر ضد تبليغ کاوه، ويل به يې چې امان الله خان عياش پاچا دی، جوماتونو ته يې قلفونه ور اچولي دي، د کوپر قانون چلوي...ده خپل خلک په ګېډو نه وو ماړه کړې، نو موږ ته به يې څه خير را رسېده....
خو دې تبليغ تر ډېره کار ونه کړ، له افغانستانه نوې خبرې راتلې، له مهاجرينو سره د پاچا او رايت د نېک سلوک خبرې زموږ له کنټروله ووتې. چانسلر امر وکړ چې افغانستان ته تلونکې کورنۍ را وګرځوي. وېره يې پر ځای وه، له ورغلو مهاجرينو سره د پاچا اوافغانانو نېک سلوک موږ ته تاوان رارساوه.
پلان ناکام شو، زه بېرته کابل ته لاړم. په لنډه موده کې نور تغيرات هم راغلي ول. لويې ليسې او مسلکي مکتبونه جوړ شوي وو، ترکي، هندي او جرمني استادانو به زده کړې ور کولې. تر دې دمه په ټول افغانستان کې درې سوه دوه ويشت مکتبونه جوړ شوي وو.
بازار له افغاني توليداتو ډک و. افغانستان په خپله د غوړيو، صابون، قندو، بورې، عطرو، سيمنټو، ټوپکو، باروتو جوړولو... او د اوسپنې ويلې کولو کارخانې درلودې.

د معدنونو پر استخراج او په ښارونو کې د اوبو رسولو پر عصري سیستم چټک کار روان و...

اخبارونه مې ولوستل، افغانستان خپله راډیو درلوده، په کندهار او جلال اباد کې د برېښنا د تولید لویې او وړې خونې پرانیستل شوې وې. فرانسوي او جرمني شرکتونو د دې هېواد له شماله تر جنوبه پورې د رېل د پټلۍ د لیکې د جوړېدو پر پلان کار کاوه، ولایتونه له مرکز سره د تلګراف او تلیفون په واسطه تړل شوي وو، په کابل کې جوړ شوي مرکزي بانک لومړني بانک نوټونه را وایستل. د دې هېواد په لویو ښارونو کې د ملکي هوایي ډګرونو د جوړېدو کار په چټکی روان و....

تر دې دمه افغانستان دوولس ملکي طیارې درلودې چې پیلوټان یې جرمنیان ول، خو پاچا پنځه ویشت کسان د پیلوټۍ د زده کړې له پاره مسکو ته لېږلي وو.

هر زون خپل اخبارونه درلودل، دا اخبارونه د وطن دوستۍ، اتحاد، او د نویو پرمختګونو له خبرو ډک ول... د پاچا په امر په لویو ښارونو کې لویې کتابخانې جوړې شوې وې، خلکو به د مطالعې له پاره کتابونه امانت ترې وړل...

د مالیاتو قانون جوړ شو، دمالیاتو ټکټونه چاپ شول، چا چې به مالیات ورکول، په مقابل کې به یې د مالیاتو له ماموره ټکټ اخیست، په دې توګه تر ډېره د رشوت مخه نیول کېده.

پاچا د خپل هېواد له آبادۍ سره لېونۍ مينه درلوده. له کاره يې خوند اخيست. ده د خپلوکارونو د تنظيم له پاره منظم پلان درلود.
شنبې يې د تجارت، ماليې او معارف کارونو ته ځانگړې کړې وه. يکشنبه يې له تجارانو، سفيرانو، او بهرنيو ديپلوماتانو سره کتل. دوشنبه يې د وزيرانو په مجلس کې برخه اخيسته، سې شنبې يې له وزارتونو را غوښتل شوي راپورونه لوستل. چهار شنبه يې له خلکو سره کتل او پنجشبه يې هم د کرنې، عدليې، امنيت ...ستونزې څېړلې.
دې بوخت سړي به ان د جومې په ورځ هم د ملاامامانو، قومي مشرانو او سپين ږيرو مشکلات اورېدل....
فکر په مخه کړم، سپېرې شونډې او تش ماغزه ژر غلامي ته ټېټ وهي، خو دې سړي چټک کار کاوه.. خپل خلک يې له خوارې او بې تعليمې ورځې را ايستل.
په دې تشو ماغزو کې د الفبا د يوه ټکي اضافه کېدل هم برېتانيې ته خطرناک و.
په کابل کې مې د اوسېدو مياشت نه وه پوره چې تلگراف راغی، چانسلر په بېړه پېښور ته ور غوښتی وم. دوهمه ورځ مې پېښور ته ورسوله. چانسلر مې وليد، حيران شوم، له سلام او کلام پرته يې په خوند وويل:
ـ ډېوېډ جونزه! له دې وروسته به ږېرې ته چاړه نه ور وړې!
سوزان يودم چيغه کړه. په بېړه ودرېده، په گريوان کې يې گوتې ننه ايستې، پر وښو وړه څرمښکۍ ولوېده. ټام ته يې وکتل، خندل يې...

سوزان منډه پسې واخيسته، خو ټام ګړندی و، سوزان ودرېده. په ستړې ساه يې وويل:
_احمقه! دا نو ټوکه وه!
بېرته خپل ځای ته راغله. سپين تندي يې نری ګونځې پيدا کړې:
_اه! نه!
ټيټه شوه، کتابچه يې داوبو له ژۍ ور پورته کړه،د سر څو لندې پاڼې يې سره سرېښ وې. کتابچه يې لمر ته کېښوده، خپل پلار ته يې وکتل، پر سيخونو پېيلوغوښو ته يې پکی واهه. کشتۍ ته ورغله، ټېله يې کړه، د جهيل د اوبو سره څپه يې زنګنو ته ور پورته شوه.
د مور غږ يې واورېد:
_پام کوه!
سوزان په کشتۍ کې کېناسته، د دواړو غاړو پاروګان يې ووهل، خو لنډه را وګرځېده، کتابچه يې ور واخيسته، بېرته کيشتۍ ته ورغله، شېبه وروسته د جهيل په څنډه کې ولاړ کب نيونکي کوچيني ښکارېدل. سوزان پاروګان پرېښودل، کيشتۍ تر يوه ځايه کراره تله، وروسته ودرېده. سوزان ستوني ستغ پرېوته، کتابچه يې مخ ته ونيوله، پرسترګو يې سيوری راغی. سرې شونډې يې وخوځېدې:
۱۹۲۵ م کال_ د اپرېل دیارلسمه_ د لويې پکتيا غرونه:
_اه! د ږېرې له خارښته ستړی يم، ډېره اوږده شوې ده، يوه لوېشت، يا تر دې ډېره، نه پوهېږم! خو کله چې کښېنته ګورم، د ږېرې وېښته مې سترګو

ته درېږي. خرېيلې رېږه نه ښکارېده، خواوس سپين ډکې له ورايه پکې وينم.
لمر دی، غرونه شنه لمبه کوي، تر سره په شنو ونو کې پټ دي. دلته دوې ورځې مخکې را ورسېدو، ابادي نه شته، تر اوسه مو يوائې د مرغانو آوازونه اورېدلي دي. دا ځای قدم شاه خوښ کړ، خوښ نه، له پخوا يې دلته راتګ په نيت کې و. يوې لويې او ارتې سمڅې ته يې راوستم، پای يې نه مالومېږي، سوړ بوی پکې پروت دی.
قدم شاه سهار اته بجې له دوو کچرو سره ووت، دوه ساعته تېر شول، تر اوسه يې درک نه شته.
ما په دې دوو ساعتونو کې غزول شوی سيم له سره وکوت. مازې يو ځای ښکارېده، سل متره سيم په خاورو او ډبرو کې پټ و. بيا مې چلتار پر سر کړ، په آينه کې مې وکتل، سوچه عرب وم.
اه! په پېښور کې دتېرو څو مياشتومهم ټکي هم په ليکلو ارزي.
اتيا کسان وو، دوې مياشتې مو په زېر زمينيو کې تېرې کړې، هر څه همالته ول. په دهلېز، اشپز خانه، کوټو، تشنابونو ... کې ژېړ ګروپان بل ول. دوې مياشتې، پوره دوې مياشتې مو يوائې خبرې واورېدې.
خو سترې خبرې نه وې، په دې موده کې مې ډېر څه زده کړل.
مورږ ته به انګرېز، عرب، هندي او افغان استادان راتلل. د افغانستان د مختلفو قومونو، دود، کولتور او عقيدو په باره کې به راته غږېدل، د جاسوسۍ نوي، عصري وسايل به يې راته راوړل... د هرې وسيلې تشريح او اهميت ډېرې خبرې غوښتې.

دوې میاشتې وروسته یې نومونه راباندې کېښودل، مختلف نومونه. مارګیر اغا، غیبګو، پیر کرم شاه، د مدینې خواجه...د هر یوه په نوم کې د پیر، اغا، خواجه، خلیفه، حضرت،... ټکي مهم ول. ماته یې د بغدادي پیر نوم انتخاب کړ.

یوه ژبه حتمي وه، دا اتیا کسان باید په پښتو یا فارسي، یوې ژبې پوهېدئ، بس! له دوو کسانو پرته یوه هم د ژبې ستونزه نه درلوده. لومړی یو په ونه لوړ تک سپین انګرېز و، هغه ته یې د پیر ګونګه لقب وټاکه، بله چاره نه وه، ژبه یې نه وه زده، ګونګی یې کړ، ده باید یواځې لاسونه خوځولای، نور کار یې افغان ملګري ته پرېښود، هغه به د پیر ګونګه له حرکاتو اخیستې مانا خلکو ته ویله.

دوهم یو هندو صوفي و چې له هندي پرته په بله ژبه نه پوهېده. ده ته یې د دیو بندي پیر لقب ورکړ.

بیا یې اتیا کسان سره ووېشلو، څلوېښت دوه نفري ګروپونه یې جوړ کړل، له اته دېرشو انګرېزانو، عربو او هندیانو سره یې یو ـیو داسې کس ملګری کړ چې په سیمه کې بلد ول.

وروسته د څېرو له مخې تقسیمات شروع شول. ډېر انګرېزان د افغانستان هغو سیمو ته وټاکل شول چې اوسیدونکې یې له رنګه سره ول. خو هندوانو او عربو دا مشکل نه درلود، دوی هرې سیمې ته جوړېدل.

ما هم کومه ستونزه نه درلوده، انګرېز وم، خو رنګ مې کوم مشکل نه جوړاوه. ما او لارنس ته، چې اوس یې پیر کرم شاه باله وویل شول چې تاسو به ډیورنډ کرښې ته نږدې په دوو مختلفو سیمو کې فعالیت کوئ. قدم شاه یې ملګری راته وټاکه. قدم شاه له ونې ټیټ دی، تر لویشتې اوږده ږېره لري، په چالاکۍ کې یې وړې ده.
په دې ځلوېښتو ګروپونو کې لومړۍ د افغانستان شمالي برخو ته انتخاب شوې کسان ولېږل شول. نورو کومه ستونزه نه درلوده، یوائې تر کرښې په غرنیو پټو لارو واوښتل، وروسته یې له عامو موټرونو او سړکونو استفاده کولای شوای. خو د افغانستان شمال ته د انګرېزانو تګ یو څه سخت و.
دوی لومړۍ د چترال له لارې بدخشان ته لاړل، بیا یې له هغه ځایه نورو سیمو ته مخه کړه. خو ما او زما ملګري کومه ستونزه نه درلوده، دوې کچرې مو واخیستې، لومړۍ مو لویو خلطو ته د جاسوسۍ وسایل، توپانچه،. دوربین، مختلفې دواوې... او خوراکي مواد ور واچول، بیامو دیني کتابونه ور باندې کېښودل، سپینو پګړیو، اوږدو ږیرو، چونډارو ګردو لمنو او د کچرو پر سر ښکاره ایښودل شوو دیني کتابونو له شکه ایستلو.
ان د وزیرو په یوه جومات کې مې لا د پټې خولې جمه هم ورکړه.
کرار تلو، دوی شپې مو ستورو ته تېرې کړې، دربیم مابنام مو یوه کلي ته ور ووړ، ضرورت نه و چې ځانونه معرفي کړو، خلکو په خپله عالمان

بللو، ویل یې چې د هندوستان دینې مدرسوته تللي عالمان بېرته خپلو کورونو ته روان دي.
ماخستن یې غوړه ښوروا راته راوړه، سهار مو د شیدو له چایو سره تازه کوچ وخوړل.
ټوله ورځ مو مزل وکړ، پاتې شپه مو په غره کې تېره کړه، بل ماښام همدې غار ته را ورسېدو.
بل ځای نه شوای تلای، قدم شاه دا غار پخوا هم لیدلی و، د دوو میاشتو زده کړې په وخت کې یې انګرېز استادانو ته قناعت ور کړی و چې دا ځای د فعالیت د پیل له پاره ښه دی.
ستړي وو، شپه مو په خوب تېره کړه، خو سهار مو لومړی خوراکي مواد، دوا... او د جاسوسۍ وسایل د غار تیارې برخې ته یووړل، بیامو سل متره سیم تر خاورو لاندې کړ، د سیم په دواړو خواوو پورې یوه یوه کوچینۍ دستګاه تړل شوې وه. یوه دستګاه مو په غار کې د اېښودل شویو کتابونو شاته پرېښوده، بله مو لاندې چینې ته نږدې د لویو ډبرو په مینځ کې پټه کړه.
اه! قدم شاه را راوان دی، باید ورشم چې څه یې کړي دي.
سوزان بله پاڼه واوړوله.
بل یادښت دوې اونۍ وروسته لیکل شوی و:
_قدم شاه خوشاله و، ویل یې چې په غره کې یې د لېوانو انګولا اورېدلې وه، لیرې خوشې کړې کچرې به بیا ونه وینې.

په لومړۍ ورځ مو څوک ونه ليدل، خو دوهم سهار مو د زنګولې آواز واورېد، قدم شاه په منډه دباندې ووت، له سيرلي سره راغی، دتک تور سيرلي سپينه ټنډه ښکلې ښکارېدله. قدم شاه د سيرلي کباب ته خوشاله و، خو ما ورته وويل چې حوصله وکه، دا کوچينی سېرلی به لوی پسونه درته راولي.

زنګوله مې ترې خلاصه کړه، تار مې ور پورې وتاړه، د سمڅې په تياره برخه کې مې پورته را وځړوله. د تار بله څوکه مې تر کتابونو راوړه. دې تار دخاورو رنګ درلود، تر وېښته نری و، له ځمکې سره نه ښکارېده.

قدم شاه ته مې وکتل، سترګې يې رډې راختلې وې...ومې ويل:

ـد سيرلي خوله ور وتړه، ليرې يې پټ که.

سيرلي ناري کړې، قدم شاه خولې ته جورابه ور واغوسته. تر ښکرو يې ونيو، د باندې ووت.

ښه شپبه تېره شوه، بېرته راغی، خو کېناستلو ته مې پرې نه ښود، ورته ومې ويل چې له چينې سره کېنه.

شنې غټې پېيلې مرۍ مې غاړې ته واچولې، دستګاه مې روښانه کړه، پوره يو پاو وخت مې غوږونه څک نيولي وو، خو د مرغانو له نريو نارو پرته مې بل څه وانه ورېدل. يودم د دستګاه له واړه لاوډسپيکره د ډبرو د رغړېدو غږ را ووت. بيا مې يو نری وار خطا آواز واورېد:

ـته څوک يې؟! دلته څه کوې؟!

د دستګاه غږ مې تر پايه پورې تېز کړ.

د قدم شاه ناره مې واورېده:

ـد خدای بنده.
بیا له لاوډ سپیکره د قدم شاه یوه لېونۍ، بې مانا چیغه را ووته.
ـلو لو لو لو لو لا....
لاوډ سپیکر ته مې غوږ ور نږدې کړ. نري وارخطا غږ وویل:
ـسیرلی مې ورک دی. تا نه دی لیدلی؟!
قدم شاه د اوښ غوندې وغړمبېد، بیا يې وویل:
ـپورته ور وخېژه! بغدادي پیر ته پټې مالومې دي.
چوپه چوپتیا شوه، له لاوډ سپېکره یواځې د مرغانو غږ را ووت. دستګاه مې بنده کړه. دغار خولې ته مې وکتل، لومړی یوه خړه خیرنه خولۍ را پورته شوه، بیا مې د یوه نهه_لس کلن ماشوم چاودی سپېره مخ ولید.
ماشوم د غار په خوله کې ودرېد، وارخطا ښکارېده.
مخې ته د پرانیستې کتاب پاڼې مې سره وروستې. ومې خندل:
ـراځه، راځه! دنیایې کارونو ته زړه مه خوره! تور سېرلی به خدای پیدا کړي!
د ماشوم سترګې رڼې راوختې. په خواره خوله یې وویل:
ـته له کومه پوه شوې چې زما سیرلی ورک دی، هغه هم تور سېرلی؟!
ومې خندل:
ـکه بغدادی پیر په غیبو نه پوهېدای، نو نوم به یې بغدادي پیر نه و.
ماشوم را نږدې شو، خو چاودې لاسونه یې لا لړزېدل.
ومې ویل:

ـ راځه بچيه! دلته نږدې راته کېنه.
ماشوم په خاورو کې پلتۍ ووهله.
سترګې مې پټې کړې، هېڅ مې هم نه ويل، خو شونډې مې خوځولې...بيا مې هماغسې په پټو سترګو څو ځله يوه خبره تکرار کړه:
ـ تور سيرلی، سپين يې تندی، تور سېرلی سپين يې تندی، تور....
يودم مې ماشوم ته وکتل، سترګې يې رډې راختلې وې. د کتاب د ابېنودلو په پلمه مې دستګاه روښانه کړه، بېرته مې سترګې پټې کړې، ومې ويل
ـ تور سېرليه وينم دي، وينم دي! ببځايه زورونه مه وهه. له دې دوو تېږو دې يو اځې بغدادي پير را ايستلی شي.
غلی شوم، بيا مې څو نامفهومه تورې تر خولې را ووتل، وروسته مې په ټيټ غږ وويل:
ـ راشه! راشه، بغدادي پير دې غواړي. افرين، افرين...
يودم مې تندی تريو کړ:
ـ نه! لاره مه کږوه!
ومې خندل:
ـ افرين، همدا نرۍ لاره را واخله.
ماشوم ته مې وکتل، سترګې يې له حيرانۍ ډکې وې، ومې خندل:
ـ مخ دې سم ونيسه، سيرلی پيدا شو، بس، د چينې چپ لاس ته، دوه ، درې سوه ګامه ليرې په دوو تيږوکې بند و .
ماشوم په بېړه ودرېد. تر لمنې مې ونيو ،ومې خندل:

ـکښېنه! زحمت مه باسه! تېرې مې ليرې کړې، بغدادي پير دومره کرامات لري چې سېرلی په خپلو پښو دلته راولي.
وخت ووت، چيغه مې کړه!
ـراشه نو، مه ناوخته کوه!
ماشوم ته مې وکتل، وېرې اخيستی و. ورته ومې ويل چې سترګې پټې که.
غړۍ مې اوږده کړه، قدم شاه په احتياط پورته را وخوت، سيرلی يې د غار په خوله کې پرېښود. خپله ببرته لاندې کښېنته شو. سيرلی ماشوم ته ورغی، د هغه پر غوږ يې خپلې تودې شونډې ولګولې. ماشوم په بېړه ور وکتل، چيغه يې کړه، يوې خوا ته ړنګ شو.
ورغلم، بېسده ماشوم مې له خاورو را پورته کړ، دستګاه ته مې خوله ور ټيټه کړه، له قدم شاه مې دچينې سړې اوبه را وغوښتې. د ماشوم غاړې ته مې لاس ور ووړ، غاړه يې توده وه، نرۍ رګ پورته غورځېده....
د قدم شاه غږ مې واورېد:
ـدومره کراماتو ته هم ضرورت نه و چې سيرلی په خپلو پښو راولې.
قدم شاه مې ببرته لاندې وليږه. دماشوم پر مخ مې سړې اوبه واچولې. سترګې يې رڼې کړې. د سيرلي په ليدو يې رنګ ببرته ځای ته راغی. ولاړ شو، سيرلی يې تر ښکر ونيو، تر يو څه ځايه زانګې وانګې ته، وروسته يې پښې پر ځمکه سمې لګېدې.
قدم شا راغی، ومې ويل:

ـ څه فکر کوې! کوچیان به راشي؟!
په خندا یې راته وویل چې دومره کرامات بې څه نه دي، راځي! راځي، ضرور راځي.
خبره یې سمه وه، ماسپښین مې مخ ته د چینې سرې اوبه ور اچولې چې په ونو کې مې درې کسان ولیدل. په بېړه پورته وختم، قدم شاه د چایو پیاله خولې ته نیولې وه. ورته ومې ویل چې کوچیان دي، ژر یې مه را پرېږده، دستګاه ته نږدې یې په خبرو راوله.
پیالې او غرمني پاتې لوښې مې را واخیستل،د غار تیارې برخې ته لاړم. پاکې، سپینې جامې مې واغوستې. بېرته خپل ځای ته راغلم، چلتار مې پر سر کړ، دستګاه مې روښانه کړه.
له لاوډ سپیکره د کوچیانو له غوسې ډکې نارې راتلې. ویل یې چې ټګان یاست، پر ماشوم مو څه کړي؟! زبون یې وهل شوی و....بیا مې د ماشوم نری غږ واورېد ، قسمونه یې خوړل... ویل یې بابکه! په کوران که دورواغ درته وایم! سیرلی په خپلو پښو راغی.
خبره نوره هم جنجالي شوه، کوچیان پورته راختل، خو قدم شاه زاری ورته کولې... ویل یې چې لنډ وخت صبر وکړی، بغدادي پیر لمونځ کوي.
په بېړه مې د پوزیو جاینماز هوار کړ.
له لاوډ سپیکره ډډ کوچیانی غږ را ووت:
ـ اې ټګانو، له کومه راغلي یاست؟!
قدم شاه په خواره خوله وویل:

ـ د خدای روی ومنئ! ما په هر نوم یاد کړئ، خو قربان یې شم! بغدادي پیر ته څه مه وایاست، لوګی به مو کړي.
له لاوډ سپیکره د شارټې غوندې غږ را ووت، د کوچیانو خندا وه.
قدم شاه وویل:
ـ که زما منئ، د چینې په دې پاکو اوبو اودسونه وکئ، خدای یاد کئ، تر هغو به پېر صاحب هم خپل عبادت خلاص کړي.
یو ډډ کوچیانی غږ راغی:
ـ حاجي ناټکه! دې ټګ خدایکه بده خبره کړې وي. راځئ! له دې ټګانو سره به وروسته جوړېږو.
تر ډېره مې یو اځې د اوبو چړپا اورېده. بیا هغه هم غلې شوه، ښه سات ووت. وروسته د یوه کوچي غږ راغی:
ـ میرګلیه! لږ در وڅکېږه.
دوهم کوچي وویل:
ـ خپل څادر ولې نه هواروې!
ـ ساده کېږه مه! دا نوی څادر به څنګه سپېرو خاورو ته ورکوم!
تر ډېره چوپه چوپتیا وه. بیا مې یو غږ واورېد:
ـ یاره حاجي ناټکه! لانت په شیطان! لمانځه ته یې پرې نه ښودم، په لسو رکاتونو کې مې خپله ناروغه اوښه سترګو ته ولاړه وه.
حاجي ناټک په خوابدي غږ وویل:
ـ ته د اوښې غم نیولای یې! خو زه خپلې شامتورې لورکۍ ته پکر وړی یم، غونډل چیچلې!

قدم شاه په خبره کې ور ولوېد:

ـبغدادي پیر ته ووایاست، د مارانو اوغونډلانو دم پرې وچ دی.

د میرګل له غوسې ډک غږ مې واورېد:

ـحاجي ناټکه، درځه چې دا ټګ ووینو.

دپوزیو جاینماز مې سم کړ، قبلې ته ودرېدم. شېبه وروسته تیاره راباندې راغله. وپوهېدم چې درې تنه د سمڅې خولې ته را ورسېدل.

یودم مې ډډ خندی واورېد ، یوه کوچیاني غږ وویل:

ـپیر صېب خو له خپلې ک ... خبر نه دی، پرتوګ یې په چپه خوا اغوستی، نو ورک سېرلی به څنګه په خپلو پښو راولي!

زړه مې خولې ته راغی، رکوه ته ټیټ شوم. پایڅو ته مې وکتل، له نریو ، ببرو تارونو ډک درزونه نېغ ولاړ ول.

شېبه وروسته مې سلام وګرځاوه، پرته له دې چې راغلو کسانو ته وګورم، په موسکاه مې ووېل:

ـڅوک به د خدای په عبادت کې دومره غرق وي چې خپلو جامو ته به یې پام نه وي، خو میرګل به بیا په لمانځه کې د خپلې ناروغې اوښې فکرونه وهي.

کوچیانو ته مې وکتل، سترګې یې رډې راختلې وې. بله خبره مې وکړه:

ـپر چا باندې به بیا تر لمانځه، خپل نوی څادر ګران وي.

ماشوم په خوند ووېل:

ـبابکه! زما خبره مو نه منله. وګوره! پیرګل ستاسو په نومونو پوهېږي. پټې ور مالومې دي.

ومې ویل:
ـ راځئ. نږدې راشئ.
درې واړه مخامخ غلي راته کېناستل.
ومې ویل:
ـ حاجي ناټکه! خوا مه بدوه، شامتوره لورکۍ به دې خدای جوړه کي.
دواړو یو بل ته وکتل، بېرته یې سرونه وځړېدل. یوائې ماشوم له ځلا ډکې نیغې سترګې راته نیولې وې.
ومې خندل:
ـ سیرلی دې څنګه دی؟
ماشوم په خوند وویل:
ـ ښه دی، د پخوا غوندې ټوپونه وهي.
سترګې مې پټې کړې، یودم موسک شوم، ماشوم ته مې وکتل، ومې ویل:
ـ خو ستا سیرلي یوه زنګوله هم لرله.
د ماشوم د سترګو ځلا لا پسې ډېره شوه:
ـ هو، هغه زنګوله مې بابک له بازاره راته راوړې وه، له سیرلي سره یې اجب خوند کاوه. خو اوس ورکه ده.
ومې ویل:
ـ ورکه؟!
یودم مې وخندل:
ـ بغدادي پیر ته د ورکې خبره مه کوه!

سترګې مې پټې کړې، څو ځله په یوه او بله خوا وزنګېدم، ورو مې وویل:
_ړانده! ړانده، چېرې یې؟
غلی شوم، څېره مې داسې ونیوله لکه د کوم چا ځواب ته چې ماتله یم.
یودم مې خپل تندی ګونځې کړ، ومې ویل:
_وه ړندکیه! دا وخت نو د غزني د زیارتونو دی، هله! د تور سېرلي زنګوله د سترګو په رپ کې را ورسوه!
کوچیانو ته مې وکتل، د ټولو سترګې رڼې راختلې وې.
ماشوم په وېرېدلي غږ وویل:
_له چا سره دې خبرې کولې؟
ومې خندل:
_ړوند پیری و، د زیارتونو ډېر شوقي دی، ویل یې چې په غزني کې یم.
ټولو یو بل ته وکتل. تار مې کش کړ، کړنګ شو، د غار په تیاره برخه کې زنګوله را لوېدلې وه.
ومې خندل:
_اوس یې هم ناوخته کړ، خیر، د ړندکي یوه سترګه کار نه کوي، په دې غره او دومره ډېرو کې د وړې زنګولې پیدا کول سخته خبره ده.
د غار تیارې برخې ته ورغلم. لومړی مې خپل پرتوګ سم کړ، بیا مې زنګوله راپورته کړه، بېرته راغلم، د کوچیانو په مخونو کې ټکی وینه نه وه پاتې.

زنګوله مې وګړنجوله، ماشوم په بیړه راته وکتل، سترګې یې وځلېدې، زنګوله یې زما له ګوتو وایسته. په خوند یې وویل:

ـدا یې چېرې پیدا کړه!

ومې خندل:

ـپه هماغو تیرو کې چې سېرلی بند و.

میرګل یودم چیغه کړه. وغړمبېد، له خولې یې لاړې باد شوې، ځان یې له ځمکې وویشت. حاجي ناټک یې پر پښو ور پرېووت، ما یې لاسونه کلک ونیول.

حاجي ناټک وویل:

ـپېریان لري، یو ځل یې د ملا په وعظ کې را پرې ایست، بیا په اتڼ کې مستي واخیست، رمباړې یې کړې.

میرګل یوه شېبه پورته پورته غورځېده، بیا کرار پرېووت.

بېرته خپل ځای ته راغلم. ور ومې کتل، حاجي ناټک په خپل نوي څادر د میرګل له خولې را وتلي ځګونه پاکول.

وخت ووت، میرګل کېناست، خو لا یې هم خړو خاورو ته وچې سترګې نیولې وې. یودم را وښویېد، زما پر پښو یې خپلې تودې شونډې کېښودې. د زړه له اخلاصه یې وژړل.

حاجي ناټک تر مټ ونیو، خو ما اشاره ورته وکړه چې په خپل حال یې پرېږده. مېرګل ژړل...پښې مې د هغه په اوښکواو لاړو لندې شوې.

وروسته یې په ژړا کې وویل:

ـاه بغدادي پیره! قربان دې شم! خاوري میرګل وبخښه.

ومې خندل، په ولیو کې مې څو ځله وټپاوه. ومې ویل:
ـ بخښلی مې يې.
خو میرګل زما له پښو نه پورته کېده.
ومې ویل:
ـ پورته شه، ومې بخښلی.
میرګل لا هماغسې زماپر پښو خپل مخ ایښی و. وخت ووت، ژړا يې په سلګیو بدله شوه. بیا يې په غریو کې وویل:
ـ خدای دې مې ګونګی کړي، ستا مبارکه مې په بد نوم یاده کړه.
تر ولیو مې ونیو، په زور مې کېناوه. ومې ویل:
ـ ته نه يې ملامت، حالات خراب دي، اوس هر څوک د بزرګۍ داوا کوي.
حاجي ناټک ته مې وویل چې په غاړه کې پروت ول ول پټکی يې ور وتړي. دوی یوه شېبه ناست ول، بیا يې اجازه وغوښته، د غار تر خولې پورې يې مخونه، نه را نه اړول. پر شا تلل.
په میرګل پسې مې ناره ونیوله:
ـ اوښه به دې خدای جوړه کړي.
یوه شېبه کېناستم، بیا لاندې کښته شوم، قدم شاه خندل.
په رڼاوبو کې مې پښې ننه ایستې، لاس مې پرې تېر کړ، د میرګل وچې شوې لاړې سرېښناکې وې.
د قدم شاه له جذبې ډک غږ مې واورېد:
ـ اوس دې نو بازار تود بوله.
ور ومې کتل، ورې سترګې يې ځلېدلې.

تر څنګ مې کېناست، ناڅاپه یې اوبو ته خپلې غبرګې پښې ور واچولې، اوبه د چینې ژۍ ته را وختې. په بېړه ودرېدم.
قدم شاه وخندل:
ـمبارکه خو دې لنده نه شوه؟!
یودم یې په غږ کې بدلون راغی:
ـخو وروستۍ خبره دې اټکلي وه. اوښه به څنګه جوړه شي؟!
ومې خندل:
ـکله کله اټکلي خبره هم سمه راوځي.
سم مې ویل، بل سهار وخته یوه ډډ غږ له خوبه را وېښ کړم. ور مېږ مې کوږ کړ، د قدم شاه تشه بړستنه پرته وه. د باندې ووتم، میرګل او یو چاغ سپین پسه له چینې سره ولاړ ول. ورغلم، کوچی مې پر لاسونو را پربووت. بیا یې سر پورته کړ، سترګې یې له اوښکو ډکې وې، په خوند یې وویل:
ـیا بغدادي پیره! دوا (دعا) دې کار وکه، اوښې له څلورو ورځو وروسته ځوځ وخوړل.
د قدم شاه غږ مې واورېد:
ـد بغدادي پیر دعا ببرته نه راګرځي!
شاته مې وکتل، د قدم شاه غبږ له وچو لرګیو ډکه وه.
کوچي یودم چیغه کړه!
ـخاورې میرګله، خدای دي مرګ در کي، چې ته یې، پیر صاییان به څنګه لرګي راوړي.

ورغی، له قدم شاه یې په زوره لرګي ور واخیستل، پورته وخوت، خو په ببړه یې مخې ته ودرېدم. پوهېدم چې دا کوچی زما توشکې ته نږدې له پرتې خلاصې کتابچې او انګرېزي یادښتونو څه نه شي بود کولای، خو په خپله د قلم او کتابچې لیدل، د بغدادي پیر رنګ بدولای شوای.
قدم شاه ته مې اشاره وکړه، خو کوچي قسمونه خوړل، ویل یې چې لرګي به د غار خولې ته رسوي.
اخیر مې مجبوره کړ، دواړه ببرته چینې ته را وګرځېدو. پسه ته مې وکتل، ډېر وخت مو داسې چاغ ورنونه نه وو خوړلې.
د میرګل غږ مې واورېد:
_پسه چېرته ودروم؟
ومې ویل:
_لږ هاخوا یې حلال که.
تېتې غونډۍ ته وختم، هوا ښکلې وه، نري باد د ونو پر پاڼو لاس تېراوه. کله کله به د یوه مرغه ناره راغله.
ببرته لاندې کښته شوم، پسه له پوسته شوی و، پر ګېډې یې د وازګو نرۍ پرده پرته وه.
دوه ورنونه بس ول، خو میرګل نه منله، ویل یې چې سلامت پسه یې نذر منلی و. په سختته مې قانع کړ، ور یاده مې کړه چې موږ دوه نفرو یو، ګرمې ده، نوره غوښه خرابېږي.

کوچي زړه نازړه پاتې غوښه په ځادر کې وتړله. دتګ په وخت يې وويل چې سات وروسته به حاجي ناټک، د هغه لور او ځو نور سپين ږيري راورسېږي.
پورته وختم، د غره د خزندو په اړه مو لا په پېښور کې فکر کړی و. د دواوو له کڅوړې مې يو بوتل را وايست. کوچينی جام مې له اوبو ډک کړ، درې سرپوښه دوا مې پکې واچوله.
د باندې ووتم، قدم شاه د پسه سلامت ورون اور ته نيولی و.
سات وروسته ډله کوچيان راغلل، يوه ځوان يوه وړه نجلۍ په شاه کړې وه، د نجلۍ له درده ډکو چيغو د دستګا کراماتو ته پرې نه ښودم.
ټول پورته را وختل. وار نه کېده، ښی لاس مې د مچولو له پاره تر ډېره پورته نيولی و.
بيا مې نجلۍ ته وکتل، په ځپولې وښنتو کې يې وچ وانښه بند ول. غټې تورې سترګې يې له اوښکو ډکې وې. کله کله به يې له درده چيغه کړه.
حاجي ناټک وويل:
ـقربان دې شم، زامت مو نه درکاوه، خو شامتوره....
په خبره کې يې ور ولوېدم. په خندا مې وويل:
ـغم مه کوه! خدای ته يې وسپاره، بغدادي پير ته يې وسپاره.
حاجي ناټک د نجلۍ خيرن لستوڼی ور پورته کړ. د شامتورې متې تک شين و. د نجلۍ پر تندي مې لاس کېښود، سره تبه يې وه. جام مې را واخيست. ومې ويل:

ـ میرګل خبر کړم چې شامتوره دلته راولئ، سخته وه، وخت لنډ و، خو بیا مې هم ړندکی پېری کوه قاف ته ولېږه. ایله یې لږ مخکې د شفا دا اوبه را ورسولې.

جام مې د نجلۍ وچو شونډو ته ور نږدې کړ، یو غوړپ اوبه یې تېرې کړې. کوچیانو ته مې وکتل، ټولو وچې سترګې راته نیولې وې.

نجلۍ مې پر پوزې پرې ایسته، دا دوا له برېتانیې راغلې وه، اصله وه، پوهېدم چې تاثیر کوي، خو وخت یې غوښت.

ټول غلي ول، یواځې نجلۍ له درده ډکې نارې وهلې....

حاجي ناټک را وښویېد. مخې ته یې یوه غوټه راته کېښوده، په خواره خوله یې وویل:

ـ قربان دې شم، پوهېږم چې ته د هېڅ شي کمی نه لرې، څه چې وغواړې، د سترګو په رپ کې درته را رسېږي. خو لږ ګوستاخي مې وکړه. خالي لاس راتګ ښه نه راته ښکارېده. جنغوزې مې درته راوړې.

حاجي ناټک بېرته دوه ګامه شاته وښویید.

یوه کوچي ته مې پام شو، پر خړو خاورو هوار پوزي ته یې کتل.

ومې ویل:

ـ حاجي ناټکه! کور دې ودان چې د خدای دوستانو ته په درنه سترګه ګورې. ته سم وایې! ماته هېڅ هم کم نه دي، دا تېر ماخستن لا کړپا له خوبه را ویښ کړم، ړندکی و، په سمڅه کې یې غالی هواروله. ور هاخوا د سرو زرو په لوښو کې رنګارنګ تازه مېوې ایښې وې.

ړندکي راته وويل چې قربان دې شم، د دنيا ټول خوندونه دې په واک کې دي، خو ته وچې شونډې په خړو خاورو کې پروت يې، نه مې لوربړې! خير دی، دا غالۍ او لړه مېوه ومنه!
خو ما سپک کړ، ورته ومې ويل چې نه ، نه ، نه! زه خو دې نن نه يم پېژندلای، کلونه کلونه مې مريد يې. په دې نه پوهېږې چې بغدادي پير په دنيايي لهو لهب پسې نه ګرځي! هله! دا دنيايي مرداريانې دې در ټولې که!
غلی شوم. کوچيانو وچې سترګې راته نيولې وې.
سر مې ځو ځله وخوځاوه، ومې ويل:
ـهی هی! ځواني وه، نه پوهېدم، په بغداد کې مې د سرو زرو کور درلود. په حساب سل مزدوران راته ګرځېدل. باغ، ځلوېښت ښکلې مينځې، تر حده وتلې ځمکې، سره او سپين...د هيڅ شي کمی نه و ، ټوله ورځ به مې په ښکار او مزو تېروله، خو يوه شپه مې خپل نيکه شېخ نوراني اغا په خوب وليد. د سمندر د اوبو پر سر ولاړ و، تکه سپينه رڼا ترې بادېدله، ډله سمندري ښاپېرۍ يې د حجاب په ځوابونو پوهولې.
ورغلم، خو نيکه مخ رانه واړاوه. هماغه خواته يې ودرېدم، بيا يې هم راته ونه کتل. ورته ومې ويل چې زه يم، ستا لمسی. خو نيکه په خپلو مبارکو لاسونو پورې وهلم. تر لمنې مې ونيو، لاس مې اور واخيست.
ومې ژړل... نيکه په خشکه راته وويل چې د پيرانو رنګ دې بد کړ، د دنيا لهو و لهب د خدای له عبادته ايستلی يې....

را ویښ شوم، لستوڼی مې سوځېدلی و. بس! په هماغه سهار مې خپل د سرو زرو کور، باغ، ځمکې... هر څه پر غریبانو ووېشل....
غلی شوم، کوچیان سونګېدل، پزې یې پورته کشولې....
ومې ویل:
د دنیا لهو و لهب مې پرېښودل. اوس دنیا (ثروت) د مردارو اوبو غوندې راته ایسي. پایڅې ترې ټولوم. که نه د قارون د ورکې شوې خزانې ځای هم را مالوم دی، خو نه ارزي! کوم خوند چې په عبادت کې دی، بل څه یې نه لري....
غلی شوم، کوچیانو اوښکې تویولې.
ښه شېبه ووته، د حاجي ناټک غریو نیولی غږ مې واورېد:
_بازه! د بغدادي پیر مبارکې خبرې دې واورېدې؟! تاته وایي!
یو له عمره پوخ سړی وسونګېد. په ژړا کې یې وویل:
_توبه مې ده.
ومې ویل:
_باز څه کړې؟!
حاجي ناټک پر خپله پزه د څادر پیڅکه تېره کړه!
_پیرګله! قربان دې شم. باز جایي (کلیوال) دی، څو ورځې مخکې یې د تناره د جوړولو له پاره پخه خاوره وړه، د سرې غونډۍ خاوره کلکه ده، له کولنګ سره یوه ژېړه روپۍ را تنېدلې وه. باز وایي چې د زرو ده. نن هماغه ځای ته بیا ور روان و. خو کولنګ مې په کېږدۍ کې ترې

کېښنود، ورته ومې ویل چې راځه! نوی پیر پیدا شوی، پټې ور مالومې دي.
حاجي ناټک غلی شو، باز ته یې وکتل، ویې ویل:
ـ هله! پیرګل ته هغه روپۍ ورښکاره که.
باز د خپلې زړې، خیرنې، شکېدلې سدرۍ په جېب کې ګوتې ننه ایستې، یوه ځلانده ژېړه سیکه یې راته ونیوله.
په زړه کې مې خوشالي منډه واخیسته، خو ځان مې کابو کړ، د سرو زرو سیکې ته مې په ځیر ځیر وکتل، یودم مې ټنډه تروه کړه، ومې ویل:
ـ خپل لمونځونه مه خرابوی، ورته وګورئ! د مسو په دې روپۍ د لوڅ لېړ سړی شکل کېندل شوی دی. بوت دی. ګناه لري.
سیکه مې د غار خولې ته ور وغورځوله. زړه مې ولړزېد، سیکه هماغسې په رغړېدو ـ رغړېدو له غاره ووته.
سترګې مې پټې کړې، ومې ویل:
ـ بازه! ځان مه سترۍ کوه! همدا ګړۍ په هغه ځای کې ولاړ یم چې تا دا روپۍ پیدا کړې وه، اه! کاشکې د بغدادي پیرکرامات در مالوم وای، تر ځمکې یو ګز لاندې خاورې هم وینم. له غټ، تور مار پرته هېڅ هم نه شته.
د باز غږ مې واورېد:
ـ قربان دې شم! خو دا لومړۍ ځل نه دی. یو ځل پخوا مې هم....
غلی شو، خبره یې بشپړه نه کړه.

ومې خندل:

ـ پوهېږم چې څه دې پیدا کړي ول، خو زه درته ووایم که نه، ته یې په خپله وایې؟!

باز په خواره خوله وویل:

ـ د ډېرې کوچیني بوتان! یو نه و، دوه نه ول. سمه لویه سمڅه ترې ډکه وه. له ماتېدو وتلي ول، د سمڅې خوله مې بېرته پټه کړه.

ومې ویل:

ـ پوهېدم چې څه وایې، خو د شیطان له ځالو لیرې ګرځئ! پوهېږې! په هماغه ځای کې یو وخت پېریانو ژوند کاوه. کاپر ول، بتانو ته به یې سجدې لګولې.! کاپر پېریان له زړونو ډېر سخت دي، ځان او اولادونه دې ترې ساته.

باز په وارخطایي وویل:

ـ توبه مې ده! خو هغه ژېړه روپۍ به څنګه شي. هغه خو مې هم له.

په خبره کې ور ولوېدم:

ـ غم مه کوه، ړندکي پیري ته به ووایم، روپۍ به بېرته په هماغه ځای کې کېږدي چې تا ترې را اخیستې وه.

د باز رنګ بېرته خپل ځای ته راغی.

ناڅاپه له لاوډ سپېکره د قدم شاه ټوخی را ووت. لینګې مې ولړزېدل. اه! نو دومره لویه غلطي. د دستګاه سویچ مې څنګه هېر بده!

یودم مې تندی تریو کړ، په زوره مې وویل:

ـ مه کوئ! دا ځای د ساعتیري نه دی، له کتابونو لیرې ګرځی!

لاس مې ور وغځاوه، د کتابونو د ټولولو پر وخت مې د دستګاه سویچ وواهه. کوچیانو ته مې وکتل، رډې سترګې یې راته نیولې وې...ومې خندل:
_ها! د کوچنیانو له شوخۍ مو دې خدای وساتي،. نه کرارېږي.
کوچیانو یو بل ته وکتل. حاجي ناټک وویل:
_قربان دې شم، دلته خو یوائې شامتوره پرته ده، هغه هم....
په خبره کې یې ورو لوېدم:
_مه پسې ګرځئ! پټې بلاوې دې خدای پټې لري.
د کوچیانو سترګې رډې راختلې وې.
ومې خندل:
_بغدادي پیر خو یوائې په انسانانو کې مریدان نه لري، ګڼ پیریان هم پرې را ټول دي، همدا اوس د لته دوه کوچیني پېریان له خپلې ناروغې انا سره راغلي. ښه ده چې نه یې وینئ!
خړو خاورو ته مې وکتل، ومې ویل:
_ادې! ما خو درته وېل چې د بغدادي پیر دم بې تاثیره نه دی. اوس دې رنګ تازه راته ښکاري.
د سترګو له کونجه مې کوچیانو ته وکتل، وار خطا ول.
ومې ویل:
_همدلته یوه ناروغه زړه پیرۍ پرته ده.
ګرررر شو، له حاجي ناټکه پرته ټولو کوچیانو د سمڅې خولې ته منډه واخیسته.

ومې خندل:
-راځئ! راځئ! زړونه مو غټ ونیسئ! مه وېرېږئ! پېریان کار نه درباندې لري.
یو، یو بېرته راغلل، خو دا ځل لیرې کېناستل. ټولو هغو خړو خاورو ته کتل، چې خیالي پېری، ورباندې پرته وه.
د حاجي ناټک غږ مې واورېد:
-قربان دې شم. ګوستاخي کېږي! خو ټوخی د غټ سړي و.
ومې خندل:
-پېریان ډډ غږ لري، دا خو یې لا یو ماشوم وټوخېد، که غټ پیری ټوخېدلی وای، زړه دې له بېخه را ووت.
غلی شوم، ومې ویل:
-دا ناروغه، زړه پیری، درته راوغږوم؟!
له حاجي ناټکه پرته ټولو چیغې کړې!
-نه! خدای ته وګوره! زړونه به مو وچوي.
د ښي لاس خلاصې ګوتې مې تر خاورو یوه لوېشت پورته ونیولې. یوه شېبه غلی وم، بیا مې یودم وخندل:
-ادې! اوس ښه یې! تندی دې سوړ دی. تبه دې پرې شوې ده.
یوه شېبه غلی وم. بیا مې وویل:
-هو ادې! سم وایې! ورځئ! خو هېر دې نه شي، تاویذ ته به اوه سپینې جامې وراغوندې.
د غار خولې ته مې وکتل، ناره مې کړه!

ـوه ماشومانو، راشئ! انا مو تر لاس ونیسئ چې ونه لوېږې.
په لاره کې ناست کوچیان د غار دېوال ته ور وښویېدل.
شامتورې ته مې وکتل، دوا کار کړی و، سترګې یې پټې وې، سو که سوکه، منظمه ساه یې اخیسته.
د حاجي ناټک را پام شو، نجلۍ ته یې وکتل، خړې شونډې یې خندنۍ شوې. په خوند یې وویل:
ـقربان دې شم! پوهېدم چې دم او دوا (دعا) دې بې څه نه ده.
نورو کوچیانو ته مې وکتل، لا هم د غار له دېوال سره ناست ول.
ومې ویل:
ـمه وېرېږئ! پېریان ووتل.
ټول تر شامتورې را وګرځېدل. یوه شېبه یې پرتې نجلۍ ته وکتل، بیا یودم زما پر لاسونو را پرېوتل، وار نه کېده، هر یوه هڅه کوله چې زما تر لاسونو خپلې شونډې را ورسوي.
د حاجي ناټک وارخطا غږ مې واورېد:
ـشامتوره مو ژوبله کړه.
ور ومې کتل، زما پر لاسونو د یوه پراته بوډا لوڅه سپېره پښه د نجلۍ پر ټټر پرته وه. ټول مې شاته کړل. شامتورې ته مې وکتل، په رڼو سترګو کې یې وېره پرته وه. نجلۍ مې ورو را پورته کړه. ومې ویل:
ـڅنګه یې لورې!
نجلۍ په حیرانۍ راته کتل.
حاجي ناټک په خوند وویل:

ـ ښه ده، ورته وګورئ! دردونه يې غلي شوي دي، چيغې نه وهي.
کوچيان بيا زما د لاسونو د ښکلولو له پاره را مخکې شول، خو زما تريو تندي ببرته پر خپلو ځايونو کښنول.
نجلۍ په مړاوي غږ وويل:
ـ بابکه! وږې يم، کورتو ته مې زړه کېږي.
حاجي ناټک خپله لور په غېږ کې ونيوله. په خوند يې وويل:
ـ چې ته خدای را ښه کړې، د کورتو غم مه کوه، پيرګل ته کورت څه دي! ماته يې وکتل، په سترګو کې يې خوشالي پرته وه. په خواره خوله يې وويل:
ـ قربان دې شم. شامتورې دا دوې ورځې خدايکه په هېڅ شي څکه کړې وي. اوس يې کورتو ته زړه شوی، ړندکي پيري ته به نه کې ور نارې؟!
اه! کورت! همدا ګړۍ مې يو کورت په زر روپۍ هم اخيست، خو دا سپېره غر او کورت! ډېر سره ليرې ول.
د شامتورې پر سر مې لاس تېر کړ، ومې ويل:
ـ لورې! ته ناروغه يې، کورت تاوان درته لري. اوس به غوښه درته را وغواړم، زما خدمتګار سلامت ورون پوخ کړی دی.
د نجلۍ تندي نرۍ ګونځې پيدا کړې:
ـ نه، غوښه مې بده ايسي.
حاجي ناټک په غوسه وويل:
ـ ګوستاخي مه کوه، همدې پيرګل له مرګه راوګرځولې... هله! ژر يې لاس ور مچو که.

ومې خندل:

ـخير دى! ماشومان دي. تر اوسه لا په مقدساتو نه پوهېږي.

کوچيانو ته مې وکتل، پوهېدم چې د (مقدساتو) له ټکي يې مانا نه ده اخيستې، خو يو يو لغات ښه و، پوه مالومېدم.

د اوبو پتک مې وغوښت، يوه کوچي له ملا را خلاص کړ، د جام پاتې اوبه مې پکې واچولې، حاجي ناټک ته مې وويل:

ـدا شفا بخشه اوبه اسانه نه دي پيدا شوې، له کوه قافه راغلې، نجلۍ ته يې درې وخته ورکوه، سهار، غرمه، بېگا.

د حاجي ناټک سترگې له اوښکو ډکې شوې، دواړه لاسونه يې راوغځول، پتک يې څو ځله ښکل کړ، په ډېر احتياط يې په څادر کې وتاړه.

يوه ځوان وويل:

ـيا پيره! تر تا لوگى شم، موږکۍ مې څه نه ويني! را يې ولم؟!

نور کوچيان هم په خبرو راغلل، د يوه مېږو شيدې نه کولې، د بل پرله پسې لونړې زېږېدلې، د بل اولاد نه کېده، د يوه پر رمه لېوه اموخته و....بس! ټولو مرسته غوښته.

سر مې ورته وخوځاوه، ټول خوشاله د باندې ووتل.

د سمڅې په خوله کې ودرېدم، کوچيان تر چينې تېر ول، شامتوره په خپلو پښو تله....

ځمکې ته مې وکتل، زړه مې خولې ته راغى، د زرو سيکه نه وه. قدم شاه مې را وغوښت، تيرې مو واړولې، سيکه پيدا نه شوه.

قدم شاه مې لاندې ولېږه، ښه شېبه وروسته بېرته راغی، په لاس کې نیولې ژیړې سیکې ته یې کتل.
ویې ویل:
-سوچه سره زر دي.
سیکه مې راواخیسته، بلې خواته یې د پخواني یونان په سبک جوړه شوې ودانۍ کېندل شوې وه.
ومې ویل:
-مجبور یو. باز به یو ځل بیا را غواړو!
قدم شاه په حیرانۍ راته کتل...
ومې ویل:
-باز ویل چې له بوتانو ډکه سمڅه یې موندلې ده. پوهېږې! پلار مې د لندن په ملي موزیم کې کار کاوه، هغه وخت ماشوم وم، کله کله به یې موزیم ته ورسره بیولم، د نایابه او تاریخي اثارو په اړه به یې اوږدې خبرې راته کولې...په مکتب او پوهنتون کې مې هم تر ټولو ډېرې نومرې په تاریخ کې وړې. دا ډول ځایونه بې څه نه دي.
قدم شاه وټوخل.
یودم مې وویل:
-وه احمقه! له لاوډ سپیکره لیرې کېنه، یوه ټوخې دې نږدې غرق کړی وم.

غرمه مو په دوو نفرو د پسه سلامت ورون وخوړ. ماسپښین د نږدې غره سر ته وختو. شاوخوا مې وکتل، په شنو ونو کې سره غونډۍ نه ښکارېده.
پر یوې رنګې شوې وچې ونې کېناستو، قدم شا ته مې وکتل، ومې ویل:
_سبا ته به ډېر مېلمانه ولرو.
قدم شاه په حیرانۍ راته کتل.
ومې خندل:
_کوچیان دي، د چا مور په سترګو سم نه ویني، د بل مېږې شیدې نه کوي، د یوه په رمه لېوه اموخته دی....
قدم شاه وویل:
_نو څه ځواب ورته لرې؟!
ومې ویل:
_اسانه ده، بس! د خپلو خبرو په پای کې به یو د (خو) ټکی ور اضافه کم.
سهار د کوچیانو سلامت کاروان راغی، چینې ته نږدې درې اوښې، څلور آسان، اته خرې او دوه کچرې ودرېدې، د لاوډ سپیکر کراماتو ته ضرورت نه و. پوهېدم چې نارینه وو به په کیږدیو کې د بغدادي پیر کرامات یاد کړي وي.
واړه، زاړه، ښځې او نارینه له قدم شاه سره پورته را وختل. تر نیم ساعت ډېر وخت یواځې زما د لاسونو په ښکلولو تېر شو.

ټول کښناستل، خړې، پړې له چاودو ډکې څېرې یې درلودې، د هر یوه د جامو اصلي رنګونه ډېر وخت او ډېرو اوبو وړې ول. په څېرو کې یې وېره ښکارېدله.
د خپلو کراماتو په اړه مې اوږدې خبرې وکړې، ومې ویل چې په حبشه کې مې د مور زادې ړوند سترګې بېنا کړې، په بخارا کې مې یو ګونګی په خبرو را ووست. په کوه قاف کې مې په پښو شل پیری په پښو ودراوه....
کوچیانو توبې ایستې....
اوږدې خبرې مې وکړې، یواځې له خپلو کراماتو غږېدم، خو د خبرو په پای کې مې د (خو) ټکی را وایست. ومې ویل چې زما دم او تاویذ په هغو کسانو تاثیر نه کوي چې بې ایمانه وي....
لومړۍ مې یوه زړه ښځه را وغوښته، ښځې په خواره خوله وویل چې سترګې یې سم کار نه کوي، هر څه تک تور ورته ښکاري.
د هغې پر سترګو مې ګوتې کېښودې. شونډې مې وخوځېدې، چوف مې کړل.
ښځې سترګې خلاصه کړې، د غار خولې ته یې وکتل، یودم یې په خوشالۍ وویل:
_سترګې مې سمې شوې، باور وکئ! د غار په خوله کې مې یو کربوړی ولید، منډه یې واخیستله.
په زړه کې را تېره شوه:
_هوښیاره یې، په دې خلکو کې به یوه بې ایمانه ښځه څنګه ژوند کوي!

ښځې یوه ماشوم ته لاس ورکړ، په شکرونو ـشکرونو له غاره ووته.
بیا یې یو اویا- اتیا کلن مور زاده شل بوډا په څادر کې را ته راووړ. له دم نه وروسته یې ناره کړه، ویې ویل چې پښې یې ژوندۍ شوې.
بوډا د ولاړېدو هڅه وکړه، خو بېرته ولوېد، رنګ یې د بې ایمانۍ د ټاپې له وېرې تک سپین واوښت.
ومې خندل:
ـدومره ژر هم نه، بس، یو څو ځانښتونه درته لیکم، شپږ میاشتې وروسته به په خپلو پښو ګرځې.
خو پوهېدم چې تر شپږو میاشتو ډېر ژوند نه شي کولای. بوډا یې بېرته په څادر کې لاندې چینې ته یووړ.
د عادي ناروغیو علاج اسانه و. سردردي، تبې، جلدي ناروغیو... ته مې مختلفې دواوې درلودې...
شېبه وروسته یواځې هغه نارینه پاتې ول چې خپل مشکلات یې د نورو تر مخې نه شوای ویلی. ټول مې د باندې وایستل، بیا مې یو- یو را وغوښت. لومړي کوچي اولاد غوښت. اول مې په خبرو را ووست، بیا مې دم پرې چوف کړ، ورته ومې ویل چې په غبږ کې دې یو ګلالی ماشوم وینم، تورې غټې سترګې لري، له خندا شین دی....
د کوچي رنګ تازه شو، خو دوهمې خبرې مې د هغه په خړو شونډو غزېدلې موسکا بېرته سره ور ټوله کړه. (خو) مې پکې را وایسته، ومې ویل:

ـ خو یو شرط لري، په رڼا ورځ به په کېږدۍ کې له خپلې ښځې سره پرېوځې.
کوچۍ ولاړ شو، ټنډه یې تروه وه، پوهېدم چې له ذهني کشمکش سره مخامخ دی، له یواځینۍ یوې کېږدۍ څخه د پلار، مور، وروڼو، خویندو، ورېرو... ایستل او بیا په رڼا ورځ له خپلې ښځې سره پرېوتل ؟! بنده یې بوله.
بیا د اتو لوښو پلار راته کېناست. یودم یې وژړل، بس! له بغدادي پېره یې یو زوی غوښت. لنډه مې ور یاده کړه چې یو نه، غبرګ زامن یې په نصیب کې دي، خو دوه کاله وروسته.
چا سپینوله؟! ما په دې غره کې دومره ډېر وخت نه تېراوه.
کوچي شکرونه ایستل....
بل کوچي ته وار ورغی، په رمه یې لېوه اموخته و. لنډ مې وپوهاوه چې ړندکی پیری به لېوه پوه کړي، خو دی دې هم یو غټ، خړ سپی وساتي.
بل کوچي ته خوب نه ورته، له چوف وروسته مې ورته وویل چې پوره درې شواروزه به خپلې سترګې له تړلو پرته پټې نیسې.
بیا یو هډور خیرن ځوان راته کېناست، تر ډېره یې خبرې نه کولې، یواځې ځمکې ته یې کتل. مجبور مې کړ، نوم یې عطا ګل و، په شرمېدلي غږ یې راته وویل چې پر یوې جایي (کلیوالي) نجلۍ مین دی.

په خندا مې ورته وویل چې یاري په پته نه کېږي! د بغدادي پیر کرامات به هله در ورسېږي چې نجلۍ ته سپینه خبره وکړې، بس! نجلۍ به له تا پرته بل نارینه ورور وګڼي.

نور کسان راغلل، هر یوه ته به مې سل په سلو کې ډاډ ور کاوه، خو یو داسې شرط به مې هم ورسره تاړه چې پوره کول یې له وسه وتلې خبره وه.

خو په دې کې مې ځینې ساده شرطونه هم یاد کړل. د کلي له ګودره د اوبو څښل، په کلیوال ملا پسې درې ورځې پنځه وخته لمونځ، د کلي د خان یا ملک له کوره د تود پاستي راوړل....

په هر شرط کې مې ځکه کلی یاداوه چې دا کوچیان به کلیو ته تلل او هلته به یې ضرور د بغدادي پیر کرامات یادول.

دمونه او کرامات تر مازدیګره تاوده ول. کله چې کوچیان لاړل، نو د چینې تر څنګ د شکرانې درې سېرلي، اته تکې تورې چرګې، په دسمال کې تړلې هګۍ او یو پسه پاتې شول.

بس! قدم شاه ته خدای ورکړه، بېګاه ته یې دوې چاغې چرګې اور ته ونیولې، سهار یې په یوه ځای ځان پنځه هګۍ وخوړې.

اته بجې د باندې ووتم، د پسه یوازې یوه پښه پرته وه. سیرلي نه ښکارېدل.

قدم شاه ته مې ور غږ کړ، دواړه په بېړه لاندې کښته شوو، د وینو تر څنګ مو د لېوانو پلونه ولیدل. شاوخوا مې وکتل، هېڅوک نه و.

لومړی مو ورون ليرې يوور، بيا په ورکو سيرليو پسې وګرځېدو، يو سېرلی مو له ټيټې ونې را کوز کړ، د پاتې دوو درک نه مالومېده.
درې ورځې تېرې شوې، نه مو ځايي (کليوال) وليد او نه هم کوچی. په درېيمه ورځ يو له عمره پوخ کوچی له ګوډ اوښ سره راغی، له تاويذ او د اوښ د پښې له تړلو وروسته مې ورته وويل چې په درېيو ورځو کې مې يو کوچی هم ونه ليد.
ـکوچي لنډه را ياده کړه چې د عطاګل په پاتيا (فاتحې) ناست وو.
ومې ويل:
ـولې، هغه خو روغ جوړ تکړه ځوان و؟!
کوچي سوړ اسويلی وايست:
ـنه پوهېږم! عطا ګل شرمناک او په سد سړی و، خو خلک وايي چې په ګودر کې يې يوې ځايي نجلۍ ته وار له واره د مينې خبره کړې وه، بس! نجلۍ کور ته منډه اخيستې وه، ورونه يې خبر کړي ول. عطا ګل يې په بېلچو مړ کړ.
د کوچي له تګ وروسته قدم شاه پر اوږه لاس را کېښود، په ملنډو يې وويل:
ـدې ته وايي د بغدادي پير کرامات!
سوزان د تليفون پر زنګ جټکه وخوړه، کېناسته، مور يې په وچه کې ولاړه وه. له ليرې يې لاسونه ورته خوځول. سوزان پاروګان ووهل، شېبه وروسته ساحل ته ورسېده. د پلار خوشاله غږ يې واورېد:

ـد نيکه يادښتونو ډېره مصروفه کړې يې، ويې ولوله، خوند ترې واخله ، باوري يم، پر غور نيکه به دې افتخار وکړې، افتخار.
ټوله کورنۍ پر هوار شوي فرش کېناسته. کباب خوندور و. پاتې ورځ په چکر تېره شوه. مازديګر يې سره راټوله خيمه، کيشتۍ، فرش... د موټر پر سر وتړل، شپه يې د يوه شنه غره په لمنه کې يوه لوی مېلمستون ته وروړه.
مېلمستون له توريستانو ډک وو، چا سندرې ويلې، چا نڅا کوله، ځينو ژېړو قوي ګروپانو ته واليبال کاوه....
سوزان کانتين ته ودرېده، برګر، انرژي او يو بوتل اوبه يې واخيستل، ليرې لاړه، په ګوښه ځای کې پر اوږده څوکۍ کېناسته، کتابچه يې را واخيسته، په پورته ولاړ ګروپ کې دومره زور و چې د خپل غور نيکه خط په اسانۍ ولولي.
ډېوېډ جونز څو مياشتې وروسته تاريخ ليکلی و:
ـخبره د ملک ځونډي د مېلمنو تر کوټې را ورسېده. په ټول کلي کې تر دې بله ښکلې او سوتره کوټه نه شته. دا اوږده کوټه د چهار تراشو له لرګي جوړې وړې کړکۍ لري، پر توشکو پاسته ليمڅي پراته دي. غولی ليکي ليکي ګېلمانو نيولی دی...خو دې کوټې ته راتګ خپله کيسه لري.
غره ته د کوچيانو نور قومونه هم را مات شول، بس! خوله به مې له ډېرو چوف کولو ستړې شوه، خو تر دې دمه مې لا د امان الله خان پر پاچاهي کار نه درلود. ماته په ځايي خلکو کې د مريدانو پيدا کول هم مهم ول.

کله کله به یو کلیوال هم راغی، له دوی سره مې ډېره خواري ایسته، د کراماتو وار نه کېده، خو دا عادي کلیوال وو، خبرو يې پر نورو دومره تاثیر نه درلود. فکر مې وکړ، که مې د خان، ملک او قومي مشر باور خپل کړی وای، نو اولس خپله را نږدې کېده.

ځینې کلیوال مې راوغږول، څلورو کسانو پر پراخه سیمه باداري چلوله. خو دا مغروره او بانفوذه کسان باید تر بغدادي پیره په خپلو پښو راغلي وای.

لومړی مې د حاجي پاینده خان په باره کې ځینې کسان وغږول، پاینده خان زړور سړی و، دوه ویشت لوی او واړه کلي يې تر امر لاندې ول. له ځنغوزیو ډک غرونه يې درلودل....

د کلیوالو په خبرو کې مې د دې سړي کمزوری ټکی ونه موند، خو اخیر د یوه لېونحاله کلیوال له خولې روغه خبره را ووته. اویا کلن پاینده خان یواځې یوه میاشت مخکې څلورمه ښځه کړې وه، خو اوس په مهمانخانه کې وېدېده.

اویا کلن بوډا، څلور ښځې!

کورته به نو ولې ورته!

له کلیواله مې وپوښتل:

ـدا سړی خط لوستی شي؟!

ویې ویل:

ـنه پوهېږم، خو یو ځل يې په یوه ختم کې سیپاره مخ ته نیولې وه.

کوچینی کاغذ مې را واخیست، یواځې یوه جمله مې ولیکله:

ـیو ځل بغدادي پیر ته راشه، پاتې عمر د کور په کوټو کې تېر که.
کلیوال ته مې دوې خبرې وکړې:
لومړی ! دا کاغذ به سیده تر حاجي پاینده خانه ور رسوې.
دوهم! کومې خبرې چې دې د پاینده خان په اړه ماته وکړې، پاینده خان به بوی هم نه ترې وړي، که نه ړنده کی پیری در لېږم، له اولادونو سره به دې شنه لمبه کړي.
د غار تیارې برخې ته لاړم، د جنسي قوې د ډېرېدو دوې غټې ګولۍ مې وټکولې. سپین پوډر ترې جوړ شول.
په دوهمه ورځ له چینې سره درې آسونه ودرېدل. دوه ټوپکوال لاندې پر تیږو کېناستل، دربیم، پورته را وخوت.
د ډنګر بوډا خرېیلې ږیره رسېدلې وه، تک سپین، خیرن، ډبل برېتونه یې پر شونډو پراته ول. یوه لویشت کم سوری ټټر یې د توپانچې د مرمیو په پلن کاش کې پټ و.
ومې خندل:
ـحاجي پاینده خانه! ایله په ایله چې د غریبانو پوښتنې ته راغلې.
سړي په حیرانۍ وویل:
ـله کومه پوه شوې چې زه حاجي پاینده خان یم؟!
راغی، زما پرلاسونو یې شونډې کېښودې!
ومې خندل:
ـد چا چې پېریان تابع وي، په دې هم پوهېږي چې د څلورو ښځو خاوند ولې په مهمانخانه کې شپې تېروي!

د بوډا خړ غومبري سره شول.
تر لاس مې ونيو، تر څنګ مې کېناوه. خو لا يې هم ځمکې ته کتل.
ومې ويل:
ـ د کور والو دې ډېر درته وويل چې اويا کلن سړی يې، له څلورمې ښځې تېر شه، خو تا نه منله!
يودم يې راته وکتل، خوله يې جينګه کړه!
ـ اې په خدای! تاته خو په رښتياهم پټې مالومې دي.
په زړه کې را تېره شوه:
ـ اې ساده ګله! پټې نه دي، حتما به يو چا درته ويلي وي چې وروره، پلاره، يا نيکه! اويا کلن سړی يې، په ځان کې دې يو پاو غوړ نه دي پاتې، څلورمه ښځه څه کوې!
يودم مې وخندل:
ـ خو زړه دې ځوان دی!
ويې خندل، په خوله کې يې يواځې دوه، درې، چينجن غاښونه پاتې ول. بېرته يې کځوړنې سترګې له اوښکو ډکې شوې، سر يې وځړېد.
ومې ويل:
ـ غم مه کوه! بغدادي پير به دې د کور کوټو ته بوځي.
نېغ يې راته وکتل، په سترګو کې يې ځلا پرته وه.
له جېبه مې يو کوچنی کاغذي پاکټ را وايست. ومې ويل:
ـ په دې کې د کوه قاف د سپينو ګلانو شيره را ټوله شوې ده. يو نصوار نن شپه وخوره، بل هم بلې شپې ته وساته!

بوډا په شرميدلي غږ وويل:
-کار به ورکي؟!
ومې خندل:
-بغداي پير خامه خبره نه کوي!
بوډا په خوشالۍ د باندې ووت. ما يې تر درېيو ورځو د بيا راتګ تمه نه درلوده، خو بوډا په دوهمه ورځ بېرته راغی، دا ځل يواځې و، ږېره يې پاکه خريېلې وه، ډبلو برېتونو ته يې تک تور رنګ ور کړی و. وار له واره مې پر لاسونو را پرېووت، په سختته مې خپل لاسونه ترې ټول کړل.
بوډا يوه خبره کوله:
-يا پيره! د خدای روی ومنه، په مريدی مې ونيسه....
ما به نو څه پکې ويل؟! مريد مې کړ.
سترګې يې وځلېدې، بيا يې زما ښی لاس د مچولو له پاره ور کش کړ.
مخامخ راته کېناست، په شرمېدلي غږ يې وويل:
-سپينې شيرې کار وکه.
ومې خندل.
د بوډا سر وځړېد، په غږ کې يې له شرم سره لړزه پرته وه:
-يا پيرګله! له تا به څه پټوم، سپينه مامد دينه به درته وکم، په يوه شپه له خپلې نوې کډې سره دوه وارې پرېوتم.
ومې ويل:
-له ما څه پټولای نه شې.
غلی شوم، يودم يې راته وکتل، د خواست په ژبه يې وويل:

ـخیر دی! قربان دې شم، د سپینو ګلانو یو څه نوره شیره به نه کې راته پیدا ؟!

ومې ویل:

ـاوس څه نه شم درته ویلای!

د تندي ګونځې یې لا پسې ژورې شوې:

ـمه مې نا امېده کوه! تاته څه سخته ده؟!

ومې ویل:

ـخطر لري!

یودم په احساساتو راغی!

ـڅه خطر؟! لس، شل، دېرش! هر څومره ځوانان چې غواړې له ټوپکو سره یې درته راولم. یا ماته د کوه کاپ (قاف) لاره را وښیه!

ومې خندل:

ـد ټوپکو خبره نه ده. پوهېږې! د دې ګلانو پر سیمه کاپر پیریان پاچاهي کوي. وړه خبره نه ده، کاپر پیریان!!! خدایکه مو وینه ځمکې ته هم پرېږدي.

بوډا چورت یوور.

ومې ویل:

ـبله خبره! له زرو سپینو ګلانو ایله یوه چونډۍ شیره را ټولېدای شي.

بوډا په خواره خوله وویل:

ـمه مې نا امېده کوه!

ومې ویل:

ـخاطر دې ډېر راباندې ګران دی، ژندکي ته به ووایم، کېدای شي چې په کوم چل یوه، دوه چونډۍ سپینه شیره درته راوړي، خو پنځلس ورځې وخت غواړي.
بوډا یودم وخندل:
ـقبوله مې ده، قبوله مې ده.
غلی شو، ویې ویل:
ـخو خیر دی، تر پنځلس ورځې به یې ډېر نه ځنډوې.
اجازه یې وغوښته، د غار تر خولې پورې د شا په خوا ته. ودرېد، ویې ویل:
ـقربان دې شم! هر څه چې غواړې راته ویې وایه! تر بېګا پورې به یې درته را ورسوم!
ومې خندل:
ـبغدادي پیر انسانانو ته ضرورت نه لري. ځلوېښت زره پېریان یې تابع دي، څه چې غواړي، په خپله ورته راځي.
سړی تابع شو، په یوه چونډۍ سپینې شیرې یې مړي هم راته کول.
وار کریم داد ته را ورسېد، دې هډور ځوان په یوه بسته قوم واک درلود، خبره یې، خبره وه، په خپل قوم کې هېچا هم دومره زړه نه درلود چې خان ته نېغ وګوري، خو دې پیاوړي خان هم کمزوری ټکی درلود.
کال مخکې یې له یوه کوچي سره خوړلي و، کوچي د قوم لوی خان پوري وهلی و، یوه خان به د یوه سپېره کوچي دومره لویه سپکه څنګه تېروله! په هماغه سات یې د خپلې توپانچې ډز پرې کړی و.

جرګې کېناستلې وې، خو د مړه کوچي ورور په بدي کې له کريم داده اووه ښځې غوښتې.
ساه زورور او کمزورى نه غواړي، پر هر چا ګرانه ده، د لوى خان ژوند تريخ و، آزاد نه شواى ګرځېداى، نه و ملامت، پوله، ونه، تېږه...له هر ځايه د ټوپک خوله ور اوښتى شواى.
فکر مې وکړ، له دومره کراماتو وروسته به مې بيا هم په کوچيانو کې خبره نه چلېده؟! زړه مې نه منله.
حاجي ناټک مې را وغوښت، د بدي د سرېدو خبره مې ورته وکړه، خو د حاجي ناټک په خبرو کې نا امېدي ګډه وه، ويې ويل چې د وژل شوي کوچي ورور لېونى غلام دستګير نومېږي، لېوني قسم کړى چې خپل غچ به اخلي. يو سهار د کريم داد د کلا تر مخ په اخور کې ورته پټ و. خان له جوماته خپل کور ته تلو چې کوچي د ټوپک ډز پرې کړى و، خو د خداى ساتنه بېله خبره ده، ګولۍ ونه خوړ. کريم داد هم په منډه کې د يو ډزې توپانچې وارخطا وار پرې کړى و، خو توپانچه د کلا په لويه دروازه کې ترې پاتې وه...غلام دستګير اوس هماغه توپانچه ترې....
حاجي ناټک ته مې وويل چې غلام دستګير له ما او زما له کراماتو خبر که، ورته ووايه چې که سوله ونه کړې، نو بغدادي پير خفه کېږي، خو حاجي ناټک رايادده کړه چې لېونى غلام دستګير خداى نه مني، نو پير به څنګه ومني، ده تر اوسه اووه مړي کړي، په دې اوو مړو کې دوه پيران ول.

لینګي مې ولړزېدل. د شپې تر ناوخته مې د حاجي ناټک خبرې په ذهن کې سره اړولې، خو د کار ټکی ترې ونه ووت.
سهار مې قدم شاه ته د حاجي ناټک خبرې وکړې، له فکر پرته یې راته وویل چې اې ساده، له خانه د وسلې وړل، داسې ده لکه ښځه چې یې ترې ببولې وې، که غواړې چې کریم داد په خپلو پښو درته راشي، توپانچه یې پیدا که.
حاجي ناټک مې را وغوښت، د توپانچې خبره مې نه شوای ورته کولای، خو دومره مې ورته وویل چې لېونی غلام دستګیر راته پیدا که.
حاجي ناټک رایاده کړه چې لیرې ترې ګرځه، څه یې کوې، لېونی غلام دستګیر له پیرانو ښه زړه نه لري، په کوچینوالي کې یې مور د دم ، دوا (دعا) له پاره د پیر په نوم کوم ټګ ته ورغلې وه، ټګ د ښځې ټټر ته لاس ور وړی و. ښځې ناره کړې وه، هغه وخت لېونۍ غلام دستګیر ایله د څوارلسو کالو و، تر څو چې کلی خبرېده، د پیر غاړه یې پرې کړې وه. د لېوني غلام دستګیر له هماغې ورځې له پیرانو سره لوېدلې ده، خوند نه ورکوي. هسې به دې خوابدی کړي....
خو ما ټینګار کاوه، د دې لېوني لیدل ضرور و.
حاجي ناټک راته وویل چې سمه ده، خو لېونی غلام دستګیر په پاړه چنار کې اوسي، دلته کله کله راځي، زما خبره پر ځمکه نه اچوي، که دلته د کوچیانو په هر ټبر کې و، پیدا به یې کم او تر دې ځایه به یې خپله درته راولم.

دوې ورځې ووتې، د حاجي ناټک او لېوني غلام دستګیر درک مالوم نه شو، بل سهار مې چینې ته نږدې یوه وچه ونه وهله چې دوه سپاره راته ودرېدل.
د قدم شاه ټیټ غږ مې واورېد:
_بچو! اوس به څه کوې؟! د کراماتو له ځایه هم لیرې یې.
غلی شو، ویې ویل:
_ماته کوچیان ښکاري، په دوی کې خو به کوم یو لېونی غلام دستګیر نه وي؟!
مازې شونډې مې وخوځېدې:
_نه! لېونی له حاجي ناټک سره راځي.
راغلو کسانو خپل آسونه پر ونو پورې وتړل. دواړو له رنګه تورې لمر سوځولې څېرې درلودې، یوه ټوپک او توپانچه، دواړه تړلي وو، له بل سره یوازې توپانچه وه. .
مخکې راغلل، ټوپک تړلي، سور سترګي له ونې لوړ، هډور سړي په ډډ غږ وویل:
_کوم یو پیر ګل یاست؟!
یو ګام ور مخته شوم.
سور سترګې وویل:
_ښه نو، دا ټګ ته یې چې خلک دې له غریبۍ ایستلي دي؟

په زړه کې مې خوشالۍ منډه واخیسته، دې سړي پیر ته عقیده نه درلوده، نو له لېوني غلام دستګیره پرته بل څوک نه و. لږ تر لږه د ده د نوم په اخیستلو خو مې یو څه کرامات ښکاره کولای شوای.
سور سترګي ته مې وکتل، ومې خندل:
_غلام دستګیره! ډېر په غوسه یې!
سور سترګی له خندا شین شو، خو د ده تر څنګ له بدنه د کمزورۍ سړی ټنډه تروه وه.
سور سترګي په خندا کې وویل:
_څه دې وویل! غلام دستګیر!!!
بېرته یې خپلو تشو ته لاسونه ونیول، دا ځل یې خندا تېرې نارې ته ورته وه. ښه شېبه یې وخندل، بیا یې هماغسې په خندا کې وویل:
_د دې خو پېریان هم تابع دي.
بیا یې خندا ته خوله وازه کړه، خو دا ځل یې خندا لنډه وه.
_ښه نو، زما نوم خو دې واخیست، نو دا زما ملګری څه نومېږي.
غلی وم.
سړي مخامخ وکتل، ویې ویل:
_هاغه ونه راته راوله!
بله خبره یې وکړه!
_ووایه! نن سهار مې څه وخوړل، هه؟! څو اوښې لرم؟! پلار، تره، نیکه مې څه نومېږي؟ !! ماته وګوره! د یوه نوم راته واخله.
غلی وم.

سړي زما تر اوږدې ږیرې خپلې ګوتې لاندې کړې، د زنې پر لاندینۍ برخې مې یې زور راووست. په غوسه یې وویل:

ـ څه عورته (ښځه) خو نه یې! ماته وګوره!

د قدم شاه وېرېدلی غږ مې واورېد:

ـ پیر صېب مه په عذابوه! که نه نو ښه ورځ به ونه وینې!

سور سترګی ور وګرځېد، قدم شاه منډه واخیسته، څو ګامه لیرې ودرېد.

سور سترګې په ملنډو وویل:

ـ ښه ورځ؟!

مخامخ راته ودرېد، ویې ویل:

ـ زه هسې هم ښه ورځ نه لرم، تر اوسه مې څلور مړي کړي، د خپلې کډې (ښځې) او کوچنیانو رنګونه رانه هېر دي. نن دا غر، سبا ها غر، یوه شېبه هم خپل ژوند ته تمه نه لرم.

غلی شو، په ملنډو یې وویل:

ـ خو ته اوس ړندکی پیری را وغواړه، خیر دی! یا چوف راباندې وکه، اور را واچوه.

غلی شو، مخ یې را نږدې کړ، په ساه کې یې د نصوارو بوی ګډ و.

ورو یې وویل:

ـ پوهېږې! زه توریاز خان یم، غلام دستګیر مې تر څنګ ولاړ دی.

لینګي مې ولړزېدل، پر نیمه وهل شوې ونې پورې مې لاس ونیو. لېوني غلام دستګیر ته مې وکتل، معصومې وړې، تکې تورې سترګې یې

درلودې، داسې نه ښکارېده چې تر دې دمه دې د کومې چرګې غاړه هم پرې کړې وي.
په لومړي ځل مې د لېوني غلام دستګير غږ واورېد:
_له ما سره دې څه کار و؟
اه! تر اوسه له داسې ورو او ارام غږه نه وم وېرېدلی.
غلی وم.
غلام دستګير وويل:
_پاړه چنار ته تلم، خو حاجي ناټک مې نه شو خپه کولای، لاره مې کږه کړه، د شپو او ورځو مزل راته پاتې دی، خبره لنډوه.
ومې ويل:
_يو اځې درسره غږېدای شم؟!
د سور سترګي غوسه ناک غږ مې واورېد:
_ملنډې مه وهه! زما او د غلام دستګير تر مينځ هيڅ هم پټ نه دي، خبره وکه!
خو غلام دستګير ګامونه واخيستل، ورپسې ورغلم، د يوې څېړۍ سيورې ته ودرېد. پوهېدم چې د سولې خبرو ګټه نه کوله! سل زړونه مې سره وتړل، ومې ويل:
_ستا توپانچه غواړم!
د سړي په تور مخ کې شينوالی راغی، مخکې تر دې چې څه ووايي، ما وار ړومبی کړ:

ـستا تړلې توپانچه یو ډز کوي، خو ته بدي دار یې! پوهېږم! هوښیار سړی یې! په داسې توپانچه کې به څه ونه وایې چې اووه ګولۍ خوري، بس! یواځې ماشې ته ګوته ور وړه. که دې دښمن اووه ساوې درلودې، نو هغه بېله خبره ده، که نه، په روغو پښو نه شي درنه تلای.
کوچي وچې سترګې راته نیولې وې.
ومې ویل:
ـیو دوربین هم درکوم، له دې ځایه یې د هاغه غره پر سر ګوښې ولاړې ونې ته ور واچوه، پاڼې به یې وشمېرې. پیسو ته هم تیار یم، بس! غږ کوه!
کوچي وویل:
ـدا توپانچه ولې دومره دربانديې ګرانه ده؟!
ومې ویل:
په بیه کې یې زه څه نه وایم، علت یې ته مه غواړه!
یوه شېبه غلی و، بیا یې سر پورته کړ:
ـته څوک یې؟!
ومې ویل:
ـپیري مې ته نه منې، نو اوس داسې فکر وکه چې له یوه عادي سړي سره سودا کوې.
ویې ویل:
ـدا سودا مې خوښه شوه.

دواړه مخکې لاړو، لېونی غلام دستګير له چينې سره راته ودرېد، ګريس بنده انګرېزي توپانچه، دوربين او څه پيسې مې ورته راوړې.
شپبه وروسته مې په دوو کوچيانو پسې تر هغو کتل چې په ګڼو ونو کې ننوتل.
بېرته پورته وختم، توپانچه مې په څو ټوټو کې وپېچله. بله ورځ مې د کريم داد يوه کليوال ته وويل چې دا امانت به همدا نن تر خانه ور رسوې.
له ځان سره مې حساب وکړ، د کريم داد کلي يوه ورځ د آس مزل غوښت، نو دا کليوال به نن شپه ناوختنه، کلي ته رسېږي، خان به سبا ورځ د راتګ تياری نيسې، که بل سهار لمانځه مهال حرکت را وکړي، نو مازديګر يې دلته بوله.
د شپې مې تبه شوه، تر ډېره خوب نه راته، يو وخت مې اورېې وخوځېدې، قدم شاه و، ويل يې چې کريم داد له چينې سره ولاړ دی.
د غار خولې ته مې وکتل، د لمر ژېړه رڼا پر تيرو پرته وه.
قدم شاه وويل:
ماسپښين دي!
حيران شوم، د کريم داد دومره ژر او ناڅاپي راتګ ته مې تياری نه درلود.
بدنۍ مې را واخيسته، مخ ته مې څو لپې اوبه ور واچولې. د غار خولې ته ورغلم، يو له عمره پوخ ځوان پورته را خوت، له چينې سره څو وسلوال کليوال ولاړ ول.

ببرته پر خپل ځای کېناستم.
کریم داد راغی، زما پر ښي لاس يې مازې شونډې ولګولې. مخامخ راته کېناست.
د هغه پړسېدلو سترګو یوه خبره کوله، تېوله شپه يې مزل را کړی و.
کریم داد وار له واره توپانچه راته کېښوده، ورو يې وويل:
_پير صيب! خپه نه شې، دا توپانچه دې له کومه کړه؟!
کله مې په دومره اسانۍ ځواب ورکاوه. ومې ویل:
_مه پسې ګرځه!
د سرې په ټنډه کې ګونځې پیدا شوې، په نا ارامه غږ يې وويل:
_ته پوهېږې! دا توپانچه.
په خبره کې ور ولوېدم:
_ولې نه پوهېږم! دا توپانچه ستا ده، ته بدي دار يې، دښمن لرې، خوب يې در باندې حرام کړی دی، له ونې، بوټې، ډبرې... هر څه وېرېږې....
غلی شوم، داسې مې وښوده چې (د ته پوهېږې) خبرې خوند نه دی راکړی.
کریم داد وخندل، خو پوه شوم چې دا خندا يې مصنوعي ده، په پوست غږ يې وويل:
_قربان دې شم، ته په هر څه خبر يې! خو خير دی، دې بې خبره بنيادم ته ووایه چې دا توپانچه دې له څه وه؟!
ومې ویل:
_که درته ووایم چا راته راوړه، نه یې منې؟!

یودم را مخته شو، ویې ویل:
ـقربان دې شم، موږ له پلاره، نیکه د تونسې د پیرانو مریدان یو. کافر مه رانه جوړوه، چې ستا خبره مې زړه ته ونه لوېږي، نو د چا خبره به منم!
ومې ویل:
ـړندکي پیري راته راوړه.
ـولې؟!
ـویل یې چې یوه ورځ د یوه کلي پر سر تېرېدم، یو خان مې ولید، د عزت او ابرو سړی و، خو د یوه خیرن کوچي له وېرې د باندې نه شوای را وتی. ان جومات ته هم نه ته. دې خان ته په کلي او اولس کې یو لوی پېغور ور پاتې و، توپانچه یې کوچي ورنه وړې وه.
د سترګو له کونجه مې کریم داد ته وکتل، سر یې وځړېد.
ومې ویل:
ـدا دوې ورځې مخکې بیا ړندکی راغی، دا توپانچه ورسره وه، ویل یې چې لېونی غلام دستګیر ویده و، توپانچه مې ترې را واخیسته، اوس غواړم چې دا توپانچه بېرته کریم داد ته ور وړم، خو ما منع کړ، ورته ومې ویل چې دا خلک له جنیاتو سره نه دي بلد، که دې کریم داد دا اوږدې داړې او پر اوږدو وېښتو پټ ځان ووینې، نو داسې یې بوله لکه لېونی غلام دستګیر چې ورته ولاړ وي، زړه به یې ټک وچوي. توپانچه به زه د کوم بنیادم په لاس ور ولېږم....
کریم داد تر ډېره غلی و، بیا یې راته وکتل، په جینګه خوله یې وویل:
ـیو کار به نه راته وکې؟!

ومې ويل:
ـ اول يې راته ووايه!
سر يې وځړېد ، غريو واخيست:
ـ له دې لېوني سوډره به مې نه کې بېغمه!
پوهېدم چې دې خبرې ته به اخير راځي، خو دومره ژر مې يې د اورېدو تمه نه درلوده.
ومې ويل:
ـ خو زه له ليوني غلام دستگير سره کومه ستونزه نه لرم!
کريم داد تر ډېره ځمکې ته کتل، بيا پرته له دې چې راته وګوري، په غريو کې يې وويل:
ـ زه غلی سړی يم، خدايکه مې تر اوسه پر مېږي هم پل اېښی وي، خو خدای په لېونو واړولم، کال مخکې د لېوني غلام دستگير کشر ورور زما فصله ته خپله رمه ور پرېښې وه، سم په انسانيت ورسره غږېدم، بس! د څو کليوالو تر مخ يې پورې وهلم، انسان دی، ماغزو مې کار پرېښود، همالته مې وويشت. مرکې کېناستې، هرې پرېکړې ته تيار يم، شل ټوپکه او ډېرې پيسې مې ورته ومنلې، خو لېونی غلام ستگير اووه ښځې غواړي.
غلی شو، پر څادر يې سترګې پاکې کړې، په غريو کې يې وويل:
ـ پر ما مې درې خويندې او دوې لوڼې تر ځان هم ګرانې دي. څنګه به يې اور ته اچوم!

غلیٰ شو. یودم یې راته وکتل، سترګې یې له اوښکو ډکې وې، ویې ویل:
_ته وو ایه! دا غوښتنه په کوم کتاب کې روا ده؟! لېونی غلام دستګیر نه پیر مني، نه فقیر، تر اوسه یې اووه مړي کړي، قربان یې شم، دوه یې ستا غوندې ګلالي پیران ول. تخته کېدا یې بې ثوابه نه ده.
تندی مې تریو کړ:
_څه! پیران!! پیران یې وژلي؟!!
د کریم داد غړ یو ناڅاپه ژوندی شو، غبرګ لاسونه یې پر ځمکه ولګول، یو ګام را وښویېد:
_هو صېب! که یې نه مني له خلکو پوښتنه وکه.
ځان مې خواشینی وښیو:
_نو دا سړی خو په رښتیا هم ډېر مضر دی!
په خوند یې وویل:
_بالکل! پر لړم او غونډل باید پښه کېږدو. بس! قربان دې شم، تاته څه سخته ده، ړندکي ته وو ایه، چاره به یې وکي.
ومې ویل:
_اتمه ورځ احوال واخله!
د سړي سترګې وځلېدې:
_مانا، تخته کوې یې؟!
ومې ویل:

ـ اوس څه نه شم درته ویلی، فکر به وکم، خو پام! له دې خبرې باید بل څوک بوی هم یونه سي.
کریم داد مې پر لاسونو را پرېووت، دا ځل یې مچې ډېرې تودې وې.
په خوند یې وویل:
ـ که دې دا کار وکړ، نو وبه مې ګنډې، ټول عمر به دې غلام یم.
ومې ویل:
ـ خو لېونی غلام دستګیر له بوټي نه دی پیدا، له تربرونو سره به یې څه کوې؟!
په خبره کې را ولوېد:
ـ له تربرونو سره یې لوېدلې ده، په کم شي غاړه راسره وړي، بس! ته د دې سوډر چاره وکه، له نورو سره سوله اسانه ده.
د باندې ووت، شېبه وروسته مې قدم شاه را وغوښت، نبغ مې ورته وویل چې د لېوني غلام دستګیر سر غواړم!
د قدم شاه سترګې رډې را وختې...
پوه مې کړ چې ځینې هدفونه په اسانه نه تر لاسه کېږي.
په سهار مې له حاجي ناټکه د چکر په پلمه یو یرغه (تېز) آس را وغوښت. کوچینی کاغذ مې ولیکه، قدم شاه ته مې وویل چې تر خپله وسه به چټک ځې!
موږ ته د انګرېزانو تر ټولې نږدې قرارګاه، د آس درې ورځې مزل غوښت. دا لویه قرارګاه د ډیورنډ د کرښې پر هاغه غاړه پرته وه،

چانسلر د قرارگاه مشر نیلسون ته امر کړی و چې زموږ هره غوښتنه به په پټو سترگو مني.
ډاډه وم، لیوني غلام دستگیر په اسانه موندل کېدای شوای، ده په ټول پاړاچنار کې نوم درلود.
یواځې شوم، خو وخت مې بېکاره نه تېراوه، په خلکو کې درېیم با رسوخه کس د شیخ جیلاني په نوم یو لوی مولوي و، دې بوډا یوه لویه مدرسه درلوده، گڼ طالبان یې روزل، خو دې طالبانو مصرف غوښت، ځینو شتمنو مرسته ور سره کوله، خو د شېخ طالبان ډېر ول، کله کله به ان په وچه ډوډۍ کې هم باقي شو.
په لومړۍ ورځ مې له شکراني پاتې یو په غوښه پټ پسه ور ولېږه، دوهمه ورځ مې دوه کړل، خو د شېخ درک ونه لگېد.
یو کلیوال مې وغږاوه، ویې ویل چې شېخ به ډېرې پیسې له دم او تاویذه پیدا کولې، د کور او مدرسې گوزاره یې ښه روانه وه، خو تا یې بازار ور سوړ که، ښه یې نه ایسې.
درېیم سهار مې بل پسه ور ولېږه، خو لا یې بد ایسېدم، خو هماغه غرمه مې یو اوږد لیک ورته ولیکه، ومې لیکل چې څلوېښت زره پېریان مې په واک کې دي، هر څه را رسېږي، نه د شکراني په پیسو پسې گرځم او نه هم پسونه، سیرلي ، چرگې، هگۍ... اهمیت راته لري. که تشریف راوړې، نو بغدادي پیر دې له خوارې ورځې ایستلی شي....
خط کار وکړ، شېخ پر خره سپور راغی. سترې مشې یې توده وه. کېناست، یو ساعت یې د علماوو د اهمیت په اړه خبرې وکړې، ویې

ويل چې که زما او ستا غوندې علما نه وي، نو عاميان به کوپر او اسلام سره ګډ کړي...هم به له دې دنيا ووځي او هم به يې اخيرت خراب وي...نه به په نکاح پوهېږي او نه به هم د جنازې لمونځ ور مالوم وي، ان داسې ځوک به ونه مومي چې د ماشوم په غوږ کې آذان ور وکړي....
بوډا اوږدې خبرې وکړې، په هره خبره کې به يې لومړی ځان او بيا ماته ګوته نيوله، ويل به يې چې دا موږ علما....
بوډا ته مې وويل چې هر سهار يو طالب را لېږه، دی به ټوله ورځ د شکرانې پسونه، سېرلي... پيسې ټولوي، مازديګر به له ځارويو او ډک جېب سره در روان وي.
بوډا د تګ په وخت کې دعاوې راته کولې، ويل يې چې ستا غوندې علما دې خدای له اور او اوبو وساتي....
بل سهار کوچينی طالب راته ودرېد، تر مازديګره يې يو پسه، درې سيرلي، څو چرګې... ټولې کړې.
خلک ورو ورو ډېرېدل، د بغدادي پير د کراماتو آوازه تر ليرو ځايونو رسېدلې وه، ان ځينې خلک له وردګو او غزني هم راغلل.
قدم شاه نه و، خو د لاوډ سپيکر کرامات ونه درېدل، راغلي کسان به مې ژر نه را پرېښودل، دوی مجبور ول چې له چينې سره يو څه وخت تېر کړي، ناليدلو کسانو به د يو بل نومونه اخيستل، دردونه به يې سره ويل...د کلي او کور په اړه به سره غږېدل....له لاوډ سپيکره به دومره څه راوتل چې بغدادي پير خپل کرامات وښيي.

کله چې به د یوه کس چوف کول خلاص شول، نو ورته و به مې ویل چې اوس فلانی را ولېږه. وړه خبره نه وه، که بغدادي پیر کرامات نه درلودای، نود نالیدلو خلکو نومونه او نورې پټې به څنګه ور مالومې وې!

راغلی کس به مې پښو ته را ولوېد.

یو ماخستن مې جامې بدلولې چې په جېب کې مې د زرو سیکه له واړه چاقو سره ولګېده. سهار مې باز را وغوښت. په خبرو مې را ووست، سره غونډۍ نږدې وه. باز وویل چې سیکه او بوتان یې د دې وړې غونډۍ د لمر لوېدو خوا په څنډه کې موندلي وو.

ماخستن مې لاسي بټۍ را واخیسته، ډاډه وم، په دې شپه کې که مې چاته د زمري زړه هم ور کړی وای، نو د ړندکي پیري له ډاره سمڅې ته نه شوای را تلای.

سپوږمۍ وه، سره غونډۍ مې په اسانۍ ومونده، لمر لویدو خواته یې ورغلم، تنورونو ته د ورړل شوې خاورې کیندل شوي ځایونه مې پیدا کړل. په پسته خاوره پسې وګرځېدم. ځای مې وموند، خاوره مې په دواړو لاسونو لیرې کړه، وړې سمڅې ته مې لاسي بټۍ ونیوله، لاندې ډبریني زینې کښته شوې وې.

په احتیاط لاندې لاړم، اوږدې سمڅې ته د ډبرو پایې ولاړې وې، دېوالونه د مختلفو حیواناتو له رنګه نقاشیو ډک ول.

د یو څه د ماتیدو غږ مې واورېد، لاسي بټۍ مې ځمکې ته ونیوله، پښه مې د انسان د اسکلیټ د ورانه پر هډوکي ایښې وه. مخکې لاړم،

دېوال ته له ډبرې جوړ لوی بت ولاړ و، څو واړه بتان ، دوه، درې کوزړې، د انسانانو هډوکي...پر ځمکه پراته ول...بتۍ مې را وګرځوله، په رڼا کې يې دومره زور نه و چې د سمڅې تر پايه ورسېږي.
فشس مې واورېد ، په بېړه را تاو شوم، زړه مې له وېرې خولې ته راغی، په خاورو کې تور، غټ مار پروت و. په منډه د باندې ووتم، د سمڅې خولې ته مې يوه غټه ډبره ور ورغړوله. پر ځمکه پرتې مړې خاورې مې ور ټولې کړې.
پوهېدم چې دا سمڅه بې څه نه ده، خو اوس يې وخت نه و.
سهار لس بجې له خوبه را پورته شوم، چینه په خلکو، آسانو، خرو، اوښانو او کچرو کې نه مالومېده.
غرمې ته حاجي پاینده خان راغی، زاری يې کولې، د سپینو ګلانو شيره يې غوښته، خو دا شيره مې کله بې ارزښته کوله!
حاجي پاينده مې همداسې په احتياجۍ کې پرېښود، ورته ومې ويل چې د سپينو ګلانو پر سيمه د کاپرو پېريانو ګزمې سختې شوې دي، ړندکی موقع ته ګوري، بس! څو ورځې نور هم صبر وکه.
د سړي زړه نه ته، خو چاره نه وه، له وچو ميوو ډکه لويه غوټه يې راته پرېښوده.
سهار وختې مې يوه ناره واورېده، د باندې ور ووتم، درې کسان لاندې ولاړ ول. اشاره مې ورته وکړه، يو يې پورته را وخوت، په خواره خوله يې چينې ته نږدې د يوه دوکان او سماوار د جوړېدو اجازه غوښته.

تاوان مې نه پکې ليد، ډېر خلک له ليرو سيمو راتلل، دوکان او د شپې د تېرېدو ځای راته ښه و.
ځای مې ور وښود، ځوانانو هماغه ساعت ملاوې وتړلې، تر مازديګره يې هوارې ډبرې راوړلې....
ماښام چرتي شوم، اووه ورځې تېرې وې، خو د قدم شاه درک نه و، د هغه د نيولو کومه وېره نه را لوېده، قدم شاه په سيمه کې بلد و، د ډيورنډ پر ليکه د افغان پوځيانو قرار ګاوې هم له يو بل نه ليرې پرتې وې، بلد کس په اسانۍ تر کرښې اوښت.
په زړه کې مې يوه خبره را ګرځېده:
ـ درې ورځې تګ، درې ورځې راتګ. نو ولې وځنډېد! قدم شاه مې د شپې تر ناوخته له ذهنه نه ووت.
سهار چينې ته ورکښته شوم، له درېيو پرونيو ځوانانو سره، څلورو نورو کسانو هم ختې کولې. کار تېز و، بس! پلنې ډبرې به يې په ختو کې نيولې...غرمې ته د واړه دوکان دېوالونه ودرېدل.
ماسپښن ته کريم داد له خپلو ملګرو سره راغی، زېری يې غوښت، خو ما ورياده کړه چې ړندکی پيری ډېر مصروفه دی، زه په خپله احوال در لېږم.
کله چې ببرته ته، يو تک سپين، ښکلی آس يې راته پرېښود.
مازديګر د دوکان پر سر لرګي او خاوره ولوېدل، لمر لوېدو ته کاګل ورباندې تېر شو. آس مې د لېوانو له ډاره همالته وتاړه.
خواشينی وم، قدم شاه مې سترګو، سترګو ته کېده.

وختې پرېوتم، يو وخت مې کړنګ واورېد ، سترګې مې رڼې کړې، څراغ بل و ، قدم شاه تش دېګ ته کتل.
کېناستم، په خوند مې وويل:
_څه وخت راغلې؟!
پرته له دې چې راته وګوري ويې ويل:
_فکر کوم چې له ډېرې لټۍ دا څو ورځې وږی ګرځېدې!
ومې ويل:
_راځه! وچه مېوه شته.
راغی، لاس يې را وغځاوه، خو ما راکش کړ، په غېږ کې مې ونيو.
ويې ويل:
_پخوا خو دومره مينه ناک نه وې!
له مختلفو مېوو ډکه کڅوړه مې ورته کېښوده. په بېړه مې وويل:
څه دې وکړل؟
ويې ويل چې له نيلسون سره وغږېدم، د لېوني غلام دستګير په باره کې مې مالومات ور کړل، ورته ومې ويل چې د دې سړي پيدا کېدا اسانه ده، ټول خلک يې پېژني....
نيلسون پاړا چنار ته تلګراف وکړ، ځواب راغی، په پاړا چنار کې انګريزې قرار ګاه ورته ليکلي و چې سخته نه ده، د لېوني سر به له همدې ځايه ډېوېډ جونز ته ور ولېږو، خو وخت غواړي، موږ بايد لېوني غلام دستګير ته داسې موقع وګورو چې راګرم شي....

له قدم شاه سره تر ناوخته ناست وم، د شېخ جيلاني او د سرې غونډۍ کيسې مې ورته وکړې....بيا مې وويل چې د لېوني غلام دستګير سر شايد ډېر وخت ونيسي، تر هغو به د ملک ځونډي په باره کې فکر وکړو.

په زورور ملک ځونډي پسې لوی قوم ولاړ و. دې شتمن شپېته کلن سړي پر پراخه سيمه واک درلود،غريبانو ته يې لاس نيو، د لارې مساپر به يې له ډوډۍ پرته نه پرېښودل. ان کله کله به سلامت تجارتي کاروان د ده مهمانخانې ته شپه ور وړه.

دې سړي خپله ځواني د هند په اسام کې تېره کړې وه، هلته يې د سود لويې معاملې درلودې، اوس يې هم کار جوړ و، دوو ورونو او مشر زوی يې له اسامه په خرپ پيسې ورته را لېږلې.

د ملک ځونډي يوه کليوال راته ويلي و چې دا سړی هېڅوخت له مېلمه پرته ډوډۍ نه خوري، که مساپر ونه مومي، د کلي ملا او څو نور کليوال ورسره کېنوي.

دې سړي ژوندی زړه درلود، ځان يې غم ته نه ورکاوه، د ښو آسونو، اتڼ او تېزو ښکاري تازيانو شوقي و، کله کله به يې شاعري هم کوله، له خپلې يوې ښځې او شپږو اولادونو سره يې خوشاله ژوند درلود.

له قدم شاه سره مې د ملک ځونډي د ژوند هره خوا وسنجوله، دواړو فکر وکړ، خو د دې سړي په ژوند کې مو داسې څه ونه موندل چې د بغدادي پير کراماتو ته احتياج وي.

یوه اوونۍ ووته، په دې ورځو کې مو د حاجي ځونډي ډېر کلیوال وغړول، پاتې تمه مو هم وخته!
دوکان او لویه کوټه جوړ شول، همدې یوه دوکان او سماوار ته یې د(پیر بازار) نوم ورکړ. خو دومرو خلکو ته یواځې یو دوکان او یو سماوار کافي نه ول، نورو کسانو ته مې هم د دوکانونو د جوړولو اجازه ورکړه، دا اجازه په لومړي دوکاندار ښه نه وه لګېدلې، خو بغدادي پیر ته یې ان د یوې ورې ګیلې زړه هم نه درلود.
خلک ډېر ول، ستړی شوم، دمونو ته مې یواځې د ماسپښین تر لمانځه پورې وخت ورکړ. ناوخته راغلي کسان به یا بېرته تلل، یا به یې په سماوارونو کې د بل سهار په تمه شپه تېروله.
وروسته مو بله لاره ومونده، کاغذونه مو وسکڼل، سلګونه څلور کونجه ورې ټوټې مو ترې جوړې کړې، په هره ټوټه کې مو چوکاټونه او د چوکاټونو په مینځ کې مختلف عددونه ولیکل. قدم شاه به له چینې سره ولاړ و، خلکو ته به یې په نوبت کاغذونه ورکول، ویل به یې چې دا تاویذونه د بغدادي پیر په مبارکو لاسونو لیکل شوي دي، په اوو سرو جامو کې یې ونغاړئ، د هر مرض دوا ده....
خلکو به څه ویل! هېڅ! کاغذونه به یې سترګو او شونډو ته ور وړل او بېرته به خپلو کورونو ته روان شول. قدم شاه به یواځې هغو کسانو ته له پیر سره د لیدو اجازه ورکوله چې یا به له ډېرو لیرو ځایونو راغلی ول او یا به یې ځېرې تازه او جامې نوې وې.

کله کله به له پیر سید کرم شاه (لارنس) نه هم خبرېدم، دی له ما سل ـ یو نیم سل کېلومتره لیرې و، خو په کراماتو کې یې تر ما وړې وه، له هماغه سیمې یوه راغلي سړي قسمونه خوړل چې پیر سید کرم له ځانه مرغۍ جوړه کړه، والوت....
ټوله ورځ به مې ماغزه وخوړل شول، قدم شاه هم ستړی و، هره شپه به یې کاغذونه سکڼل....
بل فکر مې وکړ، بغدادي پیر تر دې دمه لنګر نه درلود! هسې هم د شکرانې پسونه ډېر ول، له شیخ جیلاني سره سره، دم، دعا ته د راتلونکو خلکو ګذاره هم پرې کېدله، د هوټلونو خاوندانو ته مې تنخوا وټاکله، دوی به هره ورځ دوو، دوه نیمو سوو کسانو ته د پسونو پخې غوښې ورکولې.
خلکو په خپلو سترګو لیدل چې د خلکو له خوا راوستي پسونه، بېرته همدې خلکو ته پخېدل، خو بیا به هم حیران ول ...ویل به یې چې د دومره بنیادمانو مړول کرامات غواړي، وړه خبره نه ده! د پیرګل لنګر پټې بلاوې چلوي....
یو ماسپښین مې پر آس چکر واهه چې د قدم شاه ستړې چیغه مې واورېده، ورغلم، ویل یې چې یو څوک تاویذ غواړي. وریاده مې کړه چې ته خو په هر څه پوه یې، سهار ته یې ماتله که، خو قدم شاه راته وویل چې دا سړی په لیدو ارزي.

له يوه خوار، هډوور سړي سره پورته وختم، دی غلام رسول نومېده، د ملک ځونډي دهقان و، خو اوس يې داسې تاويذ غوښت چې غوا يې د لوشلو په وخت کې لغتې ونه وهي.
تاويذ مې ورته وليکه، ومې ويل چې په اوو سرو جامو کې يې وګنډه، غوا به کراره ولاړه وي. بيا مې د ملک ځونډي خبرې را واخيستې، ومې ويل چې دا خوشاله انسان په ژوند کې هېڅ غم نه لري، خو غلام رسول را ياده کړه چې په دې ورځو کې يې چورت خټه دی.
را ومې غړاوه، د دهقان له خولې د ملک ځونډي ژوندی زړه مړ و، خندا ترې هېره وه، ډوډۍ يې نه خوړه، په وړه خبره غوسه کېده...نازولې تازيان به يې په ډېرانو ګرځېدل... ان جومات يې هم پرېښی و.
نورې خبرې مې ترې را وايستې. دهقان يوه کيسه راته تېره کړه، ويې ويل چې څو ورځې مخکې مې رشقه رېبله، د ژړا غږ مې واورېد. ورغلم، د جوارو په بوټو کې مې چوله جوړه کړه، حاجي ځونډۍ د لښتې پر ژۍ ناست و، رنې اوښکې ترې تويېدې، له ځان سره يې خبرې کولې، بيا يې يو ناڅاپه آسمان ته وکتل، له خولې يې زوروره چيغه را ووته!
_اه ! توتکۍ!
پورته مې وکتل، توتکۍ نه وه.
غلام رسول غلی شو، ماته يې وکتل، ويې ويل:
_قربان دې شم، ملک ځونډی سم نه شو راته ښکاره، د لېونتوب علامې لري.

د دهقان له تګه وروسته مې له قدم شاه سره خبرې وکړې، دواړه یوې نتیجې ته ورسېدو ، دا د میني نښې وې. بوډا میین و.
سهار ناوخته مې چیغې واورېدې، غلام رسول په بېړه پورته را وخوت، لمن یې په وینو سره وه. خدای او کوران یې یادول، د خپلې ښځې د پزې د وینې درېدو ته یې تاویذ غوښت.
علت مې وپوښت، لنډه یې راته وویل چې ستا راکړی تاویذ مو د غوا پر تندي را وځړاوه، خو سهار یې زما کډې ته غبرګې لغتې سیخې کړې، د مخ پاړسوب او مات غاښ یې پروا نه کوي، خو اوس یې د پزې وینه نه درېږي،خوارکۍ هسې هم کم جانه ده، که یې دا حال وي، مړه یې بوله.
د غار تیارې برخې ته لاړم، شېبه وروسته مې سړي ته د وینې د درېدو تر ټولو قوي دوا ورکړه. په غوسه مې ورته وویل چې وه ساده! ولې په خبره ځان نه پوهوئ! درته ویلي مې و چې تاویذ ته اوه سرې جامې ور واغونده!
دهقان په خواره خوله وویل چې زه ورته ناست وم، کډې مې تاویذ په اوو سرو جامو کې وګانډه....
خو ما نه منله، ومې ویل چې که د تاویذ یوه جامه کمه، یا زیاته وي، نو برعکس تاثیر لري، غوا نوره هم په غوسه کېږي....
خو غلام رسول قسمونه خوړل چې د تاویذ جامې پوره وې.
ومې ویل:

ـد تاویذ خلاصول دې کور بې برکته کوي، که نه اجازه مې درکوله چې تاویذ خلاص کړې، په خپله به پوه شوی وې چې جامې کمې، یا زیاتې دي....

غلی شو، دهقان به نو ولې خپل کور په لوی لاس بې برکته کاوه!

دهقان په بیړه د باندې ووت.

قدم شاه سره ساه وابسته:

ـاوف، بېچاره ښځه؟!

غلی شو، ویې ویل:

ـد دوا د بوتل کاغذ خو به دې ترې شکاوه.

ومې خندل:

ـدا خلک په خپله ژبه نه پوهېږي، نو انګلیسي خط به څنګه لولې؟!

ـخو احتیاط ښه دی!

ومې ویل:

ـڅوک یې سپینوي! که پوه هم شي، لویه خبره نه ده، په څلوېښتو زرو پېریانو کې به داسې پیری هم وي چې بغدادي پیر ته له لندنه دوا راوړي.

ماخستن ناوخته مو ډوډۍ خوړه چې یو دم ګوله رانه ولوېده، یو چا په لوړ غږ زما نوم اخیست:

ـډېوېد جونزه!

منډه مې واخیسته، سپوږمۍ وه، چینې ته نږدې دوه کسان ولاړ ول، ورغلم، یودم مې وویل:

_اه! احمقه! دا ځای نو زما د نوم د اخیستلو دی؟!
سړي کلکه غېږ راکړه، خو ما د سماوار وړې کړکۍ ته کتل، شکر مې وایست، څراغ بل نه شو....
قدم شاه راغی، آسونه یې همالته په ونه پورې وتړل. یوه سپکه او بله درنه کڅوړه مو پورته وخېژوله. کېناستم، خو لا مې زړه نه وو سره راټول.
مایکل توره لونګۍ لیرې کړه، بخښنه یې وغوښته، دی په دې نه پوهېده چې سماوار له خلکو ډک دی.
مایکل خپل ملګری را معرفي کړ، نوم یې چوهدري حسن و، د پاړا چنار په قرارګاه کې یې وظیفه درلوده.
مایکل مې په پېښور کې لیدلی و، ده به په هفته کې یو ځل د جاسوسۍ د وسایلو کرامات راښودل.
ما څو میاشتې په غره کې تېرې کړې وې، د معلوماتو تږی وم، په دې نه پوهېدم چې له دې غرونو ور هاخوا څه خبرې دي. مایکل مې وغږاوه، د پاچا (امان الله خان) قرار دادونه ډېر شوي ول، پر معدنونو کار روان و، صنعت وده کړې وه، په کابل ښار کې روان رېل لیدل شوی و، سلګونه ځوانان ترکیې، جرمني، فرانسې.... ته په زده کړو پسې تللي ول....
وروسته د جاسوسانو په باره کې وغږېد، په ټولو کې د بریتانیې لخوا جوړو شویو روحاني څېرو (پیر، فقیر،اغا، ملنګ...) کامیابه نتیجه ورکړې وه. ان ځینو یې په دربار کې هم مریدان پیدا کړي ول....

د لیوني غلام دستګیر کیسه مې ترې وپوښته، لنډ یې وویل چې سر یې په راوړې بوجۍ کې دی.
مایکل وویل چې په دې ورځو کې د برېتانیې په پوځ کې یو سیک عسکر ووژل شو، قاتل یې نه و مالوم، خو موږ ورته مالوم کړ، لنډه لیوني غلام دستګیر ته ورغلو، د لیوني تر مخ مو د مقتول وړې توپانچه په کېږدۍ کې تر لیمڅي لاندې کړه، غلام دستګیر جنجال وکړ، لاس یې را واچاوه، کوچیان راغلل، خپله توپانچه مو ببرته را وایسته، سړی را ګرم شو، قرار ګاه ته مو را ووست، جلاد غاړه ور پرې کړه. بس! یو- دوه ورځې د کوچیانو مشران راتلل، ویل یې چې لیونی له سره پرته ځنګه خاورو ته وسپارو، خو ګرمي وه، چاره یې نه لیده.
مایکل لویه خلطه خلاصه کړه، اول یې خوراکي مواد را واېستل، بیا یې اخبارونه او د جاسوسۍ نوي، پرمختللي وسایل پر ځمکه کېښودل.
مایکل او ملګری یې تر سپېده چاود مخکې ببرته پاړاچنار ته روان شول.
په هماغه ورځ مې کریم داد ته احوال ور ولېږه، بله ورځ راغی، په بوجۍ کې د لیوني غلام دستګیر تړلی سر مې ورکړ، پښو ته را ولوېد.
ماخستن مې نوي راغلي وسایل کتل، تېز ګروپ مې ولګاوه، د سمڅې له خولې اووه رنګه رڼا ووته. قدم شاه د سماوار تر مخ وارخطا خلکو ته ویل چې دا له کوه قافه د راغلیو ښاپېریو د اغوستو حجابونو رڼا ده...
د خلکو د توبو غږونه تر سمڅې پورې را رسېدل....
بله ورځ مې ملک ځونډې ته یوه جمله ولیکله:

ـبغارې دې دومره ليرې غره ته را ورسېدې، خو نږدې توتکۍ وانه وربېدې.
په سبا يو له ونې ټيټ سړی راغی، غټه لونگۍ يې تړلې وه، ږيره يې په نکريزو سره وه. وار له واره مې پښو ته را ولوېد، د خواست په ژبه يې وويل:
ـيا پيرگله! دومره کرامات لرې چې زما چيغې ان په غره کې اورې، نو هر څه دې په وس پوره دي، خدای به کوي، ته به کوې! داسې تاويذ راته وليکه چې له توتکۍ بې غمه شم.
ومې خندل:
ـپير بغدادي ته بې غمه کېدا او يو ځای کېدا، دواړه يوه خبره ده.
په حيرانۍ يې راته وکتل، ويې ويل:
ـقربان دې شم، د آب او عزت سړی يم، کور او اولس به څه وايي، بې غمه کېدا راته ښه ده.
سړی مې خپل ټټر ته را نږدې کړ، ومې ويل:
ـپه شرعه کې شرم نه شته، ان څلور ودونه هم کولای شې.
يودم غريو واخيست:
ـخونه يې مني، خانگل ته مې وويل چې غريب سړی يې، توتکۍ لور دې راکه، په سرو، سپينو کې به دې پټ کم، خو سړي نه وړه، نه يې را وړه، نبغ يې راته وويل چې وشرمېږه! لمسيان لرې، خپله څوارلس کلنه لور څنگه اورته واچوم...که دې بيا را ياده کړه، پر تندي به دې ولم.

ملک یودم وژړل... ویې ویل چې دې نجلۍ خوب راباندې حرام کړی دی.
بیا مې د خانګل په باره کې را وغږاوه، دې ناروغ سړي د کلي ګوروانې (پاده واني)کوله. دوه ځله بې سده شوی و، له پزې او غوږونو به یې وینه تله، زوی یې نه درلود، په کور کې یې اووه سرې لوڼې ګرځېدې، په وچه ډوډۍ پسې حیران و، تربرونه یې مرګ ته ماتله ول. سر له اوسه لا د خانګل د ښځې او لوڼو په وېښ نه سره جوړېدل.
ملک ځونډي ته مې ډاډ ورکړ چې ځان دې غم ته مه ورکوه، خانګل به په دې دوستۍ کې څه ونه وایي.
خانګل مې را وغوښت، څېره یې اشنا وه، فکر مې وکړ، دا سړی دوه ځله پخوا هم راغلی و، زوی یې غوښت.
خانګل مې پر لاسونو را پرېووت، په خوشالي یې وویل چې ښځه یې امېدواره ده. ډاډ مې ورکړ چې د بغدادي پیر تاویذ بې څه نه دی، په نصیب کې دې یو ګلالۍ هلک وینم.
بیا د اصلي موضوع په څنډو کې را وګرځېدم، د خانګل غربت او بې کسي مې یاده کړه، د هغه ناروغي او اووه لوڼې مې مینځ ته را واچولې، ومې ویل چې ړندکی پیری کله کله احوال راته راوړي، تربرونه دې ښه نېت نه درته لري....
د سړي سترګې له اوښکو ډکې شوې، ویې ویل چې بې کسي دې ورکه شي، دی هم پوه دی چې تربرونه یې مرګ ته ناست دي....

خانګل ته مې وويل چې له ملک ځوندي سره دوستي دې په خير ده، لور به دې له دې شتمن او زورور سړي سره خوشاله وي، تربرونه به دې سترګه ترې کوي، که مړ هم شې، داسې څوک به وي چې پرده دې خوندي او لوڼې دې په عزت واده کړي....

خانګل تر ډېره فکرونه وهل. بيا يې سر پورته کړ، په غريو کې يې وويل:

ـقربان دې شم، پوهېږم! ته مې بدي نه غواړې، غيب درمالوم دي، چې ته وايې، نو دا دوستي مې قبوله ده.

په هماغه ورځ مې ملک ځوندي ته احوال ور ولېږه چې خبره خلاصه ده، بس! مرکه ور ولېږه!

اه! باور! باور مې غوښت، تر لاسه مې کړ. پر ټوله سيمه مې واک پروت و. ان د بغدادي پير له خوښې پرته مرغۍ هم نه شواى چونېداى. په کورونو، ګودرونو، جوماتونو، ولسونو کې يوائې د بغدادي پير کرامات يادېدل. زه به پر ځمکه ګرځېدم، خو خلکو به اسمان ته کتل. په هرې سپينې کوترې پسې به يې چيغې وهلې ‹‹ پير ګل ته وګورئ، له ځانه يې کوتره جوړه کړې، پر خپلو مريدانو راګرځي...››. چا چې به وليدم، پرځان يې د دوزخ اور حرام ګاڼه.

دا ټولې، سختې، خيرنې ورځې، لوږه، تنده...خطر...د خلکو په باور ارزېده. اوس نو د اصلي هدف د ترلاسه کولو وخت و . د دې خلکو زړونه د پاچا له مينې ډک ول، خو اوس بايد دا ځاى کرکې نيولى واى. په لومړي ځل مې په خپلو خبرو کې د امان الله خان نوم را ګډ کړ، خو

احتیاط مې نه هېراوه، د دې خلکو په زړونو کې له خدای او پیغمبر را وروسته، امان الله خان پروت و.
په پیل کې به مې عمومي خبرې را واخیستې، بیا به پاچاهي ته ورغلم، د غازي ښیګڼې، له وطن، آزادي او تعلیم سره د پاچا مینه، د هغه دینداري...به مې یاد کړل، په اخیر کې به مې د (خو) ټکی را وایست، وبه مې ویل چې غازي امان الله خان ښه سړی دی، خو کاشکې یې ږیره نه خریيلی.
همدې یوې خبرې به د خلکو له ذهنه د پاچا افغانیت، زړورتوب، د وطن ابادي، دینداري، له وطن او خلکو سره مینه... ټول پاک کړل. پر ځای به یې یوه خبره کېده، پاچا ږیره نه لري، مانا سنت ته ارزښت نه ورکوي....
خو مابه وخندل، وبه مې ویل چې خیر دی، ځواني ده، په خپله به پوه شي....
هره ناسته به مې د امان الله خان پر صفتونو پیلوله، خوله به مې ستړې شوه، خو اخېر په یوې وړې (خو)، د پاچا پر ټولو ښېګڼو خړې اوبه وروستې.
وروسته لږ مخکې لاړم، ټولو ته مې همدا یوه خیالي کیسه تېروله، لومړی به مې د امان الله خان صفت وکړ، بیا به مې ځان خواشینی ونیو، وبه مې ویل چې څه وخت مخکې ځوان پاچا له خپلو وزیرانو سره جلسه درلوده، یو وزیر په خرپ نشه و، خو پاچا یواځې سپک کړ.
غلی به شوم، ناستو کسانو ته به مې وکتل، وبه مې ویل:

ـ پاچا زړه سواند انسان دی، خو شريعت شراب خور ته خپله سزا لري، پاچا بايد د زړه سواندي پر ځای حد جاري کړی وای.
وار له واره مې دا ډول کيسې په خپله په پاچا پورې نه شوای تړلی، دې خلکو د بغدادي پير الوتل منل، خو پاچا او شراب ډېر سره ليرې ول، خو لږ تر لږه به دې کيسو په دې ساده ککريو کې دومره ور ګرځول چې که پاچا خپله شراب نه خوري، نو شراب خور يې هم دومره بد نه ايسي....
وروسته يو څه تېز تلم، د هلکانو مکتب مې ښه ياداوه، خو د نجونو له زده کړې سره مې ضرور د (خو) ټکی تاړه.
بيا مې تر کيې ته د افغانو نجونو د لېږلو خبرې را واخيستې، ومې ويل چې درس ښه دی، خو دومره هم نه چې ځوانې، جانې، سپينې پښتنې پردو ملکونو ته پسې ولېږو....
تر دې دمه به ټولو سرونه راته خوځول، خو يوه ورځ مې په خپلو خبرو کې ملکه ثريا ياده کړه، ومې ويل چې لوڅ مخ ګرځي....
په لومړی ځل يو چا دومره زړه وکړ چې د بغدادي پير په خبره کې ور ولوېږي، له کټوازه راغلي يوه زيږه ځوان په غوسه وويل:
ـ پيرګله، دم، تاويذ او کراماتو ته دې مات يم، مور مې ياده که، خو د پاچا په ناموس به کار نه لرې.
ومې خندل، ملکه ثريا مې د دنيا تر ټولو ښځو پاکه او پرهېزګاره وګڼله، تر هغو مې د ملکې صفت وکړ چې د ځوان د تندي ګونځې هوارې شوې....

يو څه وخت مې احتياط کاوه، د امان الله خان نوم مې نه اخيست، خو د واليانو، حاکمانو او نورو غټو خلکو د خيالي ګناوو بيانول په دې نه ارزېدل چې څوک بغدادي پير خفه کړي.
وروسته مې د مايکل راوړي اخبارونه وکتل، يوه انګرېزي مجله مې وموندله، په برېتانيې کې د ښځو د پرمختګونو په اړه وه.
ګڼ کسان به مې را ټول کړل، مجله به مې وغوړوله، د انګرېزي متن او عکسونو له مخې به مې تشريحات ورکول.
په انګرېزي ژبه پوهېدا پوښتنه نه پيدا کوله، له بغداده راغلي پير صافه پښتو ويله، نو ده ته انګريزي هم سخته نه وه.
د مجلې په لومړي مخ کې لوی عنوان ليکلی و: ((د بريتانيې ملکې د اکسفورډ پوهنتون له تکړه محصلينو سره وکتل)). لاندې لوی عکس و، ملکه د پوهنتون له ممتازو انګرېزو نجونو سره ولاړه وه.
وبه مې ويل:
ـ دلته يې ليکلي چې د بريتانيې ملکې له هغو افغانو نجونو سره وکتل چې برېتانيې ته په زده کړو پسې راغلې دي.
د دې عکس په ليدو به خامخا يو ـ دوو کسانو ويل:
ـ څه فايده، ببرته مو هماغه پرنګيانو ته خپل ناموس ور ولېږه چې د ناموس د ساتلو له پاره مو توري پسې را واخيستې....
په دوهمه پاڼه کې له يوه مضمون سره يو عکس ښکارېده، کشيش او ګڼې انګرېزې نجونې په کليسا کې لوی صليب ته ولاړې وې. ليکلي وو چې په غربي هېوادونو کې له عيسويت سره د ځوانانو مينه کمه شوې

ده، اوس کشیشان هڅه کوي چې دا ځوانه طبقه بېرته پر مسیحت باوري کړي...خو ما به دا جملې داسې ورته ژباړلې:
دلته لیکل شوي چې د یهودو او نصاراوو ملکونو ته ورغلې افغانې نجونې مسیحت ته تشویق کېږي، خو دا سپینې پښتنې په خپل دین کلکې ولاړې دي، د پرنګیانو له دومره تبلیغ سره سره، تر اوسه ایله دوو نجونو خپل دین پرېښی دی....
په خلکو کې به ګونګوسې شوې:
_که دا حال و، د دین پرېښودل څه! خپل پرتګونه به هم لیرې کړي....
خو په بل مخ کې یې پرتګونه لیرې کړي ول. یو ورزشي مطلب و، انګرېزو نجونو په یوه نیکر کې والیبال کاوه.
اسانه وه، دا عکس به مې په پښتو نجونو پورې وتاړه، خلکو به توبې ایستې.
خو یوه هم نه ویل چې اې احمقه! د پښتنو رنګ مالوم دی، دا ډول شنې سترګې نه لري!
یواځې یوه ورځ یوه ځوان راته وویل:
_قربان دې شم، تاته خو پتې مالومې دي، په پرنګ کې دا د پښتنو نجونو تور وېښتان ولې ژېړېږي؟
یوې خبرې مې غلی کړ، ومې ویل چې اسانه ده، دې نجونو ته د خنځیر غوښه ورکوي، څوک چې څلوېښت ورځې د خنځیر غوښه وخوري، وېښتان یې خپله ژېړېږي.

هر عکس ته به ناستو کسانو توبې ایستلې، خو وروستي عکس به خامخا ژړول. یوه جیناییي قضیه وه، په عکس کې یوه نیمه بربنډه مړه نجلۍ ښکارېدله چې غاړې ته یې پړی ور لوېدلی و. لیکلي و چې دې نجلۍ د کورني خشونت له لاسه ځان وژلای...خو ما به دا خبرې بل رنګه ترجمه کولې، ویل به مې چې که د پرنګیانو ملک ته تللې کومه پښتنه له خپل دینه وانه وړي، شراب ونه څښي، زنا ونه کړي...نو اته سره پرنګیان یې لومړۍ په ګډه بې عزته کوي، بیا یې وژني....

خلکو به ژړل، چیغې به یې وهلې چې د ډانکټري او مالیمې په پلمه یې سپینې پښتنې یهودو او نصاراوو ته ور ولېږلې، بې پردې یې کړې.

ما به د عکسونو په تشریح کې د پاچا نوم نه اخیست، ضرورت مې نه لید، خلکو په خپله پاچا مسوول ګاڼه، همدا خیالي نجونې پاچا لېږلې وې.

دا کیسې په همدې سمڅه کې نه پاتې کېدې، کورونو او جوماتونو ته تلې، اولس ترې خبرېده او بغدادي پیر دروغ هم نه ویل.

په وړکتوب کې مې د افریقا د یوه مار په اړه یو مضمون لوستی و، لیکلي و چې که دا مار کومه هوسۍ وچیچي، نو هوسۍ وار له واره نه مري، زهر یې ورو ورو تاثیر کوي او چیچل شوې هوسۍ په اوو ورځو کې له پښو غورزوي.

زما زهر هم همداسې ول، کار یې ورو و، خو تاثیر یې درلود.

یو سهار له قدم شاه سره یوه کم عمره نجلۍ راغله! اه! غټې تورې سترګې، اوږده باڼه ، ګلابي مخ... تر دې دمه مې دا ډول ښایست نه په

شرق کې لیدلی و نه په غرب کې. نجلۍ مخامخ راته ودرېده، یودم یې پر ډکو ګلابي غومبرو رڼې اوښکې را ماتې شوې، سلګیو واخیسته، درب شو، زنګنونه یې پر خړه ځمکه ولګېدل.

په ژړا کې یې وویل:

ـولې! ولې دې ژوند را تباه کړ.

قدم شاه ته مې وکتل. ویې ویل چې توتکۍ ده.

نجلی ته مې له حاجي ځونډي سره د خوشاله ژوند تضمین ورکړ... خو نجلۍ ژړل... کله چې د باندې وته، په سلګیو کې یې وویل:

ـخدایکه مې هغه خوړین بوډا روزي کي، ژېړ کمر خو شته.

شېبه وروسته د سمڅې خولې ته ورغلم، توتکۍ له یوه کوچیني سره روانه وه.

زړه مې نا ارامه و، دا ښکلې، تنکۍ نجلی مې پر شپېته کلن بوډا ونه لورېده.

وخت تېرېده، ساده خلک په اسانۍ غلطېدل....

هوا سړه شوه، ځان مې ټینګ کړ، د پیر به نو څنګه یخ کېده! په دوو برستونو کې به بیا هم غونج پروت وم. چاره نه وه، قدم شاه مې بانه کړ، له سماواره به صاف شوي، سره سکاره سمڅې ته راوړل کېدل.

یوه ورځ یوه ډله راغله، یو رېږه خرېیلی ځوان هم پکې و، دا ځوان تر نورو پاک او تازه ښکارېده، نوې خبره نه وه، د خانانو، ملکانو او په ګېډه د مړو خلکو اولادونه به له څېرو یو څه غوړ ول.

د مجلې له مخې مې تشریحات ورکړل، ټولو اوښکې تویولې، خو د ړیرې خرېیلي ځوان په سترګو کې کرکه پرته وه. د خدای په امانۍ پر وخت یې د پیر صاحب لاسونه ښکل نه کړل.

دا کار په یوه بوډا بد ولګېده، باید بد ورباندې لګېدلی وای، بغدادي پیر ته بې احترامي د منلو وړ نه وه. ځوان یې سپک کړ، په غوسه یې ورته وویل چې ورشه، بخښنه وغواړه او د پیر مبارک لاسونه ښکل که. خو ځوان نه راته.

د بوډا سترګې رډې را وختې، ځوان یې تر مټ ونیو، زما خواته یې را کش کړ، خو ځوان چیغه کړه!

ـدا دا! ولې دومره ساده یاست! دا سړی دروغ وایي!

اه! پیر او دروغ!

کړس شو، د بوډا په څپېړه کې دومره زور و چې د ځوان مخ یوې خواته کوږ کړي. د نورو کسانو سترګې هم رډې را وختې، ټولو ځوان ته وچې سترګې نیولې وې، خو ځوان نه اور واخیست، نه یې داړې راشنې شوې، او نه یې هم د شغال غوندې و انګولل....

ځوان یودم مخکې راغی، مجله یې ور واخیسته، لومړۍ پاڼه یې واړوله، چیغه یې کړه!

ـدلته یې په انګریزي ژبه لیکلي چې د برېتانیې ملکې د خپل یوه پوهنتون له تکړه محصلینو سره وکتل...

بله پاڼه یې واړوله:

ـدا نجوني انګرېزې دي، د دوی کشیشان غواړي چې دا پېغلې ببرته له خپل دین سره زړونه وتړي... په دې بل عکس کې هم پرنګۍ نجوني والیبال کوي... ولې دومره ساده یاست! په دې کې یوه هم پښتنه نه ده....دا پیر نه دی، جاسوس دی، خلک د پاچا پر ضد راپاروي...

د بوډا له خولې لاړې باد شوې:

ـبس که د سپي زویه! کوپر مه وایه، ته خو ښویبدلی یې، کور به درسره ایره کې.

دبوډا ځان په لړزېدو راغی، یو ناڅاپه یې وژړل، زانګې وانګې د باندې ووت. ځوان هم پسې ورغی.

حیرانو خلکو ته مې وکتل، څېرې یې له وېرې ډکې وې. په خندا مې وویل:

ـکینئ! زړونه مه خورئ! دنیا له هر رنګه خلکو ډکه ده.

غلی کېناستل، یوه هم څه نه ویل، څېرې یې لا له وېرې ډکې وې.

وچه مېوه مې ورته کېښوده، را ومې غږول، ډېره خرېیلی ځوان عبدالله نومېده، په ترکیه کې یې درس وایه، له یو کال وروسته کلي ته په رخصتي راغلی و. بوډا یې نیکه و، په کلي او اولس کې یې دروند نوم درلود....

ټنډه مې تروه کړه، ومې ویل:

ـښه شو، د مکتب نتیجه مو په خپله ولیده، څوک چې معلم ته کېناست، له اسلامیته ووت...ماته هره ورځ سلګونه اخلاصمند مریدان

راځي... یو هم داسې کوپړ نه وایي، ټول صادق مسلمانان دي....په علت یې پوه یاست! مکتب یې نه دی ویلی!
یودم مې وژړل....
اه! د پیر ژړا! دا نو ډېره سخته وه.
ناستو کسانو خواست کاوه، د پیر اوښکې یې نه شوای لیدای.
هماغسې مې په ژړا کې وویل:
-سر مې چوي، د ونو، بوټو او ډبرو تېرو کوکو مې غوږونه را کاڼه کړل، ښه دی چې تاسو یې نه یې اورئ! خو په ټولو کې د چنغوزیو ونې ډېرې ژاړې، وایي چې بغدادي پیر ته سپکاوی به دا غرونه بې برکته کړي، موږ نور جنغوزي نه کوو....
ناست کسان مې پښو ته را ولوېدل، ژړل یې، په ځنګلونو کې یې د برکت پاتې کېدا غوښته... پوهیدم چې د دې خلکو لویه سرمایه همدا ځنګلونه دي، اطمینان مې ورکړ، ورته ومې ویل چې ونو خو څه مکتب نه دی ویلی چې پیر ته عقیده ونه لري، زه به خبرې ورسره وکړم.
ټوله ورځ مې د خولې خوند بد و، قدم شاه ته مې وویل چې په دې خلکو کې یو مکتبي پیدا شو، نه غلطېده، زموږ چټیاټ یې رسوا کړل، دا ځوان خطرناکه دی... خو قدم شاه ډاډ راکړ چې د نیکه او اولس له ویرې به یې بیا ونه وینې.
نیمه شپه مې سترګې رڼې کړې، په کتابونو کې کړپا وه، قدم شاه مې وښوراوه، وړه بتۍ مې بله کړه، سیم کش شو، یو پر بل ایښې کتابونه ولوېدل، په کش شوي سیم پسې لاوډ سپیکر را ووت.

په منډه له سمڅې ووتم، له ملنډو ډک غږ مې واورېد:
ـبغداي پیر خو په رښتیا هم کرامات لرل. اوس پوه شوم چې د سل، یو نیم سل متره لیرو خلکو نومونه او نورې پټې څنګه ور مالومېدې!
زړه مې خولې ته راغلی، بتۍ مې ور واچوله، د غرمني ږېرې خرېیلی څوان لاسونه له پېچلي سیمه ډک ول، دا سیم یې له چینې څخه تر دې ځایه را ټول کړی و.
قدم شاه د خواست په ژبه وویل:
ـخیر دی، رسوايي مه جوړوه!
څوان وخندل:
رسوايي؟!
قدم شاه تر مټ ونیو، درېواړه سمڅې ته راغلو.
قدم شاه کتابونه لیرې کړل، کوچیني کارتن یې را وایست، خلاص یې کړ، بتۍ ته یې ونیو، تر خولې له پیسو ډک و. په خواره خوله یې وویل:
ـدا واخله، په ټول ژوند کې به د بل له احتیاجۍ خلاص یې، خو خوله به پټه نیسې.
څوان ورو وویل:
ـزه دومره پست درته ښکاره شوم چې خپل وطن او پاچا ته به خیانت کوم؟! له اوله پوهېدم چې تاسو په پوست پاک خلک نه یاست، له ساده خلکو استفاده کوئ، زموږ له دینه ناجایزه ګټه اخلی، انګریزانو دا رنګه لوبې په ډېرو هغو هېوادونو کې کړې دي چې واکمنانو یې د دوی

اطاعت نه کاوه، دوی پوهېږي چې څنګه جعلي پیر او فقیر جوړ او دا ساده خلک غلط کړي....

غلی شو. ویې ویل:

ـ دې خلکو ته که هر څومره ووایم چې او ساده ګانو! بغدادي پیر د انګرېز جاسوس دی، انګرېزان به هغه څوک څنګه خوښوي چې د انګرېز دښمن وي، له انګرېز سره جنګېدلی وي،ماته یې ورکړې وي...نه یې مني! بس، سبا له همدې لاوډسپېکر سره کابل ته ځم، لمنې به مو پر سر در واړوم.

قدم شاه وویل:

ـ دې ته دې نو زه نه پرېږدم.

یودم یې د ځوان ژامې ته سوک ورکړ، ځوان پر کتابونو ولوېد ، ما یې تر غبرګو ورنونو لاسونه تاو کړل، قدم شاه یې پر ټټر کېناست، د ځوان تر ستوني یې د دواړو لاسونو ګوتې تاو کړې، ځوان زور وواهه، خو له دوو کسانو سره یې نه کېده، بېرته مو پرې ایست. تر یوڅه وخته پورته، پورته غورزېده، خرهاری یې خوت، خړه ځمکه یې پر خپلو نوکانو اړوله...خو وروسته یې سېکه وخته، بس! دوه، یا درې دقیقې یې ټوپونه ووهل، بیا ارام پرېووت.

دواړه غلي دېوال ته کېناستو، د خپل زړه دربا مې غوږونو ته راتله. بیا ولاړ شوو، د ځوان جسد مو له پښو او لاسونو ونیو، څومره چې مو وس کېده، په سمڅه کې مو مخکې یووړ. بېرته راغلو، د لاوډ سپېکر سیم مې ټول کړ، تر سهاره لړزې نیولی وم.

قدم شاه تر غرمې دوه ځله پورته را وخوت، ويې ويل چې ځينې قومي مشران دې ليدو ته راغلي، خو زما په زړه کې د خبرو زور نه و پاتې.
ماسپښين مې سترګې سره ورغلې، تر ماخستنه ويده وم، شپه مې په رڼو سترګو تېره کړه. اخير مې د چانسلر خبرې ذهن سره را ټول کړ، يو وخت يې راته ويلي و چې زموږ په کار کې، وېره، رحم او شفقت نه شته، که دې کومه ورځ زړه نرى شو، نو پوه شه چې بريتانيې ته خدمت نه شې کولاى.
سهار مې ګېډه ډکه کړه، د باندې ووتم، هوا سړه لګېده، د ځينو ونو پاڼې ژېړې وې. کله چې بېرته سمڅې ته ورغلم، لينګي مې ولړزېدل، د ږېرې خړېلي ځوان نيکه او يو بل له عمره پوخ سړى ناست و.
بوډا مې پښنو ته را ولوېد، يودم يې وژړل، خپل ورک لمسى يې غوښت... خو ما ورته وويل چې دلته نه دى راغلى.
له عمره پوخ سړي مې لاسونه ښکل کړل، په غريو کې يې وويل چې زه د عبدالله پلار يم، عبدالله مسلمان هلک دى، پنځه وخته لمونځ کوي، بس! بېګا نه، ها بل بيګاه مو يو څه سپک کړ، ورته ومو ويل چې د خداى دوستان مه خپه کوه... بس! سهار ته بړستن وه، دى نه و، تېره ورځ مو د ټولو خپلوانو کورونه پسې وکتل، خو ځمکه وچاودېده، عبدالله پکې ننوت.
د سپين ږيرې غږ مې واورېد:
ـيا پيرګله! د خداى روى ومنه، لمسي مې خوابدى کړې، نادان دى، ويې بخښه!

بوډا ته مې وکتل، رڼې اوښکې یې د ږیرې سپینو ډکو ته ور روانې وې.
ومې ويل:
_اکا، زه په زړه کې کومه عقده نه ساتم، ډېر خلک به پیر او فقیر نه مني، خو....
د بوډا ژړا زور ونیو:
_پوهېږم چې ته له زړه صاف سړی یې، حوصله لرې، خو قربان دې شم، ستا سپکاوي به دې کوم مرید پیري ته خوند نه یې ورکړی، عبدالله جان به یې.
زوروري ژړا پاتې خبرو ته پرې نه ښود.
د بوډا پر ډنګرو اوږو مې خپل لاسونه کېښودل، ومې ويل:
_زړه دې غټ ونیسه! پېریان زما له اجازې پرته هېڅ هم نه کوي. د عبدالله غوندې ځوانان ژر احساساتي کېږي، د تاسو سپکې به یو څه خوابدی کړی وي، په خپله به پیدا شي.
د عبدالله پلار په خواره خوله وويل:
_قربان دې شم، مورې خو خپله وسه وکړه، د عبدالله درک ونه لګېد، خیر دی، تاته څه سخته ده، ړندکي ته ووایه، پیدا به یې کړي.
ورته ومې ويل چې سمه ده، درېیمه ورځ احوال واخلئ.
یوه شېبه کېناستم، فکر مې وکړ، لاسي بټۍ مې را واخیسته، په سمڅه کې مخکې لاړم، د عبدالله جېبونه مې ولټول، کارت، څو پیسې، او یو سپین خامک شوی رومال مې ترې را وایستل. بېرته د سمڅې خولې ته

راغلم، کارت ته مې وکتل، عبدالله په ترکيه کې د انقرې د پوهنتون د دوهم کال محصل و. ده انجنيري ويله.
دربېيم سهار بوډا او د عبدالله پلار بيا راغلل، د يوه ديني کتاب د اېښودلو پر پلمه مې تار را کش کړ، له پورته سپين رومال را ولوېد. له عمره پاخه سړي په بېړه رومال ور واخيست، خو بوډا د هغه له ګوتو وايست، رومال يې څو ځله ښکل کړ، په غريو کې يې وويل:
ـدا خو د عبدالله جان رومال دی، څو ورځې مخکې يې خور ورته جوړ کو.
ومې خندل:
ـبس! ړندکي پيري را وور، ويل يې چې عبدالله مې په کابل کې وليد، ترکيې ته يې د تګ تياری نيوه. ړندکي دا رومال د دې له پاره ترې را پټ کړ چې ستاسو زړه ته ولوېږي.
له عمره پوخ سړي مې لاسونه ښکل کړل، خو بوډا رومال ته کتل...په لندو سترګو کې يې ځلا پرته وه.
ځان مې خواشينی ونيو:
ـخو هلک مو ډېر خوابدی کړی، فکر نه کوم چې تر کال دې شپو دې کوم خط يا احوال درته را ولېږي.
له عمره پوخ سړي په خوشالۍ وويل:
ـبس! دی دې خدای ژوندی راته لري، له خط او احواله يې تېر.
دواړه روان شول، بوډا د خپل لمسي رومال په خپلو ګوتو کې ټينګ نيولی و.

په دربیم سهار قدم شاه چیني ته کښته شو، تندی یې تریو ونیو، ګڼو خلکو ته یې وویل چې سمڅه له پېریانو ډکه ده، زه یې غږونه نه اورم، خو قربان یې شم، پیرګل ټوله شپه د پېریانو د ماشومانو د چیغو او شوخۍ له لاسه رنځه تېره کړي....

تر دې بل لوی ثواب! بس! نر هغه و چې ډبرې ډبرې راوړي، په هماغه ورځ سمڅه لنډه شوه، د عبدالله مړی، زاړه اخبارونه او څه نور بېکاره شیان تر دېوال ور هاخوا پاتې شول.

بله ورځ مو د سمڅې خولې ته لیمڅي ونیول، خو یخني له ګذارې وتلې وه.

قدم شاه اوازه واچوله چې بغدادي پیر په دې سمڅه کې ستړی شوی دی، بغداد ته ځي.

ګڼ خانان او ملکان راغلل، دوی دا د بخت غمی (بغدادي پیر) کله بل ځای لوربېده . هر یوه به د پیر د پاتې کېدو خواستونه کول، یوه به ویل چې نوې کوټه ورته جوړوم، بل به کلا ورکوله، بل به ...

پیر مغروره څېره نیولې وه، غلی ناست و، زورورو خلکو به د پیر پر سر له یو بل سره دعوې کولې، وړه خبره نه وه، پیر کور او کلي ته برکت ور وو، دا برکت هر یوه غوښت ....خبرې اوږدې شوې، نه سره جوړېدل، اخیر یې زما نظر وغوښت. ماته تر ټولو د ملک ځونډي د مېلمنو کوټه ښه وه، دا سړی په یوه لوی کلي کې پروت و، ژمی هم نه بېکاره کېدم، له ډېرو ککریو مې د امان الله خان مینه ایستلی شوای.

په سبا پنځه کسان له څو کچرو سره راغلل، خو د پير يوې ورې خلطي او څو کتابونو دومره زحمت نه غوښت، پر خپل آس کېناستم، غرمه يوې درې ته ورسېدو، په لويو ډبرو کې د روانو نريو اوبو دواړو غاړو ته د غره لمنې سلګونو خړو کورونو نيولې وې. ځای ځای به يوه برجوره کلا هم ښکارېدله، برجونه يې د مورچو په بڼه جوړ ول.

سلګونه واړه او زاړه مخې ته راغلل، له آسه کښته شوم، ښی لاس مې تر ډېرو پورته نيولی و، د ښکلولو وار نه کېده، وروسته ستړی شوم، هر يوه به په خپله زما ځړېدلی لاس تر خپلو شونډو ور ووړ.

بامونه له سرو- زرغونو ټکريو ډک ول، ښځې وې، د ځار او قربان غږونه راتلل...د ملک ځونډی تر کلا اووه پسونه په لاره کې حلال شول، د ملک اوږده مهمانخانه د کلا پر دېوال پورې نښتې وه، له ختو جوړې زينې يې درلودې، د خلکو په ګڼه ګونه کې په سخته پورته وختم....

ملک ځونډي له ډېرې خوشالي وازه خوله نيولې وه، په سترګو کې يې غرورو ښکارېده. هسکه غاړه ته، دا سړی ګرم نه و، بغدادي پير په دومره خانانو او ملکانو کې د ده کوټه خوښه کړې وه.

تر يو څه وخته له ملايانو او سپين ږيرو سره کېناستم، ځان مې نه بې ارښته کاوه، قدم شاه غږېده.

ډوډی مو وخوړه، ټول لمانځه ته لاړل، خو پير پېښې وغځولې، چا دومره زړه نه درلود چې بغدادي پير ته لمونځ او جومات ور ياد کړي!

ملک ځونډي ته مې وويل چې ستړی يم، څوک مه را پرېږده.

ملک په منډه له کوټې ووت.

قدم شاه دروازه څنځیر کړه، مخامخ بل ووړ ور ښکاریده، پوري مې واهه، کوچینۍ کوټه د مکتب له کتابونو ډکه وه. فکر مې وکړ، دا کتابونه مې باید په بل، تر دې ښه وخت کې یاد کړي وای.

غړونه راغلل، د لویې کوټې وړې کړکۍ ته ودریدم، د باندې ګڼ کسان ولاړ ول، له عمره پخې او زړې ښځې هم پکې ښکاریدلې، نه تکیه کیدل، همدا ګړۍ یې د بغدادي پیر لیدل غوښتل، خو ملک ځونډي ورته ویل چې مبارک ستړی دی، سبا راشئ، اوس ساسموي....

تر ماښامه چا دومره زړه نه درلود چې دروازه خلاصه کړي، ماښام په خپله د باندې ووتم، وار له واره د تودې ډوډۍ بوی راغی. لاندې مې وکتل، پر ډېران سرې چرګې ګرځېدې، یوه ځوان اخورونو ته ولاړې کتار غواوې خلاصولې...ور هاخوا د ګڼو کورونو له موریو (دودکشونو) تور لوګي پورته کېدل.

د یوه ماشوم ناره مې واوریده:

ـ هلې! پیرګل راوتلی.

په منډه کوټې ته ننوتم.

ماخستن مې له ملک ځونډي، د کلي له ملا او څو نورو سپین ږیرو سره ډوډۍ وخوړه، یوه ماشوم لاسونه را پري مینځل، کله چې د باندې لاړ، ملک ځونډی اوچت پسې ولاړ شو، غږ یې راته، ماشوم ته یې په زینو کې وویل چې د پیر صیب د لاسونو مبارکې اوبه غواوو ته کېږده، د سلو مرضونو دوا ده.

شپه مې توده تېره کړه، تاوخانه ښه لګېده.

درې ورځې مې تاويذونه ورکول، خو د کلي ناروغان او د دعاوو غوښتونکي نه خلاصېدل. وروسته د نورو کليو خلک را مات شول، د ملک د کوټې تر مخ به درجنونه خرې ولاړې وې، پر ملاو به يې سرې، شنې برېستنې او توشکونه پراته ول، زړې او له پښو لوېدلې ښځې به پر خرو راوړل کېدې.

ستړی وم، چاره نه وه، خو د هوا په سړېدو سره د خلکو ګڼه ګوڼه کمه شوه، له غرمې وروسته به مې په ارام زړه خوب کاوه.

دې لوی کلي دوولس جوماته لرل، خو تر ټولو لوی جومات د ملک ځوندې و. کله کله به ملا صېب په خواره خوله جومات ته د ورتلو بلنه راکوله، خو ما به خلک بانه کړل، خو اوس ګڼه ګوڼه کمه شوې وه، دا خبره نه چلېده.

يو مازديګر په نه زړه جومات ته ورغلم، د ملا صېب په ټينګار کتارونه راپسې ودرېدل، د پټې خولې لمونځ و، ستونزه مې نه درلوده، خو د ماښام آذان مې زړه وخوړ، ملا صېب ته مې وويل چې ستا په څېر لوی او سپين ږيری عالم به څنګه راپسې درېږي.

يو ټيټ غږ راغی:

ـ قربان يې شم! دې ته وايي د پيرګل خاکساري.

ملا صېب کليوالو ته وکتل، په سترګو کې يې غرور پروت و . نه و ملامت، د بغدادي پير غوندې لوی عالم پسې درېده. مخکې شو، خو د ملک ځونډې او ځينو نورو کليوالو ټنډې تروې شوې، د پيرګل په امامت کې يې ډېر ثوابونه ليدل. بوډا ملا نا امېده ودرېد، د ملک

ځونډي غوړ ته مې خوله ور ټيټه کړه، ومې ویل چې سپین ږیرې دی، زړه يې مه ور ماتوه.
وروسته مېلمستیاوو زور ونیو، هر یوه غوښتل چې د کور دسترخوان يې برکتي شي، خو ما به یواځې د هغو کسانو غوښتنې منلې چې خبرو يې پر نورو تاثیر درلود.
یوه ورځ ملک ځونډی راته کېناست، واده يې غوښت، خو د توتکۍ پلار ورته ویلي و چې د هوا تر تودېدو پورې به نه سره په عذابوو.
خانګل مې را وغوښت، په سخته مې قناعت ورکړ.
یوه اوونۍ وروسته واده تیار شو، ورځ په ډولونو تېره شوه، مازدیګر يې ناوې راوړه، د نکاح په وخت کې د ملک ځونډي نوې سرې کړې ږیرې د څراغ ژېړې رڼا ته سره لمبه کوله.
کلا له ښځو ډکه وه، تر ډېره د چمبې غږ راته، ملک ځونډی له موړ سره پرېووت. یو وخت چیغې شوې، قدم شاه څراغ ولګاوه، حاجي ځونډی پر خپل ځای ناست و، پکه ککرۍ يې ځلېدله. یودم د کوټې دروازه له دېوال سره ولګېده، دوې زړې ښځې راغلی، ژړل يې...خبره مالومه شوه، توتکۍ په نیمه شپه کې تښتېدلې وه.
ملک په بېړه د باندې ووت، کړکۍ ته ودرېدم، د ناوې تېښته د پټېدو نه وه، په کلي کې بل څراغونه ګرځېدل....
سر مې ولګاوه، لس بجې له خوبه را پورته شوم. ملک راغی، ژړل يې...ويې ویل چې په توتکۍ پسې يې ټول کلی ولټاوه، پیدا يې نه کړه... ژړ ایې زور ونیو، د بوډا زړه ته لوېدلې وه چې توتکۍ له کوم چا

سره تښتېدلې ده، ملک خپل عزت په خاورو کې لید، دا لویه رسوایي یې نه شوای زغملای، همدا ګړی یې له خدایه خپل مرګ غوښت.
یودم د توتکۍ وروستۍ خبره په ذهن کې را تېره شوه ((ژبړ کمر خو شته)).
زړه مې ولړزېد، ومې ویل:
ـژبړ کمر چېرې دی؟!
ملک په لندو سترګو راته وکتل.
همدا خبره مې بیا تکرار کړه، ملک په غریو کې وویل:
ـد هدیرې پر سر.
د باندې ووتو، تر کورونو تېر شوو، ور هاخوا لویه هدیره پرته وه، پر شناختو ټومبلې رنګارنګ ټوټې باد وهلې...مخکې لاړو، د غره په ډډه کې تېره هسکه ژبړه پرښه ولاړه وه.
لاندې مې وکتل، لیرې پر یوې غټې ډبرې سور ټکری پروت و. منډه مې ور واخیسته، د واده په جامو کې ځوانه نجلۍ په خپلو وینو کې پرته وه.
ملک ځونډۍ را ورسېد، ساه یې لنډه لنډه کېده، شکرونه یې ایستل، عزت یې پر ځای پاتې و.
د توتکۍ جنازه وړه وه، ان ملا هم نه ورته، ویل یې چې نجلۍ ځان وژلی، نه بخښونکې ګناه یې کړې، جنازې ته به څنګه ورځم! خو ما مجبور کړ، په نه زړه ورغی.

ناروغه شوم، سرې تبې مې کېدلې، د نجلۍ په وینو سور تندی مې له ذهنه نه ووت.
د توتکۍ د مرګ په اتمه ورځ د ملک ځونډي اتیا کلنه مور مړه شوه.
ملک له خیرات پرته د مور خاورو ته سپارل لویه بې غیرتي ګڼله، جنازه یې سبا ته پرېښوده.
جنازې ته دوه، دوه نیم زره کسان راغلل، ملایان وغړېدل، یو کال مخکې به لا ملایانو د خبرو په پیل او پای کې امان الله خان ته دعاوې کولې، دا عادل پاچا یې پر ځمکه د خدای د عدالت سیوری ګاڼه... خو پیر بغدادي خپل کار کړی و، اوس ملایان پر پاچا تېز ور تلل، له نوم سره یې د (غازي) ټکی نه یاداوه. یوه خو ان پاچا د کوپر پر څنډه ولاړ لید...
له مانه د خبرو د کولو هیله وشوه، ضرورت مې نه لید، کومې خبرې چې به ما کولې، نورو وکړې. خو بیا مې هم یوه خیالي کیسه ورته تېره کړه، ومې ویل چې څو ورځې مخکې د شور بازار حضرت صېب مبارک نور المشایخ، امان الله خان ته ورغلی و، ورته ویلي یې وو چې په کابل کې عیاشي ډېره شوې ده، چاره یې وکه، خو دا خبره پر پاچا بده لګېدلې وه، مبارک یې درې شواروزه په تشناب کې بندي کړی و...
د شور بازار حضرتان مشهوره ول، خلکو نالیدلي پېژندل. ټولو ژړل...
خبرې مې را لنډې کړې، ومې ویل چې نور وخت مه تېروئ، جنازه هدېرې ته یوسئ! تر دې زیات د مړي ساتل حرام دي.

غرمې ته کتار ولاړو خلکو د لندې ډوډۍ سلګونه کاسې یو بل ته ورکولې، دا کاسې د جومات تر مخ لویې فرش شوې میداني ته تلې، له کاسو مړه تاوونه پورته کېدل....
ورځ مې سترې تېره کړه، خو د ملک ځونډي یې کور ودان، په غم کې یې هم د پیر هوساینه په یاد وه، شپې ته پاتې شوي له لیرو ځایونو راغلي خانان او ملکان یې د خوب له پاره په کورونو تقسیم کړل.
د مکتب د کتابونو د یادولو له پاره مې تر دې ښه وخت نه شو موندلی.
سهار وختي مې د دروازې پر سر له اېښې قران شریفه اووه جامې (توتې) خلاصې کړې، بیا مې د جاسوسي د وسایلو له خلطې یوه سپړې را واخیسته، دا سپړې د اوښکو د بهېدو له پاره وه، یو پاو به له سرو سترګو رنې اوبه تلې.
له لمر ختو سره د پښنو دربی شو، مېلمانه د چایو له پاره کوټې ته راتلل.
سپړې مې سترګو ته ونیوله، له فشس سره مې سترګې وسوځېدې، څادر مې پر سر راکش کړ، غلی کېناستم.
دروازه خلاصه شوه، د سلام اوازونه راغلل، خو زه سونګېدم... د ملک ځونډي حیرانه غږ مې واورېد، له قدم شاه یې د خیریت پوښتنه کوله، خو قدم شاه ورته وویل چې پیرګل له نیمې شپې راهیسې همداسې ژاړي.
پر ځنګنو مې لاسونه ولګېدل، د ملک ځونډي غږ مې واورېد:
ـقربان دې شم، څه خبره ده؟

څادر مې ليرې کړ، د ملک ځونډي سترګې رډې را وختې، ورو يې وويل:
ـولې ژاړې؟!
يودم په احساساتو راغی:
ـچا خو به نه يې خوابدی کړی، را ته ووايه! ښځه راباندې طلاقه، که د ژوند څکه رانه وکې.
ناستو کسانو ته مې وکتل، له وېرې ډکې، حيرانې سترګې يې راته نيولې وې.
په غريو کې مې وويل:
ـمه پسې ګرځه! کومه خبره نه ده.
خو ملک ځونډي کله پرېښودم، د پيرګل ژړا وړه خبره نه وه.
په خواره خوله يې وويل:
ـقربان دې شم، زړه مې چوي، راته ووايه، د ا سرې سترګې خو دې بې څه نه دي.
ومې ويل:
ـپه دې وړه کوټه کې دا کتابونه څه کوي؟!
ټولو يو بل ته وکتل. ملک ځونډي په خواره خوله وويل:
ـتر تا مې ځار کې، دا خو يې دا څو مياشتې مخکې له کابله راوړل، ويل يې چې د څرمني (پسرلي) په اوله مياشت کې به په کلي کې مکتب جوړېږي. يواځې موږ نه، ټولو کليو ته يې د اول او دوهم صنف کتابونه راوړي دي.

ټنده مې تروه کړه:
-تاسو قران شریفونه غواړئ، که د مکتب کتابونه؟!
ټولو یو بل ته وکتل....
یودم مې وژړل، ژړا مې تېزه کړه، په کوکو کې مې وویل:
-بیګا مې قرآن شریفونه په خوب لیدل، د کلي له کورونو یې منډې وهلې، مخې ته یې ودرېدم، ورته ومې ویل چې څه خبره ده! ولې کلی پرېږدئ؟! دوی په دې وړه کوټه کې ایښي د مکتب دا کتابونه یادول، ویل یې چې زموږ او د کوپړي کتابونو نه سره کېږي... خواست مې ورته وکړ، ومې ویل چې دا خلک تک، سپین مسلمانان دي، پیران مني، خیر دی، زه به یې پوه کم، که یې خبره نه منله، لاره خو مو چا نه ده نیولې. بس! په سخته مې را وګرځول.
ملک ځوندي د وره سر ته وکتل، سترګې یې رډې را وختې، پوهېدم چې په ذهن کې یې څه ور ګرځي! پورته ایښي قران شریف به خامخا د تېښتې پر وخت خپلې جامې لیرې کړې وې.
د پزو سونګا راغله، ناستو کسانو ژړل....
ملک ځوندی په بېړه ولاړ شو، قرآن شریف یې تر ډېرو په خپل ټټر پورې ټینګ نیولی و، توبې یې ایستې، ژړل یې...وروسته یې یودم چیغه کړه!
-بارانه!
یو خیرن ځوان راغی، له جامو یې د خوشایو بوی ته!
ملک ځوندي وویل:

ـهله، دوه، درې نور مزدوران هم درسره که، همدا اوس به له ورېې کوټې ټول کتابونه باسې.
خیرن ځوان په خواره خوله وویل:
ـد کور کوټو ته یې یوسو؟!
ملک چیغه کړه!
ـوه کم عقله، کور ولې بې برکته کوې، چېرته یې وغورځوه.
په ناستو کسانو کې یوه چاغ سړي وویل:
ـملک صیب! دا کتابونه ما لیدلي، بسم الله پکې لیکلې، د خدای او رسول له نومونو ډک دي، ګناه لري، که زما منې، په اوبو کې دې یې واچوي.
د ملک ځونډي ټنډه لا پسې تروه شوه!
ـهمدا ځو ټکي یې ام د اعتبار له پاره پکې راوستي دي، هر چېرته چې یې وړې، مخصد (مقصد) له کلي یې ورک کړئ!
یو بل ډنګر سړي وویل:
ـښه خبره ده، دا کتابونه یې موږ ته هم را لېږلي دي، ورک به یې کو، خوله حکومت سره به څه کوو؟!
ملک ځونډي ځو ځله خپل سر وخوځاوه، ټنډه یې تروه شوه، ورو یې وویل:
ـهی هی! له ایمانونو خلاص یاست، له خدایه نه وېرېږې، له حکومته مو زړونه چوي، ښځې خو نه یاست، لونګۍ مو تړلې، تر دې به بله کومه سخته ورځ درباندې راځي چې قران شریفونه مو له کورونو تښتي!

وایم که یې څه ویل، وچ یې پر دا تندي ولئ، مردار یې کئ، تر دې بله لویه غزا به چېرې پیدا کئ....

وړه کوټه په هماغه ورځ له کتابونو تشه شوه.

لومړۍ واورې، غرونه سپین کړل، دوهم ځل اوارۍ ته راغله، دربېیمې وربېدا، د کلیو لارې وتړلې.

ژمی په مزو روان و، ګرمه بخارۍ، د لاندې او چرګانو غوښې، مېلمستیاوي او خوبونه! بس! څو ځله د سویانو ښکار ته هم لاړو، په واوره کې به د سوی پلونه اسانه موندل کېدل، په پلونو پسې به مو ګامونه واخیستل، سوی به منډه کړه، خو ملک ځونډي کلیوالو ته ویلي و چې پام! تازیان به نه ور پرېږدئ! د پیر صېب باید پام غلط شي، کوم سوی چې به د پیر د ټوپک له ګولۍ روغ ووت، بیا به تازیانو منډې پسې وهلې....د ښکار سویان به ډېر ول، خو د پیر صېب ویشتلي سویان به همالته ټوک ټوک شول، یوه یوه ټوټه غوښه به یې د تبروک له پاره کورونو ته وړل کېدله.

د ژمي د وروستۍ میاشتې په پای کې واوره ټوله شوه، خلک بیا را مات شول، ان د کرښې د ها غاړې قبایل به هم دم او دعا ته راتلل....

یو مازدیګر په جومات کې ناست وم چې راجندر راغی، راجندر عیسوي و، په ملتان کې یې د بریتانیې په پوځ کې لویه وظیفه درلوده.

د وارخطایۍ خبره نه وه، بغدادي پېر ته ډېر کسان راتلل، یو یې هم راجندر.

لاس مې د ښکلولو له پاره ور وغځاوه، راجندر ټيټ شو، ناڅاپه مې ټول ځان وربېږد ېد، د راجندر له غاړې په ژېړ ځنځير پورې پېيلی غټ صليب را وځړېد.
په سترګو مې اشاره ورته وکړه، خو ساده راجندر زما پر لاس را پرېووت.
صليب نو د پټېدو شی نه و، هر څوک چې د ډيورنډ تر کرښې اوښتي ول، کليساوې به يې خامخا ليدلې وې.
لومړی مې يو ټيټ غږ واورېد:
_نصارا دی!
بيا ګونګوسې شوې... وروسته يوه ناره کړه!
_کاپر جومات ته راغلی.
چېغې شوې، په سلګونو سترګې رډې راوختې.
ملا صېب نه وړه، نه يې راوړه، وار له واره يې د راجندر د وژلو فتوا ورکړه! ملامت نه و، کاپر، جومات او دا ځای! چې دا سړی يې نه وای مړ کړی، نو څوک به يې واژه!
لينګي مې ولړزېدل، له پښو مې د ولاړېدو سېکه ختلې وه... راجندر ته لاسونه ور ولوېدل، د سترګو په رپ کې وارخطا راجندر هوا ته پورته شو.
چيغه مې کړه!
_ودرېږئ!
د راجندر پښې پر ځمکه ولګېدې، په مخ کې يې ټکی وينه نه وه پاتې.

یودم موسک شوم، ومې ویل:
ـ تاسو خو یو ځل په خبره ځانونه پوه کړئ!
یوه په غوسه وویل:
ـ قربان دې شم، پوه یو ، د خدای دښمن مو د خدای په کور کې ونیو.
ومې خندل:
ـ چا ویل چې پوه یاست! په هېڅ هم نه پوهېږئ! دا سړی د خدای دښمن نه، د خدای دوست دی.
حیرانې سترګې را واوښتې.
ولاړ شوم، راجندر ته مې کلکه غېږ ورکړه، ټنډه مې یې ښکل کړه، تر څنګ مې کېناوه. ورته ومې کتل، موسک شوم، ومې ویل:
ـ مبارک، مبارک، مبا....
د ټولو خولې وازې پاتې وې....
ومې ویل:
ـ د چا اول سمه وي، د چا اخبره، خو د دې سړي زړه په اخیره کې له نوره ډک شو، بېګا ړندکي راته وویل چې قربان دې شم، ستا یو لیکلی کتاب په ملتان کې د یوه کاپر په کور کې رانه لوېدلی و، کاپر ولوست، اوس را روان دی، د لارې سختو ته یې ځان ور کړی، غواړي چې ستا تر مخ ایمان راوړي.
خلکو په حیرانۍ راته کتل.
راجندر په پښتو نه پوهېده، په انګلیسي مې ورته وویل:
ـ احمقه! نو دومره اشتباه!

غلی شوم، ملا ته مې وکتل، ومې خندل.
ـبس! مولوي صېب! سړی تيار دی، کليمه ور ښيه!
د ټولو سترګې و ځلېدې.
د وارخطا راجندر غوږ ته مې خوله ور نږدې کړه:
ـکه غواړې چې ژوندی پاتې شې، نو يوه خبره واوره، څه چې دا سپين ږيری وايي، پسې تکراروه يې.
کليمه وويل شوه، جومات د الله اکبر چيغو پر سر واخيست. له هرې خوا مبارکۍ راغلې...
بيا د نوم وار شو، راجندر ته يې عبدالرحمن نوم وټاکه!
خلک خوشاله ول، نوي عبدالرحمن ته يې مبارکيانې ورکولې.
راجندر ته مې وويل:
ـتر اوسه مې لا زړه ځای ته نه دی راغلی، يوه سزا بايد ووينې.
يودم مې ناره کړه!
ـد عبدالرحمن جامې مو څنګه هېرې دي!
د خلکو تبروک ته ور پام شول، لاسونه ور ولوېدل، راجندر چيغې کړې، ځررر شو، دوې دقيقې وروسته لوڅ لپړ و. ان يوه عمر خوړلي بوډا يې نېکر هم کشاوه، خو ما منع کړل.
وارخطا راجندر مې په خپل څادر کې پټ کړ. خو ډېر ژر نوې لونګۍ، له سنيو اوبدلی کوټ، پټو او جامې ورته راغلې.
ماخستن مې کوټې ته بوت، راجندر د خپل بوټ له تلي يو کوچينی کاغذ را وايست، چانسلر ليکلي و چې په کابل او غزني کې يې زموږ

دوه جاسوسان اعدام کړل، خبرې دې یو څه پستې که، خو که بیا هم کوم خطر وینئ، ځانونه را وباسئ!
له قدم شاه سره مې مشوره وکړه، ویې ویل چې ستړی یم، ماشومان مې یادېږي، خو یو- دوه میاشتې نوره پاتې کېدا مو په ګټه ده، یو ځل باید تر سرې غونډۍ هم ورشو.
د ویدېدو پر وخت مې راجندر ته وویل چې بچو! ودرېږ! سهار به د کلي نایي را غواړم! د سنتېدا کار دې لا پاتې دی.
وارخطا سړی مې پښو ته را ولوېد، تر ډېرو یې زارۍ کولې....
سوزان د خپل غور نیکه د کتابچې پاڼې سره ور وستې، کوټې ته لاړه، پلار، مور او ورور یې تلویزیون ته ناست ول، تر ویدېدو مخکې یې بیا کتابچه خلاصه کړه، ډېوېډ جونز لیکلي ول:
_د هوا په ګرمېدو سره بېرته سمڅې ته لاړو، د دم، دعا بازار له سره تود شو، د بغدادي پیر د کراماتو اوازه تر کلاته هم رسېدلې وه، خلکو په په شپو ورځو مزل کاوه، ستړې به یې ګاللې، ځانونه به یې تر پیره را رسول.
یوه ورځ په لومړي ځل څلور افغان پوځیان راغلل، مشر یې تک سپین مخ او اوږده توره ږېره درلوده، سمڅې ته د راختو په وخت یې د ټوپک کنداغ له راوتلې تیږې سره ولګېد، تر ډېرو یې د ټوپک کنداغ ته کتل، بیا یې سپینه ټوټه پرې تېره کړه.

پورته راغی، سترې مشې یې توده وه، ویې ویل چې ژمی یې د کرښې په یوه قرارګاه کې تېر کړ، ګردېز ته ته، زما د لیدو په خاطر یې لاره راکږه کړه.

مشر اوږدې خبرې وکړې، د شوربازار د حضراتو په صفت نه مړېده. وروسته یې د امان الله خان خبرې را واخیستې، ښه زړه یې نه ترې درلود، ترکیې ته د زده کړې له پاره د افغانو نجونو په لېږلو خواشینی و، خو ما امان الله خان، پوه او مدبر انسان یاد کړ، د پاچا په دینداري او هېواد پالنه کې مې شک نه درلود.

د پوځیانو له تلو وروسته قدم شاه را په غوږ شو، ویې ویل چې دې سړي هسې هم په پیر او فقیر باور درلود، له امان الله خانه د دې سړي د زړه د توربېدو له پاره ښه موقع وه، خو تابرعکس، د پاچا صفت ورته وکړ.

قدم شاه ته مې وویل چې دومره مه ساده کېږه، له دې سړي ویره په کار ده.

قدم شاه په حیرانۍ راته وکتل.

ومې ویل:

ـ په کرښه کې پرتې افغان پوځي قرارګاوې دومره امکانات نه لري چې د ژمي په ځله کې دې دا سړی داسې پاک او تک سپین ترې را ووځي. بله دا چې د دې مشر د ټوپک پر کنداغ خوا بده شوه، مانا بیت المال ته صادق دی او پر وطن یې زړه خوږېږي، نو وطندوسته انسان، یوائې وطندوسته امان الله خان غواړي.

غلی شوم، ومې ویل:
ـدا سړی دستوري را لیږل شوی و، نور مو دلته پاتې کېدا خطرناکه ده.
خو د قدم شاه زړه ته نه لوېده، ویې ویل چې زموږ په کار کې ډار نه شته.
یوه اونۍ وروسته له پېښوره یو کوچینی کارتن راغی، خلاص مو کړ، حیران شوو، د امان الله خان او ملکې ثریا له لوڅو عکسونو ډک و.
د کارتن را وړونکې راته وویل چې دا عکسونه له لندنه راغلي دي، د پاچا او ملکې څېرې یې را اخیستې، د نورو کسانو پر لوڅو بدنونو یې اېښې، بیا له همدې عکسه نور عکسونه اخیستل شوي دي.
داعکسونه په دومره مهارت جوړ شوي وو چې جعلکاري یې په اسانه نه ښکارېده.
په لومړي ځل مو دا عکسونه یواځې شناخته وو ته ورکول، بیا مو تر وردګو، غزني او زابله پورې ولېږل.
خلکو به توبې ایستې، اوس پاچا او ملکه د کوپر پر ژۍ نه، کوپر ته ور لوېدلي ول.
یو سهار یوه بل جاسوس د چانسلر خط را وړ، سترګې مې رڼې را واختې، چانسلر لیکلي و چې ځانونه راباسئ، لارنس (پیر کرم شاه) یې له اسنادو او شواهدو سره ونیو، اعدام یې کړ.
په هماغه ساعت مو د جاسوسي وسایل او پاتې دوا په خلطه کې واچول، قدم شاه ته مې وویل چې په تیاره کې به له دې ځایه ځو، خو قدم شاه یواځې یوه بله شپه غوښته، ویل یې چې نن بېګا به د سرې

غونډۍ خزانې ته ورشو، سبا ماخستن به له دې ځایه پښې سپکې کړو. خو ما ونه منله، نور نو په افغانستان کې یوې ورځې پاتې کېدا هم خطر درلود!

په تیاره کې د باندې را ووتو، سپوږمۍ وه، په احتیاط لاندې لاړو، له سماوراونو خرهارۍ، د ناروغانو ځګیروي او د یوه ماشوم ژړا راتله.

آسونه مو تر قیضو ونیول، پلې ورسره تلو... پر ډېرو د آسونو د نالونو د لګېدا غږونه مې تر زړه تېرېدل....

یودم له ونو ګڼ کسان را ووتل، په غره کې زوروره چیغه را وګرځېده.

ـ شور ونه خورئ!

زړه مې پښو ته ولوېد، لسو،دولسو پوځیانو منډه را واخیسته، څو چې مو ځانونه خوځول، تر لاسونو مو پړي تاو شول.

لاس تړلي یې چینې ته را وستو، خلک له بلو څراغونو سره را ووتل. خوبولې سترګې له حیرانۍ ډکې وې.

سمڅې ته یې بوتلو، یوه پوځي څراغ ولګاوه، بل د بوجۍ خوله ځمکې ته کړه، له کړنګ سره لاوډسپیکرونه، سیمان، سپیرې، تارونه، دوا، رنګارنګ ګروپونه...ولوېدل.

یوه له ونې لوړ پوځي ورو وویل:

ـ ډېوېډ جونزه، درې شپې مو په ونو کې درته تېرې کړې، د نورو جاسوسانو راتګ ته ماتله وو، خو تا د تېښتې له پاره ډېره بیړه وکړه.

غلی شو، دېوال ته ور وګرځېد، لاس یې پرې تېر کړ، ویې ویل:

ـ ډېر وخت نه دی پرې وتلی، رنګ یې کړئ!

یوه پوځي د دېوال د سر تیرې ته برچه ونیوله، تیره په سخته را جلا شوه، خو نورو تیرو دومره زحمت نه غوښت، په اسانۍ لاندې را لوېدې....
سمځې ته ګڼ خلک راغلل، د ټولو سترګې رډې را ختلې وې.
یو رېږدېدلی زوړ غږ راغی:
ـ څه خبره ده؟!
له ونې لوړ پوځي وویل:
ـ دا سړی، پیر نه، انګرېز دی، ګردېز ته یې بیایو.
خلکو یو بل ته وکتل، بوډا چیغه کړه!
ـ سپینې پښتنې خو مو پرنګیانو ته ور ولېږلې، شرم نه لرئ! اوس مو د خدای په دوستانو پسې ام را اخیستې ده.
پوځي ټیټ شو، لاوډ سپیکر یې را پورته کړ، ویې ویل:
ـ دې سړي دوکه درکړې، هېڅ کرامات نه لري، دې ته لاوډ سپیکر وایي، لاندې به یې ستاسو خبرې اورېدې، دلته به یې ستاسو نوم اخیست...سوچ انګرېز دی، د پاچا د بدنامولو له پاره کار کوي.
یو ډډ غوسه ناک غږ راغی:
ـ کوپر مه وایه، په پاچا کې نو څه پاتې دي، له خپلې ښځې سره یې لوڅ لپړ عکسونه اخیستي دي.
بل سړي وویل:
ـ پاچا خو نه خدای مني، نه پیغمبر! اوس پیران ام نه دې ترې پاتې.
پوځي خوله خبرو ته جوړوله چې بوډا وویل:

ـ نور خانه! د پیر ګل لاسونه ور خلاص که! که نه نو دا سمڅه به راباندې را پرېوځي.
یو قوي ځوان مخکې راغی، خو پوځي یې پر ټټر لاس ور کېښود.
بوډا چیغه کړه!
ـ عطاګله، برېښه، خداینوره...تاسو هم ځانونو ته نارینه وایاست! د پیرګل ترلي لاسونه مو څنګه لورېږي!
څو کسان را مخکې شول، خو پوځیانو ټوپکې ورته ونیولې، ځای پر ځای ودرېدل.
په ونه لوړ پوځي چیغه کړه!
ـ وځئ!
خلک شاته شول، د سمڅې په خوله کې ودرېدل. دېوال ړنګ شو، ګڼ پوځیان مخکې لاړل، تر یوه ځایه د څراغ رڼا ښکارېدله، بیا ورکه شوه، خو شېبه وروسته ببرته د سمڅې دېوالونه ژېړې رڼا ونیول، دقیقه وروسته یې د عبدالله وچ شوی جسد، اخبارونه، مجلې... پر غولي کېښودل.
په ونه لوړ پوځي مې تر مخ ودرېد، ورو یې وویل:
ـ دا ځوان څوک و؟
غلی وم.
ـ یودم یې پر ژامه سوک راکړ، ولوېدم، له خولې مې وینو داره وکړه.

چیغې شوې، خلکو ډبرې ور واخیستې، یوه پوځي (اخ) کړل، ولوید، نورو هوایي ډزې وکړې، خلک ودرېدل، سمڅه د سوځېدلو باروتو بوی ونیوله.

په ونه لوړ پوځي چیغه کړه!

_که څوک یو ګام را مخکې شو، خون یې پر خپله غاړه!

غلی شو، ویې ویل:

_او ساده ګانو! له پیرګله پوښتنه وکئ چې دا مړی دلته څه کوي.

بوډا په غوسه وویل:

_کوپر مه وایه! له پیر ګله به څنګه پوښتنه کوو، پیریانو به راوړی وي.

د پوځي ټنډه لا پسې تروه شوه:

_له دې ځایه ورک شئ!

بوډا وویل:

_پیرګله! دا خلک په سمه نه پوهېږي، ولې ماتله یې؟! ړندکی را وغواړه! دا د کوپر زامن به شنه لمبه کړي.

پوځي توپانچه را وایسته، ډز شو، د بوډا پښو ته نږدې نری دوړه پورته شوه.

شېبه وروسته یې لاس تړلي پر آسانو کېنولو، خو تر موږ مخکې څو کلیوالو د خپلو آسانو تشو ته پوندې ورکړې، په تیاره کې ورک شول.

ټوله شپه مو مزل وکړ، سپېده چاود یوې تنګې درې ته ورسېدو، چوپه چوپتیا وه، یوازې د آسونو د پښو ټکا اورېدل کېدله...کله کله به یوه مرغۍ هم وچوږېده.

یودم سغ شو، له ټک سره د مخې پوځې ولوېد. ډزې شوې، له ډبرو سره سوکي بادېدل. پوځیانو مورچې ونیولې، آسونه وشنېدل، د ټوپکو له خولو سرې غورنجې را وتلې....
د آس تشو ته مې د بوټونو غبرګ تلي سیخ کړل، آس منډه واخیسته، شاته مې وکتل، قدم شا را پسې و. یودم مې په ښی اوږه کې نری ځړیکه تېره شوه، آس ولوېد، پر لویو ډبرو ورغلم، سر مې پر تېږه ولګېد، پر ځان ونه پوهېدم.
یو وخت مې سترګې رڼې کړې، په کنډواله کې وم. اوږې ته مې وکتل، ترل شوې وه.
د قدم شاه غږ راغی:
ـ زړه دې مه خوره! ګولۍ وتلې ده.
شاوخوا مې وکتل، د کنډوالې پر ړنګو دېوالونو ګڼ مول وهلي کسان ناست ول.
حاجي پاینده خان راغی، خوشاله و، له پیر سره د مرستې او پنځو افغان پوځیانو د وژلو په خاطر یې ځان په جنت کې لید.
له پاینده خانه مې د نورو پوځیانو پوښتنه وکړه، ټنډه یې تروه شوه، د نورو پوځیانو تیښتې له اضافه ثوابه ایستلی و... بیا یې په خواره خوله د سپینو ګلانو شیره وغوښته، خو ما ورته وویل چې د ړندکي پیري راوړې شېره مو له لاسه ووته، شیره په کځوړه کې وه.
د پاینده خان تندی وغوړېد، په لوړ غږ یې د خلطې د راوړلو امر وکړ. یوه له ونې ټیټ سړي خلطه راوړه، خلاصه مې کړه، د جنسي قوې د

ډېرېدو د ګوليو سلامت پاکټ مې ورته ونيو. پاينده خان په حيرانۍ راته وکتل، خو نور د دې خلکو غلطېدا په دې نه ارزېده چې خپل ماغزه وخورم، لنډ مې ورته وويل چې ړندکي پيري ترقي کړې، اوس له سپينې شيرې ګولۍ جوړوي.

دوې شپې مې د حاجي پاينده خان د کور په کوټه کې تېرې کړې، هېڅوک نه و خبر، يوائې پاينده خان مې ليد، سهار وختي به يې له لندو وېښتو او تورې کړې رېږې راته څاڅکې څڅېدل.

په درېيم ماختستن يې دوه کسان را سره کړل، دې خلکو ته پټې لارې مالومې وې، له درې شوا روزه مزل وروسته د ډيورنډ تر کرښې واوښتو.

غرمه مو د انګريزانو يوې قرارګاه ته ورسوله، ډاکتر مې د اوږې ټپ وکوت، د خلطې دوا وو ميکروبي کېدو ته نه و پرېښی.

يوه اوونۍ وروسته په پېښور کې د انګرېزانو په نظامي روغتون کې وم، چانسلر له لاهوره زما پوښتنې ته راغی، کلکه غېږ يې راکړه، پر ټپ مې فشار راغی، خو چانسلر تر ډېرو ټينګ نيولی وم.

وروسته افغانستان ته د لېږلو جاسوسانو په باره کې راته وغږېد، ويې ويل چې برېتانيې افغانستان ته څلور زره کسان لېږلي دي، دا جاسوسان دې هېواد ته په مختلفو څېرو کې تللي ول، څوک موچي و، څوک نجار، څوک معلم، څوک تجار، څوک هم نظامي مشاور...خو تر ټولو په روحاني جامو کې لېږلو کسانو ښه نتيجه ورکړې وه.

چانسلر وويل چې ان د وزيرانو په سويه زړونه يې هم له امان الله خانه خوا توري کړي دي. بس! خبره خلاصه ده، د امان الله خان پر پاچاهي مو تېل وپاشل، اوس يوائې د اورلګيت خلی غواړي.

په مياشت کې مې د اوږې ټپ سره ورغی، بيا له ډېره وخته وروسته حمام ته ننوتم.

يوه لوښت ږېره مې نوره څه کوله! چاړه مې پرې تېره کړه. بيا تودو اوبو ته ودرېدم، د صابون سپين ځګ تورو خيرو ونيو.

چانسلر يو کال رخصتي راکړه، لندن ته لاړم، له ډېر وخت وروسته مې د هوساينې ساه واخيسته، خو رخصتي مې لا نه وه پوره چې بېرته يې لاهور ته ور وغوښتم.

وار له واره مې قدم شاه وليد، دی د چانسلر د دفتر په دهلېز کې راته ماتله و.

قدم شاه کلکه غېږ راکړه، يوه شېبه کېناستو، د سرې غونډۍ خزانه يې لا نه وه هېره.

وروسته مو چانسلر وليد، ټنډه يې هواره وه.

چانسلر يو عکس راته ونيو، په عکس کې يو خيرن، له وني ټيټ، خو قوي ځوان ولاړ و، توره ږيره يې درلوده، ګرد پټکی يې تړلی و.

چانسلر ته مې په حيرانۍ وکتل.

د چانسلر سترګې وځلېدې، په خوند يې وويل:

ـدا سړی به زموږ پاشلو تېلو ته د اورلګيت خلی وهي.

خبره واضح نه وه، چانسلر باید نور مالومات هم راکړې وای. چانسلر وویل:
-دا سړی حبیب الله نومېږي، خو د سقاو په زوی مشهور دی، څو کاله مخکې په پېښور کې د یوه زرګر د پیسو سیف غلا شو، د سقاو زوی زرګری ته نږدې چای خرڅاوه، د خلکو پر ده شک راغی، ځکه دا درونه سیف له دې سړي پرته بل چا نه شوای پورته کولای، خو د سقاو زوی وتښتید، دوه کاله وروسته په پاړا چنار کې د غلا په تور ونیول شو، هغه وخت د پاړا چنار د قرارګاه مشر راته وویل چې دا ساده سړی د امان الله خان ډېر ضد دی، ګڼ غله پرې راټول دي، له دې سړي ډېر کار اخیستی شو.
دا خبره مې خوښه شوه، د بند یوولسمه میاشت یې لا نه وه تېره چې خوشی مو کړ.
یو څه مو نور هم وپړساوه، په لار کې د انګرېز له خوا یوه جوړ شوي ملنګ ورته وویل چې دی به یو وخت د افغانستان پاچا شي.
د سقاو زوی د کابل کلکان ته لاړ، غلاوې یې شرع کړې، کله کله به یې پر حکومتي کاروانونو هم برید کاوه.
دې سړي په کم وخت کې ډېر ملګري پیدا کړل، خبره تر امان الله خانه ورسېده، د سقاو زوی یې په پوځ کې شامل کړ، خو دې سړي په هماغه لومړیو کې یو پوځي افسر وویشت. بېرته غره ته وتښتېد. پاچا یې پر سر انعام وټاکه، خو د سقاو د زوی سر دومره اسانه کار نه دی، په دې

سړي پسې د شوربازار حضرتان ولاړ دي، اوس يې ګڼ خلک طرفداري کوي....
چانسلر غلی شو، ماته يې وکتل، په سترګو کې يې ځلا پرته وه.
ومې ويل:
ـ ښه نو، زما رخصتي لا نه وه پوره، لاهور ته دې د څه له پاره را وغوښتم!
چانسلر را نږدې شو، ورو يې وويل:
ـ يو ځل بيا ږېره پرېږده!
دا خبره ښه نه شوه راباندې تمامه، ومې ويل:
ـ د برېتانيې په استخباراتو کې يوازې ډېوېډ جونز نه دی، نور هم بايد خطر ومني، بل يوه ته ووايه!
چانسلر يو ګام شاته شو، سترګې يې رډې را وختې، چيغه يې کړه:
ـ نو ته د ملکې امر نه منې!
غلی وم.
چانسلر پر څوکۍ کېناست، ورو يې وويل:
ـ له تا مې دا تمه نه درلوده. سم وايې، په استخباراتو کې ډېر خلک کار کوي، خو ډېوېډ جونز (يو) دی. که مو بل ډېوېډ جونز لرلای، نو ته مو په رخصتۍ کې تر دې ځايه نه راغوښتې.
پورته کوټې ته وختم، پر مېز نوي او زاړه اخبارونه پراته ول. يو اخبار مې را پورته کړ، امان الله خان د اروپا له سفره بېرته راغلی و، ده له څو اسيايي او اروپايي هېوادونو سره ګڼ نظامي، اقتصادي، تجارتي...

فرهنګي ترړونونه لاسلیک کړي ول. وروسته د اخیستل شویو وسلو او نورو قراردادونو لیست راغلی و. امان الله خان په دې سفر کې له اروپايي هېوادونو شپېته زره نوي ټوپکونه، یوسلو شپږ توپونه، اته جنګي الوتکې، پنځه زغروال موټر، په زرګونو نظامي خولۍ، پټکونه، درې زره دوربینونه...اخیستې ول.

له اروپايي هېوادونو سره یې په افغانستان کې د قند، کاغذ، تار، ټوکر، جاکټ، جورابو، درملو، برقي او زراعتي وسایلو...د جوړولو د فابریکو قراردادونه امضا کړي ول....

فکر مې خته شو، خو بل اخبار مې تندی ورین کړ، امان الله خان له اروپايي سفره له راتګ وروسته لويه جرګه را غوښتې وه، د جرګې غړو ته یې خپل تصمیمونه ویلي ول، د دې تصمیمونو مهم ټکي لیکل شوي وو:

د مریدي له مینځه وړل، د ښځو د چادرۍ لیرې کول، د برېتانوي هند د دیوبند په مدرسه کې د افغانانو په زده کړه بندیز، له ملایانو له سره امتحان اخیستل، د تذکرو وېش، د عسکري جبري کېدل، بهر ته د زده کړې له پاره د ځوانانو لېږل، د وړو نجونو نکاح منع کول...

دا هغه څه وو چې ملایانو نه غوښتل، تر ټولو ډېر مخالفت یې د شوربازار د حضرتانو مشر نور المشایخ فضل عمر مجددي کړی و.

انګریزي اخبار مې را واخیست، سلامت مخ یې د شینوارو پاڅون ته ځانګړی کړی و، تبیلغات تاوده ول، د امان الله خان پاچاهي یې نسکوره ګڼله....

یوه میاشت له چانسلر او ځینو نورو انګرېزانو سره پر پلانونو وغړېدم، د سفر له پاره هر څه تیار ول، بس! یواځې رېږې ته ماتله وم. اه! رېږه! که رېږه په پیسو اورېدېدای، نو چانسلر زما د رېږې د وارېدېدو له پاره تر میلیونونو روپیو تېر و.

پاتې سلامت میاشت ونه لمبېدم، خیرن ځان، اورېدو له خیرو ډکو نوکانو او ځپولو وېښتو مې پیري نوره هم تقویه کوله.

وخت را ورسېد ، شنې مرۍ مې غاړې ته واچولې او یو ځل بیا له قدم شاه سره سمڅې ته ورغلم.

د یو کال ورکېدو بانه جوړه وه، بغدادي پیر خو یواځې د ملک ځونډي له پاره نه و پیدا ، په ټوله دنیا کې یې مریدان لرل.

په یوه میاشت کې څو ځله له خانانو او ملکانو سره وغږېدم، نالیدلي خوبونه به مې ورته تېرول، د سقاو زوی مې د دې ټولو مشکلاتو حل ګاڼه، ویل به مې چې په همدې سړي پسې ودرېږئ، خوب مې لیدلی، همدا مسلمان ځوان به مو له کوپره راباسي.

پاچا ته د خلکو زړونه هسې هم ډک ول، خو زما خبرو نور هم وپړسول.

د پاچا پر ضد سلامت لښکر تیار و، خوما د اوس له پاره درې سوه تکړه ځوانان ترې را بېل کړل او د کابل شمال ته مې مخه کړه.

یوه اوونۍ وروسته مې د سقاو زوی په یوه زړه کلا کې ولید، ساده سړی و، پیرانو او حضرتانو ته یې له حده تېر احترام درلود.

له دې سړي سره د شپې تر ناوخته ناست وم، غیبي مرستې یې یادولې، ویل یې چې په فلاني ځای کې مې یو پیر ولید، رایاده یې کړه چې خوب

مې لید ، پر سپین آس سپور یې، توره دې په لاس کې وي، کاپر امان الله منډې درنه وهي...لاړ شه، فلانی ځای وکینده، غیبي مرسته درته پرته ده. ځای مې وکېنده، نوې ټوپکې او ډېرې پیسې ترې را ووتې....
د سقاو د زوی ټولې کیسې د پیرانو او غیبي مرستو په اړه وې، ځان یې سر له اوسه د افغانستان پاچا لید.
ګرم نه و، پیرانو، ملنګانو، ملایانو، حضرتانو، په غلا تورنو حاکمانو، له وظیفو شړل شویو وزیرانو...ټولو د امان الله خان ورکېدا غوښته.
پټې او ښکاره جلسې نیول کېدې، د سقاو د زوی خبرې چلېدې، ان په پوځ کې یې هم ډېر هغه کسان خپل کړي وو چې پاچا به غلاوو او فساد ته نه پرېښودل.
چا چې به په کوهدامن کې د امان الله خان له نوم سره د (غازي) ټکی وتاړه، سر یې قلم کېده، کور ته یې اور ور لوېده، ښځه او لوڼې یې د مینځو په نوم پر خپلو قوماندانانو وېشلې....
د سقاو زوی ته ځینو شېخانو د خادم دین رسول الله لقب ور کړی و، خلکو به د دې سړي غلاوې او ظلمونه په خپلو سترګو لیدل، خو سوڼ یې هم نه شو کولای، د دې سړي پر وړاندې ان له تریو تندي هم د کوپر مانا اخیستل کېدله. تریو تندی یانې مرګ. .
د اورلګیت وار را ورسېد، د سقاو د زوې په مشری زرګونه کسان د کابل پر ښار ورغلل، دوې ورځې وروسته احوال را ورسېد چې امان الله خان د غزني خوا ته مخه کړې.

د هوسایني سا مې وایسته، د انګرېز پاشلو تیلو اور اخیستی و.
یوه اوونۍ وروسته کابل ښار ته ورغلم، اه! له ښاره سا ختلې وه، تورې وربځې د اسمایي تر غره را ټیټې وې، دوکانونه ته کولپونه ور لوېدلي ول، په کوڅو کې مې یو- یو بنیادم لید، په ختو کې ټیټ سرونه روان ول...ځای ځای به د دار په پایو پسې ځړېدلې کسان زنګېدل.
یو ځای مې چیغې واورېدې، څو وسلوال په یوه سړي کې ختل، ویل یې چې دا کاپر دی، د امان الله خان په وخت کې یې خپله لور کوپر ته د درس له پاره ور لېږلې وه، سړی یې همالته وویشت.
ارګ ته ورغلم، چمن له لندو دوسیو او کاغذونو ډک و. کړکۍ ماتې وې، په ونو کې قفسونه را ځړېدل، بندي زرکان غلي پراته ول.
د ارګ پر دفترونو را وګرځېدم، مېزونه، څوکۍ، الماري، غالۍ...هېڅ هم نه وو پاتې.
پر دېوال غټې رسامي شوې نقاشي ته ودرېدم، د سپینو بتو سرونه په برچو یا کوم بل تېره شي، خراب شوي ول، خو شنې اوبه، غرونه او د غرونو په لمنو کې شنې ونې پر خپل ځای پاتې وې.
د امان الله خان دفتر ته ورغلم، دېوالونه یې تک تور ول، د سوځېدلو کوچونو یواځې فلزي سپرنګونه پاتې ول.
بېرته چمن ته ورغلم، یوه دوسیه مې را پورته کړه، د تجارت د وزارت د کلني راپور له پاڼو ډکه وه. بل کاغذ مې را واخیست، په کابل کې د یوه لوی پوهنتون د جوړېدو د قرار داد کاپي وه.

دوې، درې، نورې په ختهو لړلې دوسیې مې وکتې، د افغانستان په څو لویو ښارونو کې د لویو ښارګوټو د جوړېدو له نخشو او اسنادو ډکې وې....
په رڼا ورځ د بریتانیې سفارت ته ورغلم، وېره مې نه درلوده، بې سرپوښه وطن و، چا به پوښتنه کوله چې بغدادي پیر د انګرېزانو په سفارت کې څه کوي!
سفیر مې ولید، خوشاله و.
سفیر وویل چې د سقاو د زوی په امر د بریتانیې له سفارته پرته، نور ټول سفارتونه تړل شوي دي.
د سفارت ځینو مامورینو کیسې راته وکړې، د خلکو کورونه چور شوي وو، نجونو او ځوانو ښځوته لاس ور لوېدلی و، په سپینو هلکانو پسې کورونو ته ور اوښتي ول.
بانکونه، دولتي شتمنۍ، دوکانونه، فابرېکې...هېڅ هم نه و پاتې....
څو ورځې وروسته احوال راغی چې خادم دین رسول الله خلکو ته خپل اصلاحي پروګرامونه تشریح کوي.
ورغلم، په یوه لویه میدانۍ کې ګڼ خلک را ټول ول. مخکې لاړم، له علماوو سره کېناستم.
شېبه وروسته یو تور موټر او پر آسانو سپاره ګڼ کسان راغلل. حبیب الله (د سقاو زوی) د موټر له مخکیني سیټه را کښته شو، دېره یې لنډه کړې وه، د اغوستې تورې دریشي پایڅې یې ور پورته کړې وې.
له علماوو سره یې سترې مشې توده وه.

لومړۍ د شور بازار حضرت وغږېد، د حبيب الله کارنامې يې يادې کړې، ويې ويل چې دا وطن همدې خادم دين رسول الله له کوپره وژغوره...په پای کې يې نوي پاچا ته اوږده دعا وکړه.
حبيب الله ودرېد، خپلې پخوانۍ کارنامې يې را واخيستې، ويې ويل چې د امان الله خان بت پرستي او کوپر د دې سبب شو چې د هغه پر ضد را پورته شي...ياده يې کړه چې په لومړيو کې څوارلس زره نغدې روپۍ او نولس ځوانان را سره ول، ورور ورو ډېر شول، بيا ملايکې مرستې ته راغلې...دا وطن مو له کوپره وژغوره.
نور به د بيت المال پيسې پر خپلو عسکرو او ملايانو لګوم چې عبادت وکړي...د نجونو مکتبونه بند دي، هلکانو ته هم د مکتب کوپري کتابونه فزيک، رياضي، کيميا ...ښه نه دي، له دينه يې باسي، دوی بايد مدرسو ته لاړ شي.
له دې وروسته د عدليې، تعليم او تربيې، حفظ الصحې...وزارتونو ته ضرورت نه شته، عدل د ملايانو کار دی، ناروغۍ په دم تايذ ښه کېږي، د تعليم او زده کړې له پاره مدرسې لرو...
ماليات نه اخيستل کېږي...په دې وطن کې يوائې انګرېزان سفارت درلوداې شي، ځکه دوی له موږ سره په ګډه کاپر پاچا را وپرزاوه، نور کوپري هېوادونه د سفارت حق نه لري...ورځئ! خپل ساعت تېر کړئ، چرګان او مرږان وجنګوئ....
په پای کې يې ځان د افغانستان امير اعلان کړ.

څو ورځې وروسته بيا ارګ ته ورغلم، د سقاو زوی په جګو پښو پر څوکۍ ناست و، مخې ته يې جنګي چرګان تړلي ول. دی په ټکي نه پوهېده، د خلکو عريضې به يې شفاهي اورېدې.
بيا د هغو بنديانو وار شو چې د امان الله خان په دوره کې يې لوړې څوکۍ درلودې.
لومړی يې يو ډنګر سړی را ووست، دا سړی په تېر حکومت کې د موزيم ريس و. د سقاو زوی د موزيم په مانا نه پوهېده، يوه بل ورته وويل چې دې سړي زاړه بوتان ساتل...
د سقاو زوی سترګې پټې کړې، چيغه يې کړه چې د بت پرستانو ديد ناروا دی، مه يې ځنډوئ، همدا نن يې سر په لاهوري دروازه کې راو ځړوئ.
بل لاس تړلی بندي يې را ووست. دا سړی د امان الله خان د ماليې وزير مير هاشم خان و.
د سقاو زوی وويل:
_دا کاپر مو ولې تر اوسه ژوندی پرېښئ!
هاشم خان وويل:
_سم مسلمان يم!
د سقاو زوی چيغه کړه!
_دې وطن ته دې کوپر را ووست، بودېجه تا جوړه کړې وه!
وزير وويل:

ـهو، خو بودیجه د حساب دارۍ یو پخوانی سیستم دی، په کورونو، دوکانونو کې هم بودیجې لرو، بودیجه یوائې یو نوم دی....
د سقاو زوی چیغه کړه:
چېلم راوړئ!
وزیر ته یې وکتل، ویې ویل:
ـورک شه!
په دوو ساعتونو کې اتیا کسان محاکمه شول. ځینې یې زندان ته ولېږل، نورو ته یې د مرګ حکم واوراوه....د کابل پر څلورو دروازو باید سرونه را ځړېدلي وای، دا سرونه د نورو له پاره عبرت ول.
نور مې په کابل کې پاتې کېدا ګټه نه درلوده، څه چې برېتانیې غوښتل، تر لاسه یې کړل.
پېښور ته له تګه یوه ورځ مخکې یو ځل بیا ارګ ته ورغلم. زینتې بوټي، ګلان، چمن... له بېخه ایستل کېدل...د سقاو زوی امر کړی و چې دا بې ګټې شیان له ریشو را وباسئ، پر ځای یې ترکاري وکرئ!
بیا په ښار کې وګرځېدم، د پخوا غوندې نظافت نه و، ډېر کسان به په لارو کوڅو کې رفع حاجت ته کېناستل... ډېرو دوکانونو ته کولپونه ور لوېدلي وو. لارې، کوڅې له شنو چادریو ډکې وې، ښځو، ماشومانو او ځوانو نجونو سوال کاوه.
مخکې لاړم، د حبیبې د لیسې ټولې شیشې ماتې وې، په لویه میداني کې یې غواوې ګرځېدې...
سوزان کتابچه کېښوده، ګروپ یې مړ کړ.

*　*　*

ټک شو، توپ له بېټ سره ولګېد، سوزان منډه واخيسته، توپ په چمن کې رغړېده....

ټام چيغه کړه!

_ځلورېزه!

سوزان توپ را واخيست، بېرته راغله، خپل ورور ته يې وکتل، په سترې ساه يې وويل:

_بس ده! نوره مې پرېږده!

د ټام تندی تريو شو:

_نه، اوس به زما وار را تېروې.

سوزان وويل:

_ما دېرش منډې کړې، ته لا په شپاړسو کې يې، پاتې منډې مې در وبخښلې، تا وګټله.

ټام چيغه کړه!

_له اوله به دې کرکټ نه کاوه، نه به راتلې، اوس بايد زما پنځه اووره را پوره کړې.

سوزان توپ پر ځمکه واچاوه:

ـبد مې وکړل، بخښنه غواړم
د لارا غږ راغی:
ـڅه خبره ده، ولې سره خوری!
سوزان ور وکتل، مور یې په چمن کې ناسته وه، پر مخ یې د لمر ضد کریم وهل....
سوزان وویل:
ـمورې! که وخت لرې، نو زما پر ځای د ټام درې پاتې اوورونه ور پوره که.
سوزان لاړه، کتابچه یې ور واخیسته، ډېوېډ جونز یودېرش کاله وروسته تاریخ لیکلی و.
۱۹۲۰ م کال ـ د اپرېل شپږویشتمه ـ لندن
ـتېر مازدیګر تلویزیون ته ناست وم، درې اویا کلن یم، غوږونه مې درانه دي، له غوږۍ پرته، غږ سم نه اورم. یودم پر تلویزیون یو تور او سپین عکس راغی، دا څېره شناخته راته وابسېده، پر ذهن مې فشار را ووست. د افغانستان د پخواني پاچا امان الله خان د ځوانۍ عکس و.
په بېړه ودرېدم، د تلویزیون غږ مې لوړ کړ، امان الله خان د سویس په یوه روغتون کې له وطنه لیرې، په بې کسي کې سا ور کړې وه.
بېرته پر څوکۍ کېناستم، پر اوږه مې څه ولګېدل، د اووه کلن لمسي کوچیني لاس و. ماشوم په حیرانۍ راته وویل:
ـنیکه! ته ژاړې!
ځان ته مې پام شو، ما په رښتیا ژړل، خو ولې؟! نه پوهېدم!

کوټې ته لاړم، کتابونه مې ولټول، له کلونو وروسته مې د يادښت کتابچه را واخيسته. ومې کته، وروستی يادښت مې يوديرش کاله مخکې ليکلی و.

په دې کلونو کې مې امان الله خان يواځې يو ځل وليد، په **۱۹۵۵** م کال کې مې مور مړه شوه، نوي کلنه وه، وصيت يې کړی و چې جنازه به مې خپل پلرني وطن، ايټاليا ته وړئ!

مور مې په روم کې خاورو ته وسپارله. منی و، د ايټاليې هوا تر لندنه توده لګېده، فکر مې وکړ، توده هوا مې هډوکو ته ښه وه. څو ورځې په ايټاليې کې پاتې شوم، يوه ورځ مې امان الله خان په ذهن کې را وګرځېد، پوهېدم چې په روم کې اوسي، خو دقيق ادرس يې نه و رامالوم.

د افغانستان سفارت ته ورغلم، بانې يې کولې، نه پوهېږم چې ولې يې له پخواني پاچا سره زما ليدل نه خوښېدل. په سخته مې قانع کړل، ادرس يې راته وليکه.

کاغذ ته مې وکتل، پخوانی پاچا د ښار په تر ټولو غريبه برخه کې اوسېده.

يو سهار مې ټکسي ته لاس ورکړ، شل دقيقې وروسته د يوه پارک پر غاړه کښنته شوم.

يوې ځوانې نجلۍ ته مې کاغذ ونيو، شمال لور ته يې ګوته ونيوله، مجبور وم، بايد په پارک کې تېر شوای وای.

پر ژېړ چمن ژېړې پاڼې پرتې وې. څو ماشومانو فوټبال کاوه، زاړه کسان پر اوږدو څوکیو لمر ته ناست ول. مخکې لاړم، سرې او ژېړې پاڼې مې د بوټو تر تلیو لاندې کېدلې...یو ځای ودرېدم، بېرته مې شاته وکتل، یو څوک پر اوږده څوکۍ ناست و، اخبار یې وایه.

نږدې ورغلم، دا غټې سترګې شناخته راته وابسېدې. مخامخ ورته کېناستم. حساب مې وکړ، دوه شپېته کاله! نه وم غلط، امان الله خان به په دوه شپېته کلنۍ کې خامخا همداسې څېره درلوده. ور نیږدې شوم، پر سر يې مې سیوری ورغی، شپو خولۍ یې له څوکۍ ور پورته کړه، کېناستم، په انګلیسي مې وویل:

_هوا ښکلې ده!

غټې کڅوړنې سترګې یې را واړولې، موسک شو، لنډ ځواب یې راکړ!

_ډېره!

بېرته یې اخبار سترګو ته ونیو.

ور ومې کتل، د زاړه، خو پاک بالاپوښ ګروې (تنۍ) یې تر غاړې پورې ترلې وې، له لیرې یې د مخ ګونځې دومره ژورې نه ښکارېدې.

ټپ شو، توپ پر اخبار او بیا د سړي پر اوږه ولګېد، یو ماشوم راغی، بخښنه یې وغوښته، سړي توپ ور واخیست، د ماشوم پر سر یې لاس تېر کړ، توپ یې ورته ونیو. ماشوم موسک شو، مننه یې وکړه.

سړي بېرته اخبار ته وکتل.

په انګلیسي مې وویل:

_په ماشومتوب کې دې کومه لوبه خوښېدله؟!

سړي را وکتل، ویې خندل:

_د آس سورلۍ.

بېرته یې سر وځړېد.

یوه شېبه ناست و، بیا ورو ولاړ شو. ګام یې واخیست، په پښتو مې وویل:

_مېلمه یوائې پرېږدي!

نېغ یې راته وکتل، سترګې یې وځلېدې، په خوند یې وویل:

_افغان یې؟!

راغی، تر لاس یې کش کړم، ودرېدم، تر ډېرو یې په غېږ کې نیولی وم.

نه یې پرېښودم.

ومې ویل:

_نه! پرنګی!

ویې ویل:

_ټوکې مه کوه! پرنګیان او داسې صافه پښتو! ډېر سره لیرې دي.

ومې ویل:

_ډېوېډ جونز یم، په ۱۹۱۹ کال کې ارګ ته درغلی وم، درې کسه وو، د چانسلر لېک مو دروور، په کابل کې مو د خپلو څو نمایندګانو پاتې کېدا غوښته.

د سړي لاسونه مړه شول. تر څنګ مې کېناست، سر یې څو ځله یوې، بلې خواته وخوځاوه، یودم یې وخندل:

_اه! پرنګیانو! دلته هم نه یم درنه خلاص!

ومې ویل:
ـخو اوس مې تقاعد اخیستی، له سیاست سره کار نه لرم، ایټالیا ته مې د خپلې مور جنازه راوړه، ته مې په ذهن کې را وګرځېدې، لیدو ته دې راغلم.
امان الله خان ودرېد، تر لاس یې ونیولم، په موسکا کې یې وویل:
ـراځه! کورته ځو، بیا ونه وایې چې یوه افغان بوډا په پردي وطن کې خپله مېلمه پالنه هېره کړې وه.
تر پارک ووتو، تنګه کوڅه راغله، امان الله خان په یوه زاړه کور کې اوسېده. پورته وختو، وړه کوټه وه، پر زړه، رنګ خوړل شوې غالۍ یو کټ، کوچینی مېز، دوې څوکۍ...ښکارېدلې. کېناستم، شاوخوا مې وکتل، وړه الماري له کتابونو ډکه وه، پورته د لرګي په چوکاټ کې کلیمه نیول شوې وه، کټ ته نږدې، په تاقچه کې د جاینماز پر سر کوچینی قرآن شریف ایښی و.
امان الله خان د باندې ووت. زاړه وره چولې درلودې، غږ یې راته، یو چا ته یې وویل:
ـڅه مو پاخه دي؟!
ښځینه غږ راغی!
ـلوبیا!
امان الله خان وویل:
ـمېلمه لرم، قابلي پلو پوخ کړئ!
ښځینه غږ وویل:

ـغوښه نه شته!
ـيو څوک پسې ولېږئ!
دروازه خلاصه شوه، امان الله خان بېرته راغی، ويې ويل:
ـکړکۍ ته کېنه، کوټه سړه ده.
څوکۍ مې وکښوله، د لمر وړانګې مې اوږو ته سيخې شوې. امان الله خان پر کټ کېناست، ويې خندل:
ـاوس مې نو سم زړه ته ولوېده چې ډېوېډ جونز يې، فکر کوم چې يو ځل مو بيا هم سره ليدلي و.
ومې خندل:
ـهو، زه او سفير دې په نيمه شپه کې در وغوښتو، ويل دې چې انګرېزان د افغانستان په شمال کې مداخله کوي، خلک يې مسلح کړي دي، سفير ته دې د هغه له خوا امضا کړی سند ورکړ، ورته ودې ويل چې په دوه اوياوو ساعتونو کې به له افغانستانه وځې. يوه اوونۍ وروسته دې زموږ انګرېز جاسوس اعدام کړ.
امان الله خان سړه ساه وايسته:
ـاې پرنګيانو، حق مو و، وطن مو را غرق کړ.
ومې خندل:
ـته هم ګرم وې، ډېر تېز تلې.
راته ويې وکتل، څه يې ونه ويل:
ـد کوټې دروازه وټکېده، امان الله خان ولاړ شو، بېرته له پتنوس سره راغی. دوه ګيلاسه يې له شنو چايو ډک کړل.

کړکۍ ته ودرېد ، ویې ویل:
_هاغه ماشومان وینې؟!
ودرېدم. لاندې پاک، سوتره او صحتمند ماشومان روان ول، خندل یې، په ملاوو پسې یې د مکتب بکسې تړلې وې.
امان الله خان وویل:
_دا ماشومان پچې نه جارو کوي، په دوو اوزو پسې هم ټوله ورځ نه دي روان، لوږه نه پېژني، مکتب ته ځي، خاندي، تفریح لري، تلویزیون ته ګوري، غم نه ویني، د ټوپک ټک یې نه دی اورېدلی، روغ دي، له ژونده خوند اخلي....
غلی شو ، ویې ویل:
_د هاغه دوکان تر مخ ناست بوډا زمونږ ګاونډی دی، پنځه څلوېښت کاله یې په یوه فابریکه کې کار وکړ، اوس کرار ناست دی، د تقاعد پیسې ورته راځي..نه زوی ته احتیاج دی، نه لمسو ته، تر مرګه به په ګېډه موړ او پر تن پټ وي.
هاغه بله ځوانه ښځه ډاکټره ده، اته ساعته کار کوي، خو څوارلس ساعته هوسا ژوند لري، کونډه ده، خو دومره پیسې پیدا کولای شي چې د خپلو اولادونو ، درس، روغتیا ، خوراک، تفریح... ته ورسېږي.
دا د روم تر ټولو غریبه سیمه ده، خو کورونه یې څلرویشت ساعته برق، ګاز او اوبه لري..کوڅې یې پخې دې، مکتب او روغتون نږدې دی، په دې ټوله غریبه سیمه کې به یو سوالګر هم ونه وینې.

غلی شو، بېرته پر خپل ځای کښناست، پیاله یې ور پورته کړه، ویې ویل:
_سم وایې! زه تېز تلم، ځکه وخت کم و، ما وېل چې په خپل ژوند کې یو پرمختللی افغانستان ووینم. داسې وطن چې اوسېدونکې یې د دې خلکو په څېر ارام ژوند ولري، لوږه ونه پېژني، تعلیم وکړي، د ځان او نورو په حقوقو پوه شي، ښه او بد ور مالوم وي، په کورونو کې د مورچو د جوړولو پر ځای، د کتابونو ځای جوړ کړي...نور یې په یوه او بل نوم غلط نه کړي ....
غلی شو، له پیالې یې سور وکړ، سوړ اسویلی یې وایست:
_ایټالیاوان له دوهمې نړیوالی جګړې را ووتل، ټوله ایټالیا خاورې شوه، خو خلک یې پوه او تعلیم یافته ول، په لسو کلونو کې یې بېرته ایټالیا، ایټالیا کړه، اوس موټرې او طیارې جوړوي، خو زما خلک بې سواده ول، ماغزه به مې ورسره وخوړل، په عادي خبره کې به یې قناعت نه کاوه.
غلی شو، یودم یې ترخه وخندل:
_یو وخت ځو سپین ږیرې راغلل، دوی په کابل کې روان رېل لیدلی و، غوسه یې نه کنټرولېده، ویل یې چې ښار ته دې د اوسپنې ښامار راوستی، خوراک یې اور دی، شیطان یې چلوي.
ورسره ووتم، په رېل کې مې کښنول، دوره مې ورکړه، پوه مې کړل چې ریل د مساپرو او تجارتي اجناسو د انتقال له پاره تر ټولو ارزانه او ګټوره لاره ده...ورته ومې ویل چې دا رېل له اوسپنې او لرګیو جوړ دی،

د ډېرو په سکرو کار کوي، بنيادم يې چلوي...هر څه يې په خپلو سترګو وليدل، خو کله چې رېل ودرېد، بېرته يې هماغه پخوانی خبره را واخيسته، تور شيطان او د اوسپنې ښامار يې نه غوښت.
راډيو يې نه منله، ويل يې چې په مينځ کې يې واړه واړه شيطانان ناست دي...خلک له دينه باسي...تليفون کوپر ورته ښکارېده، ويل يې چې له دينه اوښتی يې، له شيطان سره غږېږي.
دې خلکو ان په پخه خښته او پوخ دېوال کې هم شيطان ليد...پوهېږې چې ولې؟! علت يې بېسوادي وه.
ما بايد دا ستونزه حل کړې وای، مکتبونه مې جوړ کړل، غوښتل مې چې دا خلک له تيارې را وباسم، په هرڅه يې پوه کړم...خو دوی مکتبونه هم نه غوښتل، د کوپر ځالې يې بللې....
ومې ويل:
ـنو فکر نه کوې چې په داسې يوه ساده او بې سواده ټولنه کې ترکيې ته د نجونو لېږل ښه نه و ؟!
امان الله خان پياله ور ډکه کړه، سړه ساه يې وايسته:
ـپه ټول وطن کې ښځينه ډاکټره نه وه، ښځې به په ډېرو عادي ناروغيو مړې کېدلې، فکر مې وکړ، په ټولو اسلامي هېوادونو کې ترکيه ښه راته وايسېده، تر عربو مخکې وه، ما بايد په خپل وطن کې ښځينه ډاکټرانې درلودای، سلامت پوهنتون، استادان، لابراتوارونه، کتابخانې... خو مې غريب افغانستان ته نه شوای راوړلی، چاره نه وه، نجونې او هلکان مې ترکيې ته ولېږل...د شرعې خلاف کار مې نه ګاڼه،

ترکیه اسلامي هېواد دی، د نجونو لیلیه، خوراک، څښاک، هر څه بېل ول.
ومې ویل:
ـد چادري په اړه څه وایې؟! تا په کابل کې چادري منع کړه!
امان الله خان سر وخوځاوه:
ـزه دیني عالم نه یم، خو اسلامي نړۍ مې لیدلې ده، مطالعه لرم، ما په یوه اسلامي هېواد کې هم دا ډول شنې رنګه چادریانې ونه لیدلې...زموږ د خلکو لوی مشکل دا دی چې دین او رواجونه یې سره ګډ کړي دي...
زه به د بند، فابریکې، برق، سړک، پل، پلچک، مکتب، پوهنتون... د جوړېدو په باره کې ورته غږېدم، ګڼې به مې یې بیانولې، د دې شیانو په جوړولو کې به مې د خلکو همکاري غوښته....خو دوی به په هر څه کې ښځې را ګډولې...پوخ سړک او په موټر کې هوسا تګ ته یې پام نه و، ویل به یې چې نه، بیا به له روان موټره زموږ کورونه او د کورونو په مینځ کې زموږ ښځې ښکارېږي.
د مکتب او پوهنتون په ګټو به مې خوله ستړې شوه، خو په په اخیر کې به یې راته وویل چې نجوني مو کوپر او فحشی ته مه باسه....
د روغتون فایدې به مې ور یادې کړې، ویل به یې چې ته عیاشي غواړې، تورسرې به مو څنګه له کوره د باندې وځي؟!

خوارځواکه ماشومانو او ښځوته مې د تقویې دواوې ور ولېږلي، خو خلکو اور ور واچاوه، ویل یې چې پاچا د اسلامي امت د ډېرېدو مخالف دی، دا دوا زموږ ښځي را وچوي، اولاد نه شي پیدا کولای.
ما به د وطن د پرمختګ خبرې ورته کولې، خو دوی به خامخا پل، پلچک، دېوال، پوخ لښتی...د ښځو له نوم سره تاړه...وی، په دې کې خو زموږ ښځې راځي، خلک به یې مخ ویني، بې بندوباره به شي....دوی هر څه ته بد بینه ول، هر پرمختګ یې خامخا د ښځو د مخونو له لوڅوالي او عیاشي سره تاړه....
امان اله خان اوږدې خبرې وکړې، سترګې یې لندې وې....
د ډېوېې جونز یادښتونه همدومره ول.
سوزان خپل تلیفون را واخیست، په انټرنټ کې یې د امان الله خان نوم ولیکه، ګڼې انټرنیټي پاڼې راغلې. یوه یې خلاصه کړه، اروپا او ځینو اسیایي هېوادونو ته د غازي امان الله خان سفر پکې راغلی و.
په مصر کې یې د مصر پاچا شاه فواد، صدراعظم او د کابینې غړې مخې ته را وتلي ول. په عکس کې د امان الله خان استقبال ته په زرګونو کسان د ګلانو له ګېډېیو سره ولاړ ول....ګڼ لیکل شوي شعارونه ښکارېدل، امان الله خان یې په اسلامي نړۍ کې خپلواکۍ اخیستونکی اتل یاد کړی و.
د مصر مشهورې ورځپاڼې الاهرام لیکلي ول ((اې هغو کسانو چې استقلال غواړئ او له آزادی سره مینه لرئ...نو له امان الله خانه یې زده کړئ....)).

دوهم سفر یې ایټالیا ته و، په روم کې د ایټالیا پاچا، ملکه، د دربار غړي، صدراعظم موسیولیني...مخې ته ورته راغلي ول. ..بیا فرانسې، سویس، المان،، پولنډ، انګلستان، شوروي ... ته تللی و، هلته یې هم تود هرکلی شوی و، پاچا د افغانستان د پرمختګ له پاره ګڼ قرار دادونه امضا کړي ول...

سوزان بله انټرنټي پاڼه راوسته، په دې پاڼه کې یې د امان الله خان په اړه د نړۍ د سیاستوالو، پوهانو، لیکوالو... خبرې را اخیستې وې.

په کابل کې د انګلستان د هغه وخت سفیر لیکلي ول:

((امان الله خان په مېړانې، زړورتوب، دوستي او ښه مشرتوب کې جوړه نه درلوده. دا سړی د پرمختګ لېونی و، غوښتل یې چې خپل هېواد په لنډ وخت کې د نړۍ د پرمختللو هېوادونو په کتار کې ودروي....

د هند لومړي وزیر جواهر لعل نهرو لیکلي ول:

((امان الله خان فصیح، روانه او قناعت ورکوونکې ژبه درلوده، په خپل سفر کې یې ډېر اروپایي هېوادونه قانع کړل چې په افغانستان کې سرمایه ګذاري وکړي، فابریکې جوړې کړي... دې سړي خپل هېواد نړۍ ته ور وپېژاند، د افغانستان حیثیت او اعتبار یې ډېر کړ...)).

فرانسوي سفیر موریس فوشي لیکلي ول: ((ځوان پاچا په سیاست کې حیرانوونکې پوهه درلوده، وېره یې نه پېژندله...ما په لومړي ځل د جنرالي په د ریشي کې ولید، ښکلی ښکاربده، سترګې یې اغېزناکې وې، مقابل لوری یې تر تاثیر لاندې راووست، په خبرو کې به یې

موسکا ګڼه وه، په ډېرو سختو حالاتو کې هم نه عصبي کېده، دې سړي خپل هېواد په لنډ وخت کې نړۍ ته ور وپېژاند...)).
امريکايي ليکوال پولاده د امان الله خان د ملګرو له قوله ليکلي ول:
((د دارلامان ماڼۍ د يوې غونډۍ پر سر جوړېده، امان الله خان راغی، د ماڼۍ جوړېدو ته خوشاله و، ويل يې چې د ماڼۍ کارونه بايد له نږدې ووينو، خو موږ ورته وويل چې غونډۍ يخ وهلې، ځانونه مو وازمايل، پورته ختل ناممکنه ده، ښويېږو... خو پاچا وخندل، منډه يې واخيسته، په يوه ساه د غونډۍ سر ته وخوت. له هماغه ځايه يې په خندا را غږ کړل:
((ډېره ډوډۍ مه خورئ، زما غوندي ورزش وکړئ...)).
(په افغانستان کې اور) د کتاب ليکوالي ميرمن رياټالي سټيوارټ ليکلي ول: ((د افغانستان پخواني اميران مغروره او متکبره کسان ول، په سخته به يې چاته اجازه ورکوله چې ورسره ووينې، خو امان الله خان بې کبره انسان و، له ګارډ او محافظ پرته به په ښار او کوڅو کې ګرځېده، له غريبو خلکو سره به يې ناستې درلودې، د هغوی مشکلات به يې ليکل...دی ريښتونی او صادق انسان و، کله چې له کابله ووت، نو په غزني او کندهار کې په زرګونو خلک ورباندې را ټول شول، ټول د پاچا امر ته ماتله ول، ويل يې چې د سقاو پر زوی حمله ور وړو، خو امان الله خان منع کړل، ويې ويل چې زما پاچاهي د افغانانو په خپل منځي جګړې نه ارزي.)).
يوه بل ليکوال ليکلي ول:

((په ایټالیا کې د پاچا ژوند سخت و، په ناز او نعمت کې را لوی شوي دې سرې نجاري کوله، ده هېڅوخت د ایټالیې د حکومت مرستې ونه منلې، ویل به یې چې لاس او پښې لرم، خیرات ته ولې کینم... یو وخت یې لاس ډېر تنګ شو، د افغانستان پاچا نادر خان ته یې لیک ور ولېږه، له هغه یې غوښتي ول چې په کابل کې زما یوه ټوټه ځمکه خرڅه او پیسې یې را ولېږه، خو نادر خان دا کار ونه کړ...امان الله خان بیا د مرګ تر ساته له هېچا، هېڅ ونه غوښتل...)).

افغان دیپلومات ډاکټر شاهي بای مستمندي لیکلي ول:

-((په ایټالیې کې د امان الله خان کور ته ورغلم، پاچا غریبانه ژوند درلود، ملکې ثریا د پاچا د کټ روجایي لیرې کړه، یو بالښت یې را وایست، راته ویې ویل چې دا بالښت د افغانستان له خاورې ډک دی، پاچا دا خاوره هغه وخت ورسره را وړه چې له افغانستانه را ووت.

پاچا پر همدې خاوره سر لګوي، وایې چې بوی یې ښه راباندې لګېږي، کله چې ناروغه شي، نو همدې خاورې ته پزه ور نږدې کړي، خپل سږي وپړسوي، وایي چې درملو ته ضرورت نه شته....پاچا وصیت کړی چې که مړ شوم او وطن ته مې د تابوت د وړلو امکانات نه ول، نو په قبر کې به همدا خاوره راسره ږدئ...)).

یوه بل اروپایي لیکوال لیکلي ول:

-((دې خلکو (افغانانو) کبر وکړ، د عزت، ترقي او پرمختګ چانس یې په لغته وواهه...دوی یو داسې پوه، مدبر، زړه سواند، زړور او پر وطن

میین پا چا پسې واخیست، چې په افغانستان کې به بیا تکرار نه شي...)).

سوزان د دوه زره شپاړسم افغانستان عکسونه را وستل. خوار او په نس ورېي، خړ پړ خلک، سوالګر، له ختو جوړ کورونه، وژنې، چاودنې، بمبارد، پرې کړې اندامونه... یې سترګوته ودرېدل.

د سوزان سترګې ډکې شوې، ګامونه یې واخیستل، د ډېوېډ جونز کتابچه یې د جهیل اوبو ته واچوله.

د خیمې خواته ورغله، د پلار خوشاله ږغ یې واورېد:

_ښنګه! ډاډه یم، پر غور نیکه به دې افتخار کړی وي.

سوزان ور وکتل.

پلار یې په حیرانۍ وویل:

_ته ژاړې!

نجلۍ خیمې ته ننوته.

(پای)